

Magyar Helsinki Bizottság

KUTATÁSI JELENTÉS
MAGYARORSZÁG

AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁS GYAKORLATA: AZ ALTERNATÍV KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK ÉS A BÍRÓI DÖNTÉSHOZATAL VIZSGÁLATA

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG
2015. OKTÓBER

SZERZŐK: FAZEKAS TAMÁS, KÁDÁR ANDRÁS KRISTÓF, NOVOSZÁDEK NÓRA

Az Európai Bizottság Büntetőjogi
Jogérvényesítés Programja
támogatásával

A kutatást koordinálta:

A Magyar Helsinki Bizottságról

A Magyar Helsinki Bizottság 1989-ben alakult. Civil jogvédő szervezetként figyelemmel kíséri a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban biztosított alapvető jogok magyarországi érvényesülését, és a közvélemény tájékoztatása mellett jogi segítséget nyújt a jogsértések áldozatainak. A Magyar Helsinki Bizottság erőfeszítéseket tesz, hogy a hazai jogszabályokban következetesen érvényesüljenek az emberi jogi normák, és működési területén elősegíti a jogi oktatást és továbbképzést Magyarországon és külföldön. Fő tevékenység területei a menekülők és más, védelemre szoruló külföldiek jogainak védelme; az egyenlő bánásmód követelménye érvényesülésének elősegítése; valamint a rendvédelmi szervek és az igazságszolgáltatás működésének emberi jogi szempontú nyomon követése. A Magyar Helsinki Bizottság különös figyelmet fordít a fogvatartási körülményekre, a joghoz való hozzájutásra, a hatékony védelemhez való jog érvényesülésére és a törvény előtti egyenlőségre.

Jelen kiadvány az Európai Bizottság Büntetőjogi Jogérvényesítés Programjának anyagi támogatásával készült. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Bizottság álláspontját tükrözi.

Tartalom

ÖSSZEFOGLALÓ	7
I. BEVEZETŐ.....	10
1. A kutatás háttere és célja.....	10
2. Regionális szttenderdek.....	11
3. Előzetes letartóztatás Magyarországon	13
II. A KUTATÁS MAGYARORSZÁGI HÁTTERE	15
1. Általános adatok	15
2. A kényszerintézkedések jogi szabályozása	15
3. Jogi és szakpolitikai kontextus	22
4. Statisztikai adatok	24
III. A KUTATÁS MÓDSZERE.....	28
IV. KUTATÁSI EREDMÉNYEK	31
1. Eljárási kérdések	31
1.1. Az előzetes letartóztatás hossza és a soronkívüliség elve	32
1.2. Védői jelenlét és a védelem aktivitása	37
1.3. Ügyészi jelenlét és aktivitás	39
1.4. Az iratokhoz való hozzáférés	40
1.5. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések elleni fellebbezéshez való jog	42
1.6. További eljárási kérdések.....	43
2. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos bírói döntések	44
2.1. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések a számok tükrében.....	46
2.2. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések indokolása	52
3. Alternatív kényszerintézkedések	67
4. Az ítélet és az előzetes letartóztatás összefüggései	69
V. AJÁNLÁSOK	70

ÖSSZEFOGLALÓ¹

Az elmúlt években az előzetes letartóztatottak a fogvatartottak közel egyharmadát tették ki Magyarországon, hozzájárulva a büntetés-végrehajtási rendszer túlsúlyosságához, amely az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2015-ös döntése szerint rendszerszintű problémát jelent Magyarországon. Az előzetes letartóztatottak száma 2013-ig bezárólag több mint fél évtizeden keresztül folyamatosan nőtt. 2014-ben azonban a statisztikai adatok tanúsága szerint jelentős pozitív változások következtek be: 20%-kal csökkent az elrendelt előzetes letartóztatások száma, igazodva ahhoz, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló ügyészi indítványok száma is csökkent. Ugyanakkor az előzetes letartóztatás alkalmazásának visszaszorulása önmagában nem garantálja, hogy a bírói döntések és a döntéshozatali eljárások következetesen megfelelnek a felsőbb szintű magyar bírói fórumok, az Emberi Jogok Európai Bírósága és a releváns európai uniós szabályok támasztotta követelményeknek.

„Az előzetes letartóztatás vizsgálata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata” című, az Európai Unió által támogatott kutatási projekt tíz európai uniós tagállamban zajlott 2014–2015-ben, Magyarországon a kutatást a Magyar Helsinki Bizottság végezte. A kutatás alább bemutatott eredményei (i) a jogszabályok, a kapcsolódó bírósági gyakorlat, valamint a statisztikai adatok elemzésén, (ii) 31, büntetőügyekben védőként eljáró ügyvéd körében végzett kérdőíves felmérésén, (iii) 116, elsősorban rablás miatt elítélt terhelt büntetőaktájának elemzésén, (iv) 5 ügyéssel készített interjún, (v) valamint 10 bíró meghatározott kérdéssora adott írásbeli válaszain alapul. A kutatás főbb eredményei a következők.

1. Döntéshozatali eljárás

Az ügyvéd jelenléte az előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken opcionális, és a kirendelt védők a gyakorlatban ritkán jelennek meg ezeken a meghallgatásokon, ha pedig jelen vannak, akkor az aktivitásuk szintje gyakran alacsony. Bár a kutatás nem terjedt ki az utóbbi jelenség okainak vizsgálatára, az kijelenthető, hogy az ügyvédek távolmaradása aláássa a védelem hatékonyságát. A megkérdezett ügyvédek 45%-a úgy nyilatkozott, hogy legfeljebb 30 percük van az iratok megismerésére és az ülésre való felkészülésre. Ugyan a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 7. cikk (1) bekezdésének való megfelelés érdekében történt büntetőeljárás módosítás jelentős előrelépést jelentett a védelemnek az előzetes letartóztatással kapcsolatos iratokhoz való hozzáférése terén, a hatóságok gyakorlata jelentős akadályokat gördíthet e jog hatékony érvényesítése elé.

2. A döntések érdeme

A vizsgált esetekben az eljárás egy pontján elrendelték a terhelt előzetes letartóztatását, leggyakrabban a szökés és elrejtőzés veszélyére, az eljárás megghiúsításának veszélyére, valamint a bűnismétlés veszélyére hivatkozással. A bírói döntések indokolása gyakran túl általános volt és nem reflektált az ügy körülményeire, csupán megismételte az előzetes letartóztatásra irányuló ügyészi indítványok tartalmát. Az adatok megerősítik azt az ügyvédek által régóta hangoztatott kifogást is, hogy a bíróságok nem, vagy nagyon kevésbé veszik figyelembe a védelem érveit: az iratkutatással érintett mintában a bírói döntések 92,4%-ában találtunk utalást az ügyész érveire, és csupán 50%-ban a védelem érveire.

A kutatás tapasztalatai szerint a szökés veszélyének fennállását gyakran kizárólag vagy elsősorban a bűncselekmény tárgyi súlyára és a várható büntetés mértékére alapozzák a bíróságok, ami ellentétes az Emberi Jogok Európai Bírósága által kialakított sztenderdekkel. A bíróságok emellett hajlamosak nagy jelentőséget tulajdonítani olyan körülményeknek, amelyek az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjoga szerint nem lehetnek meghatározóak az előzetes letartóztatás szempontjából. A Magyar Helsinki Bizottság számos olyan döntéssel találkozott az iratkutatás során, amely csupán absztrakt indokok alapján hivatkozik az eljárás megghiúsításának veszélyére, ráadásul gyakran az eljárás olyan pontján, amikor ez a veszély már igen alacsony vagy nem is állhat fenn (így pl. a nyomozás lezárása után, illetve egy ügyben az elsőfokú ítélet meghozatala után). A kutatással érintett döntésekben a bűnismétlés veszélyének alátámasztásaként a bíróságok hivatkoztak többek között a terhelt jóval korábbi elítélésére, vagy teljesen más jellegű cselekmény miatt történt korábbi elítélésére, illetve

¹ Az összefoglaló a projektkoordinátor Fair Trials által meghatározott formában készült.

kizárólag a rendszeres jövedelem hiányára – szintén az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatával ellentétes módon.

3. Az alternatív kényszerintézkedések alkalmazása

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy az elérhető alternatív kényszerintézkedéseket (pl. a házi őrizetet) nagyon ritkán alkalmazzák a hatóságok. A bírakkal és ügyészekkel folytatott interjúk mellett alátámasztani látszanak az ügyvédek azon meglátását, hogy a hatóságok kevésbé bíznak az alternatív kényszerintézkedésekben, és ezen az elektronikus nyomkövetés 2013-as elérhetővé válása sem változtatott érdemben.

4. Az előzetes letartóztatás felülvizsgálata

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos további (az előzetes letartóztatást meghosszabbító, fenntartó vagy felülvizsgáló) döntések elemzése az egyéniesített indokolások folyamatos hiányát mutatta. Az elrendelő döntések érdemével kapcsolatban fent felhozott aggályok e további döntések esetén is érvényesek.

Az előzetes letartóztatásról szóló döntések elleni fellebbezés kapcsán problémát jelent, hogy a másodfokú bíróságok soha nem találkoznak személyesen a terhelttel, ami felveti az Emberi Jogok Európai Egyezménye sérelmét. Emellett gyakran igen hosszú időbe telik a másodfokú döntések meghozatala, ami ellentétes azzal a kötelezettséggel, hogy a szabadságuktól megfosztott terheltnek esetében megfelelő gyorsasággal kell eljárni.

A kutatás azt mutatta, hogy a nyomozó hatóságok gyakran nem tartják be a soronkívüliség elvét az előzetes letartóztatottak ügyeiben, ami bizonyos esetekben olyan időtartamú előzetes letartóztatáshoz vezet, amely ellentétes az Emberi Jogok Európai Egyezményével és a magyar jogszabályokkal is. Emellett az előzetes letartóztatás felső időkorlátjának eltörlése egyes büntetőeljárások esetében azt az üzenetet hordozza, hogy a jogalkotó hajlandó elfogadni az eljárások jelentős elhúzódását olyan esetekben is, amikor a terheltet fogva tartják.

Ajánlások

A kutatás eredményei arra engednek következtetni, hogy az előzetes letartóztatás magyarországi gyakorlata sok tekintetben ellentétes az Emberi Jogok Európai Bírósága által kialakított sztenderdekkel. Az eredmények fényében főbb ajánlásaink a következők:

- Tegyük kötelezővé a védő jelenlétét az előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken, és határozzanak meg olyan határidőt a védőnek az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülésről való értesítésére, amely lehetővé teszi a védő számára az ülésen való megjelenést.
- Töröljék el a „korlátlan” előzetes letartóztatást lehetővé tevő jogszabályi rendelkezést, és minden esetben legyen megfelelő maximális időhatára az előzetes letartóztatásnak.
- Különböző jogalkotási lépések szükségesek az előzetes letartóztatások ésszerű hosszának biztosítása érdekében: így pl. tegyük lehetővé a bíróságok számára az előzetes letartóztatás megszüntetését abban az esetben, ha a hatóságok nem tartják tiszteletben a soronkívüliség elvét.
- Az ügy anyagaihoz való korlátlan hozzáférés biztosítása és a büntetőeljárás során való tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv hatékony átültetése érdekében szükséges a nyomozás irataihoz való hozzáférésre vonatkozó jogszabályi rendelkezések módosítása.
- Gyakrabban kellene alkalmazni az alternatív kényszerintézkedéseket. Javasoljuk, hogy a Kúria elnöke hozzon létre joggyakorlat-elemző csoportot a kényszerintézkedések gyakorlatának vizsgálatára, beleértve az alternatív kényszerintézkedések nem megfelelő gyakoriságú alkalmazását is.
- Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések fejlesztése irányába hatna a bírák és az ügyészek képzése az Emberi Jogok Európai Bírósága kapcsolódó esetjogáról, amely elősegítené, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága által meghatározott sztenderdek megjelenjenek az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéshozatal során.
- Tegyük lehetővé, egyes esetekben pedig kötelezővé az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések elleni fellebbezést elbíráló másodfokú bíróságok számára ülés tartását, valamint határozzanak meg megfelelő határidőt az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés elleni fellebbezések elbírálására.

I. BEVEZETŐ²

1. A kutatás háttere és célja

A jelen kutatási jelentés egyike annak a tíz országjelentésnek, amely „Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata” című, az Európai Unió által támogatott, 2014–2015-ben tíz európai uniós tagállamban lefolytatott kutatási projekt tapasztalatait mutatja be.

Az Európai Unióban jelenleg több mint százezer terheltet tartanak fogva ítélet nélkül. Az előzetes letartóztatás fontos szerepet játszik a büntetőeljárások egy része esetén, biztosítva, hogy a terhelt a bíróság elé kerüljenek, ugyanakkor alkalmazása túlzott mértékű, ami jelentős költségeket ró az egyes államokra. Az indokolatlan és elhúzódó előzetes letartóztatás nyilvánvalóan hatással van a terhelt szabad-ságához való jogának érvényesülésére és az ártatlanság vélelmére. Az előzetes letartóztatás emellett kihatással van arra, hogy mennyiben képes a fogvatartott gyakorolni a tisztességes eljáráshoz való jogát, különösen mivel korlátozza a védelemre való felkészülésben és a védőhöz való hozzáférésben. A fogvatartási körülmények továbbá gyakran veszélyeztetik a terhelt jóllétét is.³ Mindezen okok miatt a nemzetközi emberi jogi sztemderdek, beleértve az Emberi Jogok Európai Egyezményét is, megkövetelik, hogy az előzetes letartóztatást csak kivételes esetben, végső eszközként alkalmazzák a hatóságok.

Miközben számos tanulmány foglalkozott az előzetes letartóztatás jogi kereteivel az európai uniós tagállamokban, eddig csupán korlátozott mértékben vizsgálták az előzetes letartóztatás gyakorlatát. A gyakorlatra vonatkozó megbízható adatok hiánya szolgált jelen kutatás apropójául, amelynek keretében tíz európai uniós tagállam civil szervezetei és elméleti szakemberei vizsgálták az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéshozatal folyamatát a Fair Trials International (Fair Trials) vezetésével. A kutatás célja egy egyedi „adatbázis” létrehozása volt arra vonatkozóan, hogy a gyakorlatban mi vezet előzetes letartóztatáshoz. A kutatás keretében a döntéshozatali eljárást vizsgáltuk az eljárás szereplői (a védőügyvédek, a bírák, valamint az ügyészek) motivációinak és megfontolásainak megértése, feltérképezése érdekében. A kutatási eredmények reményeink szerint hozzájárulnak majd a jövőbeli, az előzetes letartóztatás alkalmazásának visszaszorítását célzó hazai és európai uniós kezdeményezésekhez.

A jelen kutatási projekt kapcsolódik a büntetőeljárás jogokra vonatkozó európai uniós fejleményekhez is. A 2009-ben elfogadott, a büntetőeljárásban a gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogainak megerősítését célzó ütemterv megvalósítása keretén belül az Európai Unió intézményei a kölcsönös elismerés tükrében vizsgálták a büntetőeljárás jogok nem megfelelő védelméből fakadó olyan problémákat, mint például az európai elfogatóparancs alkalmazásából adódó nehézségek. Az ütemterv keretében eddig három, a büntetőeljárás jogokkal kapcsolatos irányelvet (a tagállamokat a bennük foglalt célok megvalósítását szolgáló hazai rendelkezések elfogadására kötelező jogforrást) fogadtak el: a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló 2010/64/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvet, a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvet, és az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló 2013/48/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvet. Három további – a jogi segítségről, a gyerekekre vonatkozó biztosítékokról, valamint az ártatlanság vélelméről és a tárgyaláson való jelenléthez való jogról szóló – irányelvről jelenleg folynak az egyeztetések.

Az ütemterv egy 2011-es Zöld Könyvön keresztül feladatként határozta meg továbbá – az előzetes letartóztatást is beleértve – a fogva tartással összefüggő kérdések vizsgálatát. A konkrét ügyekhez kapcsolódó gyakorlati tapasztalataira és a Jogi Szakértők Tanácsadó Hálózatának (Legal Expert Advisory Panel, LEAP⁴) tagjaitól kapott információkra támaszkodva a Fair Trials a „Tárgyalás nélkül fogva tartva” („Detained without trial”) című jelentésében reflektált a Zöld Könyvre, kitérve a vonatkozó európai uniós szabályok megalkotásának szükségességére, tekintettel arra, hogy az

² A „Bevezető” 1. és az 2. fejezeteinek szerzője a projektkoordinátor Fair Trials.

³ Lásd: <http://website-pace.net/documents/10643/1264407/pre-trialajdoc1862015-E.pdf/37e1f8c6-ff22-4724-b71e-58106798bad5>.

⁴ <http://www.fairtrials.org/fair-trials-defenders/legal-experts/>

előzetes letartóztatás indítványozása és elrendelése kapcsán gyakran sérülnek a terheltek alapvető jogai. A 2012 és 2013 folyamán Amszterdamban, Londonban, Párizsban, Lengyelországban, Görögországban és Litvániában tartott szakértői találkozók megerősítették azt a feltevést, hogy a döntéshozatali eljárással kapcsolatos problémáknak szerepük van az előzetes letartóztatás túlzott mértékű alkalmazásában, valamint hangsúlyossá tették, hogy konkrét adatokra van szükség ennek a feltételezésnek az alátámasztására. Sajnálatos módon mindeddig nem történtek az előzetes letartóztatással fenyegetett terheltek jogainak megerősítését célzó jogalkotási lépések, de az Európai Bizottság jelenleg folytat hatásvizsgálatot egy jövőbeli, az előzetes letartóztatással kapcsolatos európai uniós jogforrás kapcsán, amelyhez remélhetőleg a jelen kutatási projekt keretében publikált jelentések is hozzájárulnak majd.

2. Regionális sztenderdek

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéshozatalra vonatkozó regionális szabályokat jelenleg az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. Cikke tartalmazza. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (1) bekezdés c) pontja kimondja, hogy egy személy szabadságától megfosztható, ha a szabadságelvonás „törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy [az érintettet] bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben”. Minden, a szabadságától az 5. Cikkben meghatározott kivételek szerint megfosztott személynek „joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el” [Emberi Jogok Európai Egyezménye, 5. Cikk (4) bekezdés]. Az Emberi Jogok Európai Bírósága dolgozta ki az 5. Cikk végrehajtásával kapcsolatos azon általános elveket, amelyeket figyelembe kell venni az előzetes letartóztatásról való döntéshozatal során, és amelyek megfelelő alkalmazásuk esetén erősítik a védelem jogait. E sztenderdek egy folyamatosan bővülő, kiterjedt esetjogi korpusz elemei.

A) Eljárás

Az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondta, hogy a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyt haladéktalanul,⁵ illetve „rövid határidőn belül”⁶ bíróság elé kell állítani, és „a haladéktalanság fogalmának értelmezése és alkalmazása kapcsán a mozgástér igen korlátozott”.⁷ Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (3) bekezdése értelmében „ésszerű időhatáron belül” tárgyalást kell tartani az ügyben, és az előzetesen letartóztatott személyeket érintő eljárásokat különös gondossággal és gyorsasággal kell lefolytatni.⁸ Hogy ez így történt-e, azt az ügy egyedi jellemzőit figyelembe véve kell megállapítani.⁹ Az Emberi Jogok Európai Bírósága döntéseiben 2,5 és 5 év közötti előzetes letartóztatásokat tartott túlzottnak.¹⁰

Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint az előzetes letartóztatásról döntő bíróságnak hatáskörrel kell rendelkeznie a terhelt szabadon bocsátására,¹¹ és a végrehajtó hatalomtól, valamint az egyes eljárási szereplőktől függetlennek kell lennie.¹² Emellett az előzetes letartóztatással kapcsolatos meghallgatásnak szóbelinek és kontradiktóriusnak kell lennie, és lehetővé kell tenni a védelem számára a meghallgatáson való hatékony részvételt.¹³

B) A döntések érdeme

⁵ *Rehbock kontra Szlovénia* (Application no. 29462/95, Judgment of 28 November 2000), § 84.

⁶ A bírói döntés nélküli fogva tartás elfogadható hosszát az Emberi Jogok Európai Bírósága nem határozta meg, de a *Brogan és mások kontra Egyesült Királyság* ügyben (Application nos. 11209/84, 11234/84, 11266/84 and 11386/85, Judgment of 29 November 1988) kimondta, hogy a négytől hat napig terjedő ilyen jellegű szabadságelvonás sérti az 5. Cikk (3) bekezdését.

⁷ *Ibid* § 62.

⁸ *Stogmüller kontra Ausztria* (Application no. 1602/62, Judgment of 10 November 1969), § 5.

⁹ *Buzadj kontra Moldova* (Application no. 23755/07, Judgment of 16 December 2014), § 3.

¹⁰ *P. B. kontra Franciaország* (Application no. 38781/97, Judgment of 1 August 2000), § 34.

¹¹ *Singh kontra Egyesült Királyság* (Application no. 23389/94, Judgment of 21 February 1996), § 65.

¹² *Neumeister kontra Ausztria* (Application no. 1936/63, Judgment of 27 June 1968), § 24.

¹³ *Göç kontra Törökország* (Application no. 36590/97, Judgment of 11 July 2002), § 62.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága újra és újra kiemelte a szabadon bocsátás mellett szóló vélelmet,¹⁴ és egyértelművé tette, hogy az állam terhére esik annak bizonyítása, hogy az elérni kívánt cél a fogva tartás alternatívájául szolgáló más, kevésbé korlátozó intézkedéssel nem érhető el.¹⁵ Az előzetes letartóztatásra vonatkozó döntéseket megfelelően indokolni kell, és azok nem tartalmazhatnak „sztereotip”¹⁶ megfogalmazásokat; az előzetes letartóztatás mellett és ellen szóló érvek pedig nem lehetnek „általánosak és absztraktak”.¹⁷ A bíróságnak értékelnie kell az előzetes letartóztatás mellett szóló és a szabadságra helyezési kérelem elutasítását alátámasztó indokokat is.¹⁸

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a következőkben határozta meg az előzetes letartóztatás törvényes alapját: (i) fennáll a veszélye, hogy a terhelt nem jelenik meg a bíróság előtt;¹⁹ (ii) fennáll a veszélye, hogy a terhelt megsemmisíti a bizonyítékot vagy megfélemlíti a tanúkat;²⁰ (iii) fennáll a veszélye, hogy a terhelt újabb bűncselekményt követ el;²¹ (4) fennáll a veszélye, hogy a terhelt szabadságra helyezése a közrend megzavarásához vezet;²² vagy (5) kivételes esetekben az, hogy az előzetes letartóztatásra az eljárás alá vont személy biztonságának megőrzése érdekében van szükség.²³ Egy bűncselekmény elkövetése önmagában nem elégséges ok az előzetes letartóztatás elrendelésére, tekintet nélkül arra, hogy mennyire súlyos az adott cselekmény vagy mennyire erősek a terhelt ellen szóló bizonyítékok.²⁴ A „cselekménnyel okozott rendzavarás ellenében a közrend megőrzésének szükségességére”²⁵ alapozott előzetes letartóztatás csak abban az esetben lehet legitim, ha a közrend veszélyeztetettsége ténylegesen és továbbra is fennáll. Az előzetes letartóztatás nem hosszabbítható meg csupán arra tekintettel, hogy a bíró szabadságvesztés-büntetés kiszabására számít a tárgyaláson.²⁶

A szökésveszély kapcsán az Emberi Jogok Európai Bírósága egyértelművé tette, hogy önmagában az állandó lakóhely hiánya²⁷ vagy a hosszú tartamú szabadságvesztés-büntetéssel való fenyegetettség nem igazolhatja az előzetes letartóztatás elrendelését.²⁸ A bűnismétlés veszélye pedig csak abban az esetben igazolhatja az előzetes letartóztatást, ha konkrét bizonyíték szól a bűnismétlés határozott veszélye mellett,²⁹ arra kizárólag a munkahely vagy a helyi családi kapcsolatok hiányából következtetni nem lehet.³⁰

C) Az előzetes letartóztatás alternatívái

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogában erőteljesen szorgalmazta, hogy az előzetes letartóztatást csak kivételes intézkedésként alkalmazzák. Az *Ambruszkiewicz kontra Lengyelország*³¹ ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága hangsúlyozta, hogy egy személy „fogva tartása olyan súlyos intézkedés, hogy csak abban az esetben igazolható, ha [a hatóságok az ügyben] megfontolták más, kevésbé korlátozó intézkedések alkalmazását, és arra a következtetésre jutottak, hogy azok nem elégségesek az adott egyén vagy azon közérdek védelmére, amely az adott személy fogva tartását kívánná meg. Ez azt jelenti, hogy nem elegendő, hogy a szabadságtól való megfosztásra a nemzeti joggal összhangban kerül sor, annak az adott körülmények között szükségesnek is kell lennie.”

¹⁴ *Michalko kontra Szlovákia* (Application no. 35377/05, Judgment of 21 December 2010), § 145.

¹⁵ *Iljov kontra Bulgária* (Application no. 33977/96, Judgment of 26 July 2001), § 85.

¹⁶ *Yagci és Sargin kontra Törökország* (Application nos. 16419/90 and 16426/90, Judgment of 8 June 1995), § 52.

¹⁷ *Smirnova kontra Oroszország* (Application nos. 46133/99 and 48183/99, Judgment of 24 July 2003), § 63.

¹⁸ *Buzadj kontra Moldova* (Application no. 23755/07, Judgment of 16 December 2014), § 3.

¹⁹ *Smirnova kontra Oroszország* (Application nos. 46133/99 and 48183/99, Judgment of 24 July 2003), § 59.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Muller kontra Franciaország* (Application no. 21802/93, Judgment of 17 March 1997), § 44.

²² *I. A. kontra Franciaország* (Application no. 28213/95, Judgment of 23 September 1988), § 104.

²³ *Ibid.*, § 108.

²⁴ *Tomasí kontra Franciaország* (Application no. 12850/87, Judgment of 27 August 1992), § 102.

²⁵ *I. A. kontra Franciaország* (Application no. 28213/95, Judgment of 23 September 1988), § 104.

²⁶ *Michalko kontra Szlovákia* (Application no. 35377/05, Judgment of 21 December 2010), § 149.

²⁷ *Sulaoja kontra Észtország* (Application no. 55939/00, Judgment of 15 February 2005), § 64.

²⁸ *Tomasí kontra Franciaország* (Application no. 12850/87, Judgment of 27 August 1992), § 87.

²⁹ *Matznetter kontra Ausztria* (Application no. 2178/64, Judgment of 10 November 1969), Balladore Pallieri bíró párhuzamos indokolása, § 1.

³⁰ *Sulaoja kontra Észtország* (Application no. 55939/00, Judgment of 15 February 2005), § 64.

³¹ *Ambruszkiewicz kontra Lengyelország* (Application no. 38797/03, Judgment of 4 May 2006), § 31.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága hangsúlyozta továbbá az „arányosság” elvének alkalmazását a döntéshozatal során: eszerint a hatóságoknak meg kell fontolniuk a kevésbé korlátozó alternatívák alkalmazását a fogva tartás elrendelése előtt,³² és a hatóságoknak azt is meg kell fontolniuk, hogy „a terhelt további fogva tartása elkerülhetetlen-e”.³³

Az egyik ilyen lehetőség a terhelt szabadon bocsátása a lakóhelye szerinti államban, felügyelet alatt. Az államok nem hivatkozhatnak a terhelt előzetes letartóztatásának okaként arra, hogy a terhelt nem az adott állam állampolgára, de mérlegelniük kell, hogy a felügyeleti intézkedések elégségesek-e annak biztosítására, hogy a terhelt megjelenik a bíróság előtt.

D) Az előzetes letartóztatás felülvizsgálata

Szükséges az előzetes letartóztatás rendszeres bírói felülvizsgálata,³⁴ és szükséges, hogy azt az eljárás valamennyi szereplője (a terhelt, a bíróság, valamint az ügyész) kezdeményezhesse.³⁵ A felülvizsgálatra szóbeli, kontradiktórius meghallgatás keretében kell sort keríteni, úgy, hogy a fegyveregyenlőség elve a felek tekintetében érvényesüljön.³⁶ Ez szükségessé teheti az ügy irataihoz való hozzáférés biztosítását,³⁷ amelyet most már a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 7. cikk (1) bekezdése is megkövetel. Az előzetes letartóztatás fenntartásáról szóló döntést rövid határidőn belül kell meghozni, és annak indokokkal kell szolgálnia az előzetes letartóztatás fenntartásának szükségességére.³⁸ Nem lehet csupán megismételni a korábbi döntésekben foglaltakat.³⁹

Az előzetes letartóztatás felülvizsgálata kapcsán az Emberi Jogok Európai Bírósága megköveteli, hogy a bíróságok legyenek figyelemmel a szabadlábba helyezés mellett szóló vélelemre,⁴⁰ és arra, hogy a fogva tartás fenntartása „csak abban az esetben lehet indokolt egy adott ügyben, ha a különös körülmények alapján kimutatható egy olyan valódi közérdek, amely – az ártatlanság vélelme ellenére is – nagyobb súllyal esik latba, mint az egyéni szabadság tiszteletben tartására vonatkozó, az Egyezmény 5. Cikkében foglalt szabály”.⁴¹ A hatóságoknak folyamatosan fennálló kötelezettségük megfontolni, hogy nem alkalmazhatóak-e alternatív kényszerintézkedések.⁴²

E) Végrehajtás

A fenti elveket azonban nem minden esetben tartják be a tagállami bíróságok: 2010 és 2014 között több mint négyszáz esetben állapította meg az Emberi Jogok Európai Bírósága, hogy egy európai uniós tagállam megsértette az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. Cikkét.⁴³

Az Európai Uniónak az e területen a későbbiekben teendő lehetséges lépéseivel együtt a tagállamok alapvető felelőssége, hogy biztosítsák a terheltek tisztességes eljáráshoz és szabadsághoz való jogának érvényesülését és előmozdítását, és kötelesek annak biztosítására, hogy legalább az Emberi Jogok Európai Bírósága által kialakított minimumkövetelmények érvényesüljenek.

3. Előzetes letartóztatás Magyarországon

Ami a kutatás Magyarország kapcsán való relevanciáját illeti, mindenekelőtt szót kell ejtenünk arról, hogy 2013-ig a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott előzetes letartóztatottak

³² *Ladent kontra Lengyelország* (Application no. 11036/03, Judgment of 18 March 2008), § 55.

³³ *Ibid*, § 79.

³⁴ *De Wilde, Ooms és Versyp kontra Belgium* (Application nos. 2832/66, 2835/66 and 2899/66, Judgment of 18 June 1971), § 76.

³⁵ *Rakevich kontra Oroszország* (Application no. 58973/00, Judgment of 28 October 2003), § 43.

³⁶ *Göç kontra Törökország* (Application no. 36590/97, Judgment of 11 July 2002), § 62.

³⁷ *Wloch kontra Lengyelország* (Application no. 27785/95, Judgment of 19 October 2000), § 127.

³⁸ *Rehbock kontra Szlovénia* (Application no. 29462/95, Judgment of 28 November 2000), § 84.

³⁹ *Iljiov kontra Bulgária* (Application no. 33977/96, Judgment of 26 July 2001), § 85.

⁴⁰ *Michalko kontra Szlovákia* (Application no. 35377/05, Judgment of 21 December 2010), § 145.

⁴¹ *McKay kontra Egyesült Királyság* (Application no. 543/03, Judgment of 3 October 2006), § 42.

⁴² *Darvas kontra Magyarország* (Application no. 19574/07, 11 Judgment of January 2011), § 27.

⁴³ Lásd: http://echr.coe.int/Documents/Overview_19592014_ENG.pdf.

száma folyamatosan nőtt.⁴⁴ Az előzetes letartóztatottak az elmúlt években a börtönnépesség majd harmadát alkották, hozzájárulva a büntetés-végrehajtás túlsúlyosságához, amely az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2015-ös ítélete⁴⁵ szerint rendszerszintű problémát jelent Magyarországon. Mindeközben nagyon alacsony számban alkalmazták az alternatív kényszerintézkedéseket, mint a házi őrizet vagy a lakhelyelhagyási tilalom.⁴⁶ A kutatás kezdetének évében, 2014-ben aztán jelentős javulás történt a statisztikai adatokban: 20% körüli csökkenés következett be az előzetes letartóztatottak számában, összefüggésben az ezen kényszerintézkedés elrendelésére tett ügyész indítványok számának csökkenésével.⁴⁷

Továbbra is igen magas, 90% fölötti azonban az előzetes letartóztatás elrendelését indítványozó ügyési indítványok sikeressége.⁴⁸ Ez alátámasztani látszik azt – az előzetes letartóztatás túlzott mértékű alkalmazása mellett a leggyakrabban említett – kritikát, hogy a bíróságok szinte automatikusan elfogadják az ügyészség érveit, és az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntésekben gyakran nem értékelik, vagy nem veszik kellő súllyal figyelembe a terhelt személyi és az ügy konkrét körülményeit, valamint sokszor nem vizsgálják meg az alternatív kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét.⁴⁹ Ezek a kritikai megállapítások időről időre megjelennek az Emberi Jogok Európai Bíróságának Magyarországgal kapcsolatos ítéleteiben is.⁵⁰

A képhez hozzátartozik továbbá, hogy miközben az eljárás szereplői az előzetes letartóztatások hosszának csökkenéséről számolnak be 2014-ben,⁵¹ egy 2013-as jogszabály-módosítás bizonyos esetekben tulajdonképpen korlátlan időtartamúvá tette az előzetes letartóztatást, ami súlyos alapjogi aggályokat vet fel az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga fényében is.⁵²

Végezetül szót kell ejteni arról, hogy a kutatás kezdetét megelőzően és annak ideje alatt jelentős, pozitív irányú jogszabály-változások történtek az iratokhoz való hozzáférés terén a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló európai uniós irányelvnek való megfelelés érdekében,⁵³ részben megszüntetve a védelem igen korlátozott hozzáférést az iratokhoz a nyomozás során, amellyel kapcsolatban az Emberi Jogok Európai Bírósága szintén több magyar ügyben fogalmazott meg kritikát korábban.

A Magyar Helsinki Bizottság évek óta foglalkozik a fenti témákkal, és egyik kiemelt célja, hogy csökkenjen az indokolatlan előzetes letartóztatások száma Magyarországon, az előzetes letartóztatás szabályozása és gyakorlata feleljen meg az Emberi Jogok Európai Bírósága által meghatározott sztenderdeknek, valamint hogy a magyar jogszabályok megfelelő módon ültessék át a vonatkozó európai uniós irányelvek rendelkezéseit. Szervezetünk az elmúlt években számos, az előzetes letartóztatással és a hatékony védelemhez való joggal kapcsolatos hazai és nemzetközi kutatási projektben vett részt, ügyvédek pedig sikerrel képviseltek kérelmezőket stratégiai pereinkben, amelyekben az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy a kérelmezők előzetes

⁴⁴ Lásd a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által közzétett adatokat (<http://bv.gov.hu/sajtoszoba>). Részletesen lásd: II. 4. fejezet.

⁴⁵ *Varga és mások kontra Magyarország* (Application nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13, Judgment of 10 March 2015).

⁴⁶ Lásd: *A büntetőbíróság előtti ügyési tevékenység főbb adatai I. – 2013.*, Legfőbb Ügyészség, 51. és 54. o., <http://www.mklu.hu/repository/mkudok403.pdf>, és a Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok. Részletesen lásd: II. 4. fejezet.

⁴⁷ Lásd: *Ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi szakterület) 2013*, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 49. o., 57. számú tábla, <http://mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>; a 2014. év tekintetében pedig Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok. Részletesen lásd: II. 4. fejezet.

⁴⁸ Lásd: *Ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi szakterület) 2013*, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 49. o., 57. számú tábla, <http://mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>; a 2014. év tekintetében pedig Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok. Részletesen lásd: II. 4. fejezet.

⁴⁹ Lásd pl.: Iván Júlia – Kádár András Kristóf – Moldova Zsófia – Novoszádek Nóra – Tóth Balázs: *A gyanú árnyékában: kritikai elemzés a hatékony védelemhez való jog érvényesüléséről*. Magyar Helsinki Bizottság, 2009, 40–41. o.

⁵⁰ Lásd pl.: *X.Y. kontra Magyarország* (Application no. 43888/08, Judgment of 19 March 2013), *A.B. kontra Magyarország*, (Application no. 33292/09, Judgment of 16 April 2013), *Baksza kontra Magyarország*, (Application no. 59196/08, Judgment of 23 April 2013), *Hagyó kontra Magyarország*, (Application no. 52624/10, Judgment of 23 April 2013).

⁵¹ Lásd: Matusik Tamás: Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán. *Magyar Jog*, 2015/5., 289–293. o.

⁵² Vö. például: *Tomasi kontra Franciaország* (Application no. 12850/87, Judgment of 27 August 1992). Lásd még: D.J. Harris – M. O’Boyle – E. Bates – C. Buckley: *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford University Press, 2009, 181. o.

⁵³ Részletesen lásd: II. 3. fejezetet.

letartóztatása sértette az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. Cikkét,⁵⁴ mindeközben rámutatva a strukturális problémákra is. Rendszeresen véleményezzük az előzetes letartóztatáshoz és a hatékony védelemhez való joghoz kapcsolódó jogalkotási lépéseket, szükség esetén kezdeményezve azok alkotmányossági felülvizsgálatát. A közvélemény és a különböző nemzetközi szervezetek tájékoztatása mellett a büntetőeljárás szereplőivel is törekszünk a jó szakmai együttműködésre, legutóbb például bírának és ügyvédeknek szóló, az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlatát bemutató kézikönyv⁵⁵ összeállításával.

Az előzetes letartóztatások számában 2014-ben bekövetkezett jelentős csökkenés és az iratokhoz való hozzáférés biztosítása a nyomozati szakban kétségtelenül kiemelkedően pozitív fejlemény, és bízunk benne, hogy a kedvező tendencia folytatódik. Ugyanakkor az előzetes letartóztatások számszerű csökkenése még nem jelent garanciát arra, hogy a döntéshozatali folyamat egésze, illetve a bírói döntések minden esetben megfelelnek a magyar felsőbb bírói fórumok és az Emberi Jogok Európai Bírósága által, illetve az európai uniós irányelvekben meghatározott követelményeknek. Meggyőződésünk, hogy a statisztikai adatok elemzése mellett elengedhetetlen, hogy górcső alá vegyük az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéshozatali folyamatot, a döntéshozatal minőségét. Ezért veszünk részt a jelen, hiánypótló kutatásban, amely reményeink szerint hozzájárul majd ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk az előzetes letartóztatás gyakorlatáról, és így végső soron az alapjogot sértő előzetes letartóztatások visszaszorulásához vezet.

II. A KUTATÁS MAGYARORSZÁGI HÁTTERE

1. Általános adatok

Magyarország	
Terület:	93 030 km ²
Népesség:	9 877 365 fő (2014) ⁵⁶
Nemzetiségek:	bolgár, görög, horvát, lengyel, német, örmény, roma, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán ⁵⁷
Államforma:	köztársaság
Egy főre jutó GDP:	13 881 \$ ⁵⁸
Jogrendszer:	civiljogi, kontinentális

2. A kényszerintézkedések jogi szabályozása

Az előzetes letartóztatás alkotmányos kereteiről Magyarország Alaptörvénye (vagyis a 2012. január 1-jén hatályba lépett új alkotmány) a következőképpen rendelkezik:

„IV. cikk

(1) Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

⁵⁴ Lásd: *A.B. kontra Magyarország* (Application no. 33292/09, Judgment of 16 April 2013), *Baksza kontra Magyarország* (Application no. 59196/08, Judgment of 23 April 2013), *Darvas kontra Magyarország* (Application no. 19547/07, Judgment of 11 January 2011), *Kovács Ferencné kontra Magyarország* (Application no. 19325/09, Judgment of 20 December 2011), *X.Y. kontra Magyarország* (Application no. 43888/08, Judgment of 19 March 2013).

⁵⁵ Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára / Kézikönyv bírák számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014.

⁵⁶ Lásd: https://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tabl/tps00001.html.

⁵⁷ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény, 1. § (3) bekezdés és 1. melléklet. A legnagyobb nemzetiség a roma nemzetiség: a romák a teljes lakosságon belüli aránya kb. 7-8% (lásd pl.: Habcsek László: Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására es 2021-ig történő előrebecslésére. In: *Demográfia*, 1/2007., 41. o., http://www.demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Demografia/2007_1/Habcsek4.pdf). Megjegyzendő, hogy a nemzetiségre vonatkozó adatok rögzítését a magyar jog nem teszi lehetővé többek között a büntetőeljárások vonatkozásában sem, ezért a jelen kutatásban nem volt mód arra, hogy értékeljük, a roma származás befolyással lehet-e a terheltek helyzetére az előzetes letartóztatás tekintetében.

⁵⁸ Lásd: <http://countryeconomy.com/gdp/hungary>.

(2) Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.

(3) A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni és írásbeli indoklással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönten.

(4) Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytől korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.”

Az alkotmányos keretek meghatározásában emellett jelentős szerepe van az Alkotmánybíróságnak. Az előzetes letartóztatás kapcsán jelentőséggel bíró alkotmánybírósági határozatok közül az alábbiakat érdemes megemlíteni.

1. táblázat – Releváns alkotmánybírósági határozatok

Határozat száma	
66/1991. (XII. 21.) AB határozat	E határozatában az Alkotmánybíróság rögzítette: „A személyes szabadságnak jogszerű (»törvényes«) elvonása is okozhat alaptalan sérelmet. Az egyes korlátozó rendelkezések csak akkor fogadhatók el alkotmányszerűnek, ha az általuk elérni kívánt és alkotmányosan elismert célhoz képest a korlátozás szükségszerű és arányos.”
19/1999. (VI. 25.) AB határozat	E határozatával az Alkotmánybíróság megsemmisítette az akkor hatályos büntetőeljárás törvény és a még hatályba nem lépett, de már elfogadott új büntetőeljárás törvény azon rendelkezését, amely bizonyos esetekben kötelezővé tette (illetve tette volna) a bíróságok számára az előzetes letartóztatás fenntartását az ügyész indítványa alapján. A határozat szerint ez „a bírói hatáskör teljes kiüresítése, annak teljes mértékű elvonása, amely sérti azt az alkotmányos követelményt, hogy »az előzetes letartóztatás kérdésében a büntetőeljárás egész folyamatában bíróság döntsön«”. Az Alkotmánybíróság szerint továbbá az, hogy „a törvényalkotó nem határozta meg az ügyészi indítvány alapjául szolgáló mérlegelési szempontokat”, sértette a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelményét is.
10/2007. (III. 7.) AB határozat	Az Alkotmánybíróság e határozatával megsemmisítette a büntetőeljárás törvény azon rendelkezését, amely lehetővé tette a terhelt előzetes letartóztatásának a távollétében való elrendelését szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén, ha a bírósági eljárás során a meg nem jelent vádlott elővezetését korábban már elrendelték. A határozat szerint sértette a személyi szabadsághoz való jogot, hogy annak elvonására bírói meghallgatás nélkül és megfelelő mérlegelési szempontok hiányában kerülhetett sor. Az Alkotmánybíróság kimondta: „Az Alkotmány [...] írja elő [az előzetes letartóztatással kapcsolatos] döntési eljárás garanciális szabályaként, hogy a bíróságnak a terheltet előzetesen meg kell hallgatnia. A meghallgatás része [...] az eljárás egésze során irányadó tisztességes eljárás követelményének. [...] Minderre figyelemmel nincs olyan felismerhető alkotmányos érdek vagy cél, amelyből következően a terheltnek [...] – a bírói meghallgatásra vonatkozó – jogai, az eljárás tisztességének sérelme nélkül korlátozhatók lennének.” ⁵⁹

Az előzetes letartóztatásra és általában a kényszerintézkedésekre vonatkozó szabályokat a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) tartalmazza. A törvényi rendelkezések értelmezése kapcsán megkerülhetetlen források pl. a különböző bírósági kollégiumi

⁵⁹ Megjegyzendő, hogy a Magyar Helsinki Bizottság látókörébe a vonatkozó jogszabályi rendelkezés megsemmisítése után is került olyan eset, amelyben a terhelt előzetes letartóztatását a távollétében rendelték el – az ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondta az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikkének sérelmét [lásd: *Kovács Ferencné kontra Magyarország* (Application no. 19325/09, Judgment of 20 December 2011)] Emellett a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény bizonyos esetekben jelenleg is lehetővé teszi a terhelt előzetes letartóztatásának a távollétében való elrendelését (lásd lejjebb).

vélemények, a Kúria közzétett eseti döntései, stb. – ezek közül a legfontosabbakat az egyes témák kapcsán ismertetjük majd.

A Be. 129. § (1) bekezdése értelmében az előzetes letartóztatás a terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt, vagyis a magyar szabályozási koncepció szerint nem csupán az elsőfokú ügydöntő határozatig tart az „előzetes” letartóztatás. Az előzetes letartóztatás feltételeiről a Be. 129. § (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A terhelt előzetes letartóztatásának szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban, és akkor van helye, ha

- a) megszökött, a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság elől elrejtőzött, vagy szökést kísérelt meg, illetőleg az eljárás során ellene újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt eljárás indult,*
- b) szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható,*
- c) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén, különösen a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást,*
- d) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.”*

Az a feltétel, mely szerint a terhelt előzetes letartóztatásának „szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban” van helye, az előzetes letartóztatás „általános” feltétele, csakúgy, mint a bűncselekmény kapcsán a megalapozott gyanú fennállása – utóbbi feltétel nem szerepel kifejezetten a fent idézett rendelkezésben, de a Be. szabályozási koncepciójából, illetve a gyanúsítottá válásra vonatkozó rendelkezésekből nyilvánvalóan következik.⁶⁰

A Be. 129. § (2) bekezdés a)–d) pontjában foglalt okok az előzetes letartóztatás úgynevezett „különös” okai, feltételei. A fiatalkorúak esetén további feltételt szab a törvény: esetükben az előzetes letartóztatásnak a Be. 129. § (2) bekezdésében megállapított okok esetében is csak akkor van helye, „ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges”.⁶¹ Abban az esetben, ha az ügydöntő határozat a kihirdetéskor nem emelkedik jogerőre, mert az ellen fellebbeznek, a bíróság nyomban (vagyis gyakorlatilag ugyanazon a tárgyalási napon, amin az ügydöntő határozatot meghozza) határoz a kényszerintézkedésekről, és ilyenkor a fenti okok fennállásán túl akkor is elrendelhető az előzetes letartóztatás, ha az ítéletben kiszabott szabadságvesztés tartamára figyelemmel a vádlott szökésétől vagy elrejtőzésétől kell tartani.⁶² Az előzetes letartóztatás elrendeléséről – a vádirat benyújtásáig az ügyész indítványára – a bíróság határoz,⁶³ az ügyésznek pedig a nyomozó hatóság (vagyis a legtöbb esetben a rendőrség) tesz előterjesztést a kényszerintézkedésre, de ez az ügyészséget nem köti.⁶⁴ Ha az ügyész egyetért az előterjesztéssel, indítványt tesz a bíróságnak az előzetes letartóztatásra, amely az indítvány alapján dönt a szabadságelvonásról.

A vádirat benyújtása előtt elrendelt előzetes letartóztatás az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig, de legfeljebb egy hónapig tart. Az előzetes letartóztatást az úgynevezett nyomozási bíró alkalmanként legfeljebb három hónappal, összesen legfeljebb az előzetes letartóztatás elrendelésétől számított egy év elteltéig meghosszabbíthatja. Ezt követően a törvényszék (a megyei szintű bíróság) hosszabbíthatja meg az előzetes letartóztatást, alkalmanként legfeljebb két hónappal.⁶⁵ Mind a nyomozási bíró határozata, mind a törvényszék határozata ellen lehetőség van

⁶⁰ Lásd pl.: *A büntetőjárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. II. kötet.* Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 504. o.; Be. 6. § (2) bekezdés.

⁶¹ Be. 454. § (1) bekezdés

⁶² Be. 327. § (1)–(2) bekezdés

⁶³ Be. 130. § (1) bekezdés

⁶⁴ Be. 132. § (5) bekezdés; a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet, 63. §

⁶⁵ Be. 131. § (1) bekezdés

fellebbezésre, amelyet egy magasabb szintű bíróság bírál el.⁶⁶ A *vádirat benyújtása után*, a tárgyalás előkészítése során az ügyben eljáró elsőfokú bíróság határoz – az ügyész indítványára vagy hivatalból⁶⁷ – az előzetes letartóztatás fenntartásáról, vagy ha addig a terhelt nem volt előzetes letartóztatásban, annak elrendeléséről (utóbbit a tárgyalási szak bármely pontján megteheti). Az elsőfokú bíróság által elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának kihirdetéséig tart. Az elsőfokú bíróság által *az ügydöntő határozat kihirdetése után* elrendelt vagy fenntartott, illetőleg a másodfokú bíróság által elrendelt előzetes letartóztatás a másodfokú eljárás befejezéséig, de legfeljebb a nem jogerős ítélettel kiszabott szabadságvesztés tartamáig tart.⁶⁸

Ha az előzetes letartóztatás meghalad egy bizonyos időtartamot, a Be. kötelezővé teszi az előzetes letartóztatás felülvizsgálatát. Így ha *a vádirat benyújtása után elrendelt vagy fenntartott* előzetes letartóztatás tartama a hat hónapot meghaladja, és az elsőfokú bíróság még nem hozott ügydöntő határozatot, az elsőfokú bíróság, ha pedig az egy évet meghaladja, a másodfokú bíróság vizsgálja felül az előzetes letartóztatás indokoltságát. Ha a vádirat benyújtása után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás tartama az egy évet meghaladja, indokoltságát legalább hathavonta felülvizsgálja a másodfokú bíróság.⁶⁹

Az elsőfokú ügydöntő határozat meghozatala előtt az előzetes letartóztatás hossza elérhet egy olyan tartamot is, amely a kényszerintézkedés megszűnésével jár:

„Az előzetes letartóztatás megszűnik,

- a) ha annak tartama az egy évet eléri, és a terhelttel szemben három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás,*
- b) ha annak tartama a két évet eléri, és a terhelttel szemben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás,*
- c) ha annak tartama – az a)–b) pont alá nem tartozó esetekben – a három évet eléri, kivéve az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás esetét, továbbá ha az ügyben harmadfokú bírósági eljárás vagy hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban.”⁷⁰*

Vagyis a büntetőeljárások jelentős része esetében érvényesül egy felső időhatár az elsőfokú ügydöntő határozat meghozatala előtti előzetes letartóztatás tekintetében. 2013 novembere óta azonban nem érvényesül semmilyen felső időkorlát az előzetes letartóztatás tekintetében az olyan esetekben, ahol a vádlottal szemben tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban az eljárás.⁷¹

Az előzetes letartóztatás megszüntetése iránt mind a terhelt és védője, mind az ügyész terjeszthet elő indítványt az eljárás bármely pontján, amelyet a bíróságnak érdemben meg kell vizsgálnia, és arról indokolt határozatot kell hoznia. Azonban ha a terhelt, illetőleg a védő az ismételt indítványban új körülményre nem hivatkozik, a bíróság az indítványt érdemi indokolás nélkül elutasíthatja – kivéve, ha az előzetes letartóztatás elrendelése, meghosszabbítása, illetőleg fenntartása óta három hónap eltelt.⁷² Az előzetes letartóztatást a vádirat benyújtásáig az ügyész is megszüntetheti.⁷³

Az előzetes letartóztatás – illetve általában a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés – elrendelése a nyomozati szakban ülésen, a terhelt jelenlétében történik. Az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról való döntés esetén azonban a nyomozási bíró nem minden

⁶⁶ Be. 131. § (3) bekezdés

⁶⁷ Be. 269. § (1) bekezdés

⁶⁸ Be. 131. §

⁶⁹ Be. 132. (1)–(2) bekezdés

⁷⁰ Be. 132. § (3) bekezdés

⁷¹ Be. 132. § (3a) bekezdés. A Be. ez utóbbi rendelkezését 2013. november 18-i hatállyal az egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról szóló 2013. évi CLXXXVI. törvény vezette be, amely egyben módosította is a Be. 132. § (3) bekezdését, eltörölve az előzetes letartóztatás négyéves időkorlátját a tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyamatban levő büntetőeljárások esetében. A jogszabályváltozás körülményeiről lásd a jelen kutatási jelentés II. 3. fejezetét.

⁷² Be. 133. § (1)–(2) bekezdés

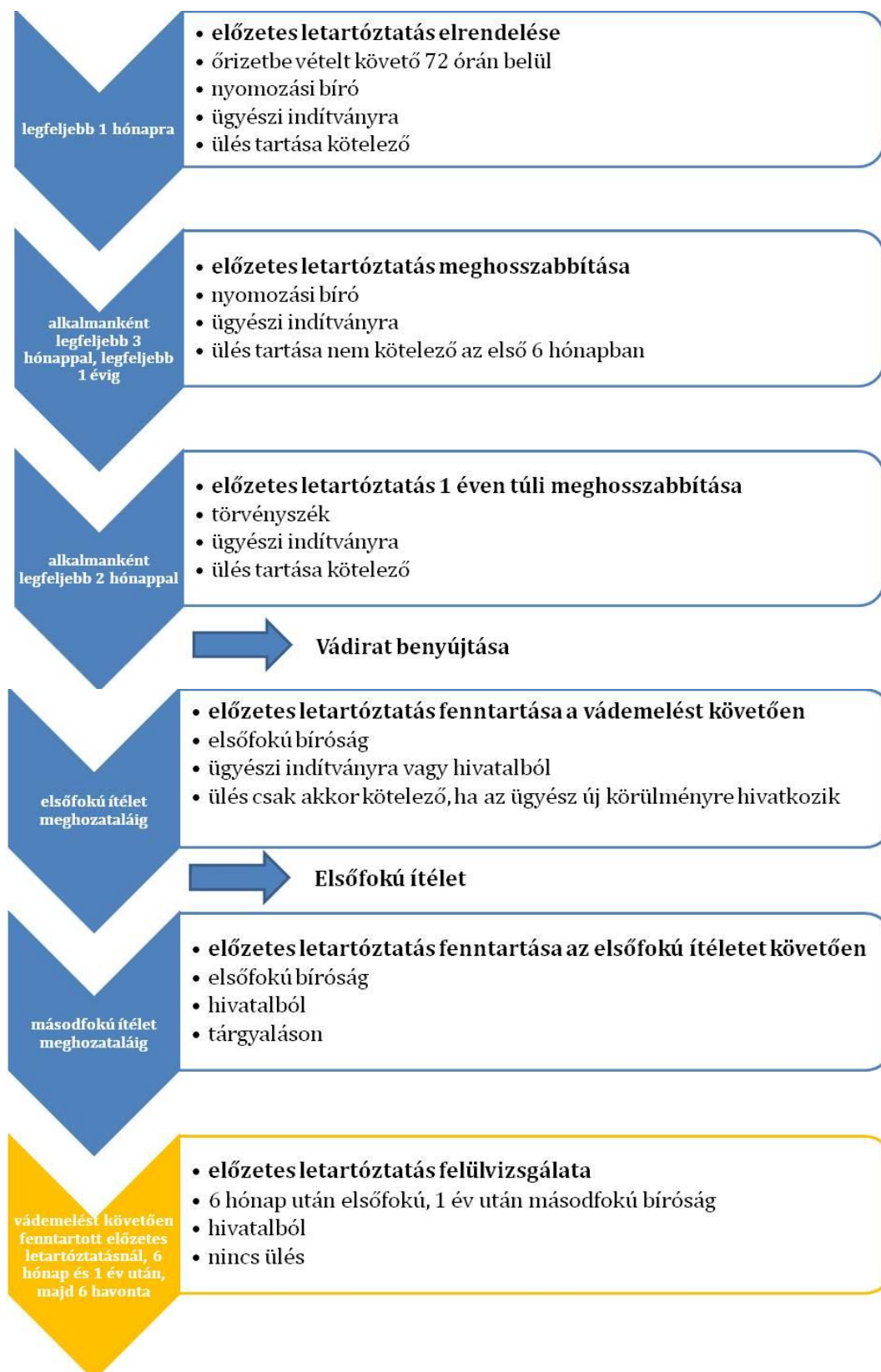
⁷³ Be. 136. § (4) bekezdés

esetben köteles ülés tartására, csupán akkor, (i) ha a vonatkozó indítvány tárgya az előzetes letartóztatás meghosszabbítása, és az indítványban a korábbi határozathoz képest a meghosszabbítás okaként új körülményre hivatkoztak; (ii) ha az indítvány tárgya az előzetes letartóztatásnak az elrendelésétől számított hat hónapot meghaladó meghosszabbítása; (iii) vagy pl. óvadék megállapítása. A vádemelés után, a tárgyalás előkészítése során csak abban az esetben kötelező ülés tartása, ha a bíróság a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés elrendeléséről, illetőleg előzetes letartóztatás vagy házi őrizet fenntartásáról határoz, és az indítványban a korábbi határozathoz képest a fenntartás okaként új körülményre hivatkoztak.⁷⁴ A terhelt jelenlétével kapcsolatos szabályok között meg kell említeni továbbá a Be. 309. § (1) bekezdését, amelynek értelmében tárgyalás elnapolása után, ha szükséges, a bíróság tanácsülésen, vagyis a terhelt és a védő távollétében is határozhat a személyi szabadság elvonásával vagy korlátozásával járó kényszerintézkedésről. [Ez a szabály egyrészt az Alkotmánybíróság korábban ismertetett 10/2007. (III. 7.) AB határozatára figyelemmel ellentétes az Alaptörvénnyel, másrészt ellentétes az Emberi Jogok Európai Egyezményével is.⁷⁵]

⁷⁴ Be. 210. § (1) bekezdés a)–d) pont

⁷⁵ A Magyar Helsinki Bizottság ezért kérelmet nyújtott be az Emberi Jogok Európai Bíróságához egy olyan terheltet képviselve, akinek az előzetes letartóztatását a fenti szabály alapján távollétében rendelték el (lásd: http://helsinkifigyelo.blog.hu/2014/12/12/torvenyes_de_nem_alkotmanyos).

1. ábra – Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések

A fogva tartott terhelt esetében kötelező a védelem (vagyis a védő részvétele a büntetőeljárásban),⁷⁶ a védelem tehát kötelező mind az őrizetbe vett, az előzetes letartóztatással kapcsolatos első ülésre váró terheltek, mind pedig azok esetében, akiknek előzetes letartóztatását már elrendelték. (Az őrizetbe vétel a terhelt személyi szabadságának átmeneti, bírói döntés nélküli elvonása, amely szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén rendelhető el, feltéve, hogy a terhelt előzetes letartóztatása valószínűsíthető. Az őrizet legfeljebb hetvenkét óráig tarthat; ennek elteltével a terheltet – ha a bíróság az előzetes letartóztatását nem rendelte el – szabadon kell bocsátani.⁷⁷) Ugyanakkor a kötelező védelem a nyomozati szakban nem jelenti azt, hogy a védő jelenléte kötelező lenne a nyomozati és az egyéb eljárási cselekményeken, vagyis nincs akadálya pl. az előzetes letartóztatással, kényszerintézkedésekkel kapcsolatos ülések az arról értesített védő jelenléte nélküli megtartásának. (Kivételt jelent e tekintetben, hogy fiatalkorúak esetében a vádirat benyújtása előtt a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos eljárásban az ülés a védő távollétében nem tartható meg.⁷⁸) A tárgyalási szakban viszont kötelező védelem esetén tárgyalás a védő távollétében nem tartható meg.

Ha a büntetőeljárásban a védelem kötelező és a terheltnek nincs meghatalmazott védője, akkor a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság védőt rendel ki a terhelt számára.⁷⁹ A kirendelt védő díját és költségeit ebben az esetben az állam előlegezi, azonban ha a bíróság a bűnösnek mondja ki a terheltet, azt a terheltnek meg kell térítenie, kivéve, ha egyébként személyes költségmentességben részesült a vagyoni-jövedelmi viszonyai alapján.⁸⁰

Ami az iratokhoz való hozzáférést illeti, a tárgyalási szakban a védelem korlátlanul hozzáfér a büntetőügy irataihoz.⁸¹ A nyomozati szakban ehhez képest 2014. január 1-ig igen korlátozott volt az iratokhoz való hozzáférés: a védelem csupán a szakvéleményhez és az azon nyomozási cselekményekről készült jegyzőkönyvekhez férhet hozzá korlátozás nélkül, amelyeken a terhelt, illetve a védő jelen lehet, miközben a Be. szabályai a védő részvételét gyakorlatilag csak a terhelt kihallgatásán, illetve az általa vagy a terhelt által indítványozott tanúkihallgatáson, valamint az ilyen tanú részvételével megtartott szembesítésen teszik lehetővé.⁸² Az eljárás egyéb irataihoz a védelem csak abban az esetben férhetett hozzá, ha az a „nyomozás érdekeit” nem sértette.⁸³

Jelentős változást jelentett e tekintetben, hogy a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 7. cikk (1) bekezdésének való megfelelés érdekében a közelmúltban módosították a Be.-t. Így 2014. január 1. óta a Be. úgy rendelkezik, hogy ha az indítvány tárgya előzetes letartóztatás elrendelése, a gyanúsítottnak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak a nyomozási iratoknak a másolatát, amelyekre az indítványt alapozzák. 2015. július 1. óta kimondja továbbá a Be. azt is, hogy ha az indítvány tárgya az előzetes letartóztatás meghosszabbítása, a gyanúsítottnak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak az indítványt megalapozó nyomozási iratoknak a másolatát, amelyek az előzetes letartóztatás tárgyában hozott legutóbbi döntést követően keletkeztek.⁸⁴

Az előzetes letartóztatás helyett alternatív kényszerintézkedésként a bíróság lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet vagy távollattartást is elrendelhet.⁸⁵

⁷⁶ Be. 46. § b) pont

⁷⁷ Be. 126. §

⁷⁸ Be. 456. § (1) bekezdés

⁷⁹ Be. 48. § (1) bekezdés

⁸⁰ A terhelt számára akkor engedélyeznek személyes költségmentességet, ha jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán a bűnügyi költséget (amibe beletartozik a védő költsége és díja) előreláthatóan nem tudja megfizetni. Ha erre tekintettel rendelnek ki számára védőt, a kirendelt védő díját és költségét az állam viseli. [Lásd: Be. 74. § (3) bekezdés.]

⁸¹ Be. 193. § (1) bekezdés

⁸² Be. 186. § (1) bekezdés és 184. § (2) bekezdés

⁸³ Be. 186. § (2) bekezdés

⁸⁴ Be. 211. § (1a) bekezdés

⁸⁵ Mint a hivatkozott rendelkezések mutatják, pl. házi őrizet és lakhelyelhagyási tilalom elrendelésére akkor van lehetőség, ha „az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok” azokkal is megvalósíthatóak, vagyis a Be. implicite utal arra, hogy az előzetes letartóztatás csak végső eszköz lehet. Ezt a koncepciót erősíti a Be. 60. § (2) bekezdése is, amely a következőképpen rendelkezik: „Ha e törvény a kényszerintézkedések alkalmazása esetén az érintett személy alkotmányos jogainak korlátozását megengedi, az ilyen cselekmény elrendelésének az egyéb feltételek megléte mellett is csak akkor van helye, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más cselekménnyel nem biztosítható.”

- A *lakhelyelhagyási tilalom* hatálya alatt álló terhelt meghatározott területet, körzetet engedély nélkül nem hagyhat el, a tartózkodási helyét, illetőleg a lakóhelyét nem változtathatja meg. A lakhelyelhagyási tilalom akkor rendelhető el, ha a bűncselekmény jellegére, a terhelt személyi és családi körülményeire – különösen az egészségi állapotára, idős korára – vagy az eljárás során tanúsított magatartására tekintettel az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok ezzel is biztosíthatók.⁸⁶
- *Házi őrizet* elrendelése esetén a bíróság által kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet a terhelt csak a bíróság határozatában meghatározott célból, különösen a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása vagy gyógykezelés céljából az ott írt időben és távolságra (úti célra) hagyhatja el. A házi őrizet akkor rendelhető el, ha a bűncselekmény jellegére és a büntetőeljárás időtartamára, vagy a terhelt eljárás során tanúsított magatartására tekintettel az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok ezzel is biztosíthatók.⁸⁷
- *Távoltartás* a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén – feltéve, hogy a távoltartással elérni kívánt célok ezzel biztosíthatók – akkor rendelhető el, ha a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése nem szükséges, de – különösen a bűncselekmény jellegére, a terheltnek az eljárás előtt és az eljárás során tanúsított magatartására, valamint a terhelt és a sértett viszonyára tekintettel – megalapozottan feltehető, hogy a lakókörnyezetben hagyása esetén a sértett tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené, vagy veszélyeztetné a bizonyítást, illetve a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy a sértett sérelmére újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el.⁸⁸

Emellett a bíróság úgy is rendelkezhet, hogy a lakhelyelhagyási tilalom, illetve a házi őrizet előírásainak megtartását a rendőrség a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel is ellenőrizze, amihez 2014. január 1. óta a terhelt hozzájárulása nem szükséges.⁸⁹ Ezen túlmenően a lakhelyelhagyási tilalmat elrendelő határozatában a bíróság előírhatja, hogy a terhelt meghatározott időközönként a rendőrségen jelentkezzen, és a lakhelyelhagyási tilalom célját biztosító más korlátozásokat – magatartási szabályokat – is elrendelhet.⁹⁰

Szintén elérhető az óvadék intézménye: a bíróság a Be. 129. § (2) bekezdésének b) pontjában meghatározott esetben (vagyis ha fennáll a szökés, elrejtőzés veszélye) a terhelt előzetes letartóztatását megszüntetheti, ha a bűncselekményre és a személyi körülményekre tekintettel az eljárási cselekményeknél a terhelt megjelenését az óvadék letétele valószínűvé teszi. Óvadék megállapítását a terhelt vagy a védő indítványozhatja.⁹¹

3. Jogi és szakpolitikai kontextus

A statisztikai adatok és a kutatási eredmények ismertetése előtt elengedhetetlen annak a jogi és szakpolitikai környezetnek a rövid bemutatása, amelyben a fenti jogszabályi rendelkezéseket alkalmazzák a hatóságok.

A 2010-es kormányváltást követően a kormányzat által is deklaráltan szigorodó büntetőpolitika eredményeként számos olyan jogszabályi rendelkezés született a büntető anyagi jog, a büntető eljárásjog és a szabálysértési jog területén, amely ellentétes a nemzetközi emberi jogi trendekkel, és súlyos alapjogi aggályokat vet fel – az Alaptörvény maga is tartalmaz ilyen rendelkezést. Ezek sorába tartozik például a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés lehetőségének Alaptörvénybe iktatása,

⁸⁶ Be. 37. § (1)–(2) bekezdés

⁸⁷ Be. 138. § (1)–(2) bekezdés

⁸⁸ Be. 138/A. § (2) bekezdés

⁸⁹ Be. 137. § (3) bekezdés és 138. § (4) bekezdés. 2014. január 1. óta továbbá abban az esetben, ha a házi őrizet elrendelésére a terhelttel szemben személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt folyamatban lévő eljárásban kerül sor, vagy ha a házi őrizetet a bíróság azt követően rendelte el, hogy a terhelt előzetes letartóztatása a törvényileg lehetséges maximális időtartam lejártá miatt szűnt meg, a bíróság köteles a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel történő ellenőrzést elrendelni. Ez alól kivételt jelent, ha ezen eszköz alkalmazásának technikai feltételei nem biztosíthatók.

⁹⁰ Be. 137. § (3) bekezdés

⁹¹ Be. 147. § (2)–(3) bekezdés

az úgynevezett „három csapás” magyar változatának bevezetése (amelynek egyik formáját a magyar Alkotmánybíróság végül megsemmisítette), a fiatalkorúak szabálysértési elzárásának lehetővé tétele, valamint a hajléktalanság, vagyis a közterületen való életvitelszerű tartózkodás kriminalizálása.

A kutatási jelentés szempontjából a legfontosabb, ebbe a sorba illeszthető jogszabályi változás az úgynevezett „korlátlan” előzetes letartóztatás bevezetése volt. Amint arra a jogszabályi rendelkezések körében már utaltunk, 2013. november 18. óta a tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyamatban levő büntetőeljárások esetében nincs felső időbeli korlátja az előzetes letartóztatásnak az ügydöntő határozat meghozatala előtt, vagyis gyakorlatilag bármeddig folyhat úgy az elsőfokú eljárás, hogy a terhelt előzetes letartóztatásban marad.

A jogszabály-módosítás egyértelműen egy egyedi ügyre, az „ároktói banda” tagjainak szökésére reagálva született meg – ezt támasztják alá mind a kormánypárt képviselőinek nyilatkozatai, mind a jogszabály-módosításhoz csatolt indokolás, amely a „közelmúlt sajnálatos eseményeire” utal.⁹² A többek között életellenes bűncselekményekkel vádolt „ároktói banda” két tagja az akkori jogszabályi maximumot, négy évet töltött előzetes letartóztatásban anélkül, hogy ügyükben elsőfokú ügydöntő határozat született volna, így meg kellett szüntetni az előzetes letartóztatásukat. Házi őrizetbe kerültek, ahonnan 2013. október 4-én megszöktek, de néhány nap múlva elfogták őket.

A kormánypárt a nagy médianyilvánosságot kapott ügyre reagálva bejelentette, hogy egy olyan tartalmú törvénymódosítási javaslatot kíván az Országgyűlés elé terjeszteni, amely bizonyos ügyekben eltörölné az előzetes letartóztatás felső időhatárát,⁹³ és ezt követően be is nyújtottak egy módosítási javaslatot egy törvényjavaslathoz ezzel a céllal. A törvényjavaslatot – kimondottan amiatt, hogy megelőzzék, hogy a négy év lejártá miatt egy harmadik „bandatag” előzetes letartóztatását is megszüntessék 2013. november 22-én – a házszabályi rendelkezésektől való eltéréssel november 11-én el is fogadták, a módosítás pedig 2013. november 18-án hatályba is lépett.⁹⁴ A Magyar Helsinki Bizottság és az Eötvös Károly Intézet 2014 januárjában az alapvető jogok biztosához (az ombudsmanhoz) fordult az ügyben, kérve, hogy kezdeményezze az Alkotmánybíróságnál az új szabály megsemmisítését, tekintettel arra, hogy az sérti a személyi szabadsághoz való jogot.⁹⁵ Az alapvető jogok biztos a fenti beadvány nyomán 2015 márciusában indítványozta⁹⁶ az Alkotmánybíróságnál a Be. érintett rendelkezésének megsemmisítését, indítványában amellelt foglalva állást, hogy a jogállamiság elvéből és a személyes szabadság alapjából szükségszerűen következik, hogy törvény rendelkezzen az előzetes letartóztatás időtartamának a maximumáról. Az Alkotmánybíróság a kutatási jelentés közreadásáig nem döntött az ügyről.

Mindeközben történtek azonban előremutató változások is, így például a rendőrség 2013 májusában rendszerbe állította az „elektronikus nyomkövetői rendszert”, vagyis a gyakorlatban is lehetővé vált a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz alkalmazása házi őrizet és lakhelyelhagyási tilalom esetén – ez a lehetőség előtte évekig csak a Be. szövegében létezett. Emellett a bíróság 2014. január 1. óta a terhelt hozzájárulása nélkül is rendelkezhet úgy, hogy a lakhelyelhagyási tilalom, illetve a házi őrizet előírásainak megtartását a rendőrség a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel is ellenőrizze – korábban erre csak a terhelt hozzájárulása esetén volt lehetőség.⁹⁷ (Más kérdés, hogy a II. 4. fejezetben bemutatott statisztikai adatok tanúsága szerint ezek a fejlemények nem hoztak érdemi növekedést az alternatív kényszerintézkedések számában.)

Ahogy azt a jogszabályi rendelkezések körében bemutattuk, szintén 2014-ben, illetve 2015-ben módosították a Be. szabályait az előzetes letartóztatással kapcsolatos iratokhoz való hozzáférés

⁹² Lásd: <http://www.parlament.hu/irom39/12617/12617-0019.pdf>, 3. o.

⁹³ Lásd pl.: http://nol.hu/belfold/eltorolnek_a_kormanypartok_az_elozetes_letartoztatasi_felso_hatarat-1418545.

⁹⁴ Lásd pl.: http://hvg.hu/itthon/20131108_Az_aroktoi_banda_miatt_modosit_torvenyt_a,
http://hvg.hu/itthon/20131023_Aroktoi_banda_elozetesben_vannak_az_elfog,
http://nol.hu/belfold/eltorolnek_a_kormanypartok_az_elozetes_letartoztatasi_felso_hatarat-1418545.

⁹⁵ A beadvány itt érhető el: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/elo%CC%8Bzetes-letart_beadvany.pdf.

⁹⁶ Az indítvány itt érhető el:
http://www.ajbh.hu/documents/10180/1957691/Alkotm%C3%A1nyb%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1gi+ind%C3%ADtv%C3%A1ny+az+el%C5%91zezes+letart%C3%B3ztat%C3%A1s+id%C5%91tartam%C3%A1r%C3%B3l+441_2014/ceab43cc-28b7-45de-bcd8-560451487af3;jsessionid=14B19DE356AB392F37F53AE1DFDF5ADB?version=1.1.

⁹⁷ Be. 137. § (3) bekezdés és 138. § (4) bekezdés

körében a vonatkozó európai uniós irányelvnek való megfelelés érdekében. Ez azért is volt jelentős változás, mert az elmúlt években az Emberi Jogok Európai Bírósága több olyan döntést is hozott, amelyben megállapította, hogy az iratokhoz – és így az előzetes letartóztatást megalapozó bizonyítékokhoz – való hozzáférést a korábbi jogszabályi rendelkezések olyan mértékben korlátozták a nyomozati szakban, hogy az sértette a fegyveregyenlőség elvét, és így az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (4) bekezdésében foglaltakat.⁹⁸ Ugyanakkor vonatkozó kutatási adatok hiányában nem tudható, hogy a hatóságok mennyire értelmezik megszorítóan vagy kiterjesztően az új szabályokat. Emellett a módosítás nem felel meg teljes mértékben az irányelvnek, mert lehetővé teszi, hogy a hatóság ne adja át azokat az iratokat a védelemnek, amelyek kétségesek az előzetes letartóztatás valamely feltételének a fennállását, mely sérti a fegyveregyenlőség elvét, aminek a nyomozási bíró előtt is érvényesülnie kell.

A szabályozás vonatkozásában megkerülhetetlen fejlemény emellett, hogy a Kormány 2015 februárjában egy új büntetőeljárás törvény megalkotásának szükségességéről döntött, közzétéve annak szabályozási elveit is. Az új büntetőeljárás kódex a tervek szerint 2016 folyamán kerül majd az Országgyűlés elé.

Jelentős fejlemény továbbá, hogy a *Varga és mások kontra Magyarország*⁹⁹ ügyben 2015. március 10-én nyilvánosságra hozott „pilot” ítéletében az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította: a hat kérelmező fogvatartási körülményei, így a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfoltása és az egy főre jutó szabad mozgástér elégtelen volta sértették az embertelen, megalázó bánásmódnak az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. Cikkében foglalt tilalmát. Az Emberi Jogok Európai Bírósága emellett kimondta: a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfoltása Magyarországon rendszerszintű probléma, és arra kötelezte Magyarországot, hogy 6 hónapon belül dolgozzon ki egy akciótervet a magyar büntetés-végrehajtási rendszerben fennálló strukturális problémák megoldására. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélete szerint ennek módja a fogvatartottak számának csökkentése pl. a szabadságelvönással nem járó büntetések és kényszerintézkedések (házi őrizet, stb.) szélesebb körű alkalmazásával – a megoldás tehát nem egyszerűen új férőhelyek létesítése.¹⁰⁰ A kormányzati kommunikáció azonban azt mutatja, hogy a kormány egyelőre kizárólag börtönépítéssel kívánja orvosolni a problémát.

4. Statisztikai adatok

Amint azt már a bevezetőben is jeleztük, 2013-ig a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott előzetes letartóztatottak száma folyamatosan nőtt. 2014-ben azonban jelentősebb csökkenés következett be az előzetes letartóztatottak számában, ami összefügg az előzetes letartóztatás elrendelésére tett ügyész indítványok és az előzetes letartóztatást elrendelő bírósági döntések számának a 4. táblázatban bemutatott csökkenésével.

2. táblázat – Az előzetes letartóztatottak száma és aránya az összes fogvatartotthoz képest, valamint 100 000 lakosra vetítve

Dátum	Az előzetes letartóztatottak száma*	Az előzetes letartóztatottak aránya az összes fogvatartott átlagos számához képest*	Az előzetes letartóztatottak száma 100 000 lakosra vetítve**
2009. december 31.	4 502	29,3%	45
2010. december 31.	4 803	29,6%	48
2011. december 31.	4 875	28,4%	49

⁹⁸ Lásd pl.: *X.Y. kontra Magyarország* (Application no. 43888/08, Judgment of 19 March 2013), *A.B. kontra Magyarország* (Application no. 33292/09, Judgment of 16 April 2013), *Baksza kontra Magyarország* (Application no. 59196/08, Judgment of 23 April 2013), *Hagyó kontra Magyarország* (Application no. 52624/10, Judgment of 23 April 2013).

⁹⁹ Application nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13, Judgment of 10 March 2015

¹⁰⁰ *Varga és mások kontra Magyarország* (Application nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13, Judgment of 10 March 2015), § 104–105.

2012. december 31.	4 888	27,9%	49
2013. december 31.	5 053	28,0%	51
2014. december 31.	4 400	24,6%	44

*Forrás: a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által közzétett adatok (<http://bv.gov.hu/sajtoszoba>)

**A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által közzétett adatokon alapuló saját számítás

Ahogy azt az Emberi Jogok Európai Bíróságának fent már hivatkozott, a *Varga és mások kontra Magyarország* ügyben hozott döntése is alátámasztja, a magyar büntetés-végrehajtási intézetek túlsúfoltsága rendszerszintű probléma. Az elmúlt években folyamatosan nőtt az átlagos fogvatartotti létszám, 2013-ig bezárólag pedig a büntetés-végrehajtási intézetek átlagtelítettsége, túlsúfoltsága is – amint az alábbi táblázatból látszik, utóbbi növekedését az állította meg, hogy 2014-ben közel 300 fővel nőtt a büntetés-végrehajtási rendszer befogadóképessége.

3. táblázat – Átlagos fogvatartotti létszám és átlagtelítettség

Év	Átlagos fogvatartotti létszám	Befogadóképesség	Átlagtelítettség
2009	15 373	12 042	128%
2010	16 203	12 335	131%
2011	17 195	12 604	136%
2012	17 517	12 573	139%
2013	18 042	12 584	143%
2014	18 204	12 869	141%

Forrás: a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által közzétett adatok (<http://bv.gov.hu/sajtoszoba>)

A Magyar Helsinki Bizottság „Az előzetes letartóztatás gyakorlatának fejlesztése Közép-Európában és a posztsovjét térségben” elnevezésű projektje keretében a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságától kikért adatok emellett azt mutatták, hogy a főként előzetes letartóztatottak fogva tartására szolgáló „előzetes házak” átlagtelítettsége magasabb volt, mint a teljes büntetés-végrehajtási rendszerre vetített átlagtelítettség: 2009-ben 135%, 2010-ben 142%, míg 2011-ben 145%.¹⁰¹ Az átlagtelítettséggel kapcsolatos adatokhoz hozzá kell tennünk azt is, hogy több büntetés-végrehajtási intézetben a túlsúfoltság jóval magasabb az átlagosnál, és különösen igaz ez az előzetes házakra.¹⁰² Ezt a Magyar Helsinki Bizottság börtönmegfigyelő látogatásai is megerősítették: például a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben 2013-ban tett látogatás során az intézet által rendelkezésre bocsátott adatok szerint az intézet előzetes letartóztatottak fogva tartására szolgáló egységében 207%-os volt a túlsúfoltság,¹⁰³ míg az ugyanebben az évben a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási intézetben 179%-os volt az előzetes letartóztatottak tekintetében a telítettségi arány.¹⁰⁴

Amint azt a bevezetőben szintén jeleztük és amint azt az alábbi táblázat mutatja, igen magas, évek óta 90% feletti az előzetes letartóztatás elrendelésére tett ügyész indítványok „sikeressége”. Amint az alábbi táblázat mutatja, az előzetes letartóztatás elrendelésére tett indítványok (és így az előzetes letartóztatást elrendelő bírósági döntések) számában viszont 2014-ben jelentős, 20-21%-os csökkenés következett be – arról, hogy az eljárás egyes szereplői miben látják ennek okát, a kutatási eredmények között számolunk majd be.

¹⁰¹ Lásd: *Promoting the Reform of Pre-trial Detention in CEE-FSU Countries – Introducing Good Practices*. Magyar Helsinki Bizottság, 2013, http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Pre-trial_detention_in_CEE-FSU_countries.pdf, 19. o.

¹⁰² Lásd pl.: <http://www.vg.hu/kozelet/jog/tulzsufoltsag-a-bortonokban-426495>, <http://www.168ora.hu/itthon/videki-buntetes-vegrehajitasi-intezetekben-200-szazalekos-telitettség-is-lehet-126481.html?print=1>.

¹⁰³ Lásd: A Magyar Helsinki Bizottság jelentése a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben 2013. április 29–30-án tett látogatásról, <http://helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC-Kecskem%C3%A9t-jelent%C3%A9s-int%C3%A9zet-v%C3%A1lasz%C3%A1val-BVOPmegjegyz%C3%A9seivel-v%C3%A9gleges-anonimiz%C3%A1lva.pdf>.

¹⁰⁴ Lásd: A Magyar Helsinki Bizottság jelentése a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben 2013. augusztus 12–13-án tett látogatásról, http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_jelentes_Baranya_Megyei_Bv_Intezet_2013_vegleges.pdf.

4. táblázat – Az előzetes letartóztatás elrendelésére tett ügyészi indítványok és bírósági döntések a vádemelés előtt

Év	Előzetes letartóztatás elrendelésére tett ügyészi indítványok száma	Ügyészi indítvány alapján elrendelt előzetes letartóztatások száma	Az ügyészi indítványok sikeressége (%)
2009	5 960	5 591	93,8%
2010	6 355	5 885	92,6%
2011	6 245	5 712	91,5%
2012	5 861	5 334	91,0%
2013	6 673	6 098	91,4%
2014	5 319	4 836	90,9%

Forrás: Ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi szakterület) 2013, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 49. o., 57. számú tábla, <http://mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>; a 2014. év tekintetében pedig a Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok

Az ügyészi indítványok kapcsán kiemelendő továbbá, hogy bár általában magas az ügyész indítványok sikerességi rátája, bizonyos megyék kiemelkednek a mezőnyből: például 2013-ban Vas megyében az előzetes letartóztatások elrendelésére vonatkozó ügyészi indítványok 100%-a, míg Békés megyében 99%-uk sikeres volt, 2014-ben pedig Vas és Komárom-Esztergom megyékben volt 100% ez az arány. A skála másik végén 2013-ban Fejér és Zala megye állt 79,3 és 79,4%-kal, míg 2014-ben Heves és szintén Zala megye, 81,8 és 80,6%-kal.¹⁰⁵ (A kutatás keretei nem tették lehetővé annak vizsgálatát, hogy mi állhat e különbségek hátterében.)

Mindeközben az alkalmazott alternatív kényszerintézkedések száma és aránya továbbra is igen alacsony – az alábbi táblázatokban a házi őrizetre és a lakhelyelhagyási tilalomra, mint a leggyakrabban alkalmazott kényszerintézkedésekre vonatkozó adatok láthatók (a távoltartással kapcsolatos adatok itt annak speciális alkalmazási feltételei miatt nem szerepelnek). Ami az óvadékot illeti, 2013-ban mindössze 33 esetben fogadta el a felajánlott óvadékot a bíróság (75 felajánlás mellett), és e 33 eset közül mindössze egyben tette ezt – ügyészi indítvány alapján – az előzetes letartóztatás elrendelése helyett (31 esetben az előzetes letartóztatás megszüntetése mellett, míg 1 esetben – ügyészi indítvány alapján – annak meghosszabbítása helyett fogadta el a felajánlott óvadékot a bíróság).¹⁰⁶

5. táblázat – Előzetes letartóztatás helyett elrendelt alternatív kényszerintézkedések a vádemelés előtt

Év	Előzetes letartóztatás elrendelésére tett ügyészi indítványok száma	A bíróság által elrendelt		
		előzetes letartóztatás	lakhelyelhagyási tilalom	házi őrizet
2009	5 960	5 591	97	57
2010	6 355	5 885	136	97
2011	6 245	5 712	168	104
2012	5 861	5 334	140	141
2013	6 673	6 098	169	148
2014	5 319	4 836	120	114

Forrás: Ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi szakterület) 2013, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 49. o., 57. számú tábla, <http://mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>; a 2014. év tekintetében pedig a Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok

¹⁰⁵ Forrás: Ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi szakterület) 2013, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 49. o., 57. számú tábla, <http://mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>; a 2014. év tekintetében pedig a Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok.

¹⁰⁶ Forrás: Ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi szakterület) 2013, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, lásd: <http://mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>, 48. o., 56. számú tábla.

A fenti táblázat azt is jól mutatja, hogy bár a tavalyi évben jelentősen csökkent az elrendelt előzetes letartóztatások száma is az erre irányuló ügyészi indítványok számának csökkenése nyomán, a bíróságok nem rendeltek el többször alternatív kényszerintézkedést az előzetes letartóztatás helyett. Emellett, ahogy a lenti táblázatok mutatják, a kifejezetten házi őrizet vagy lakhelyelhagyási tilalom elrendelésére irányuló ügyészi indítványok számában sem látható növekedés a 2014. év tekintetében. Vagyis az előzetes letartóztatások számának csökkenése nem járt együtt az alternatív kényszerintézkedések gyakoribb alkalmazásával.

6. táblázat – Lakhelyelhagyási tilalom elrendelésére tett előterjesztések, indítványok és elrendelő bírósági döntések

Év	A nyomozó hatóság által az ügyészségnek tett előterjesztések	Előterjesztés alapján tett ügyészi indítványok	Előterjesztés alapján és a nélkül tett ügyészi indítványok összesen	Lakhelyelhagyási tilalmat elrendelő bírósági döntések
2009	102	85	257	249
2010	98	83	334	325
2011	59	51	236	227
2012	68	51	201	197
2013	83	68	257	241
2014	90	79	209	192

Forrás: a Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok

7. táblázat – Házi őrizet elrendelésére tett előterjesztések, indítványok és elrendelő bírósági döntések

Év	A nyomozó hatóság által az ügyészségnek tett előterjesztések	Előterjesztés alapján tett ügyészi indítványok	Előterjesztés alapján és a nélkül tett ügyészi indítványok összesen	Házi őrizetet elrendelő bírósági döntések
2009	22	15	70	65
2010	31	24	104	95
2011	39	32	92	83
2012	37	21	94	82
2013	46	33	159	149
2014	83	61	186	154

Forrás: a Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok

Megjegyzendő, hogy az elrendelt előzetes letartóztatások, illetve a vonatkozó indítványok számának változásai nem magyarázhatóak az összбүнözés, közelebbről a regisztrált бүнccselekmények számának változásaival. Erre jó példa, hogy miközben 2012-ről 2013-ra több mint 94 ezerrel (20%-kal) csökkent a regisztrált бүнccselekmények száma, addig 13,9%-kal nőtt az előzetes letartóztatásra irányuló indítványok száma. Ezt követően, 2013-ról 2014-re kb. 48 ezerrel (12%-kal) csökkent a regisztrált бүнccselekmények száma, és ehhez képest csökkent 20-21%-kal az előzetes letartóztatásra irányuló indítványok száma (lásd fent a 4. táblázatot). (Az összбүнözési adatok értékelését nehezíti ráadásul, hogy a 2013-ban bekövetkező, igen nagyarányú visszaesés „elsősorban jogszabályi változásokkal magyarázható”,¹⁰⁷ például a szabálysértési értékhatár megemelésével, amelynek eredményeként a бүнccselekményi szintet elérő lopások száma csökkent.)

8. táblázat – A regisztrált бүнccselekmények számának alakulása

Év	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Regisztrált бүнccselekmények száma	394 034	447 186	451 371	472 236	377 829	329 575

¹⁰⁷ Lásd: Tájékoztató a 2013. évi бүнözésről, Legfőbb Ügyészség, <http://www.mklu.hu/repository/mkudok8770.pdf>, 5. o.

Forrás: Tájékoztató a 2013. évi bűnözésről, Legfőbb Ügyészség, 5. o., <http://www.mklu.hu/repository/mkudok8770.pdf>; https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_zji003.html

A következő táblázat a kényszerintézkedések számának megoszlását mutatja az eljárás két különböző pontján: a vádemeléskor és az elsőfokú bírósági határozat meghozatalakor, valamint szintén tartalmazza az előzetes letartóztatottak arányát az összes megvádolt személyhez képest. (A vonatkozó 2014-es adatok a kutatási jelentés írásakor még nem voltak elérhetőek.)

9. táblázat – Kényszerintézkedések száma vádemeléskor és az elsőfokú bírósági határozat meghozatalakor; az előzetes letartóztatottak aránya az összes megvádolt személyhez képest

Kényszerintézkedések a vádemeléskor					
Év	Megvádolt személyek száma	Kényszerintézkedések összesen	Kényszerintézkedések megoszlása*		
			Előzetes letartóztatás	Lakhelyelhagyási tilalom	Házi őrizet
2009	91 263 (100%)	3 084	2 532 (2,77%)	192	56
2010	90 937 (100%)	3 250	2 668 (2,93%)	182	42
2011	93 592 (100%)	3 322	2 650 (2,83%)	151	47
2012	82 948 (100%)	3 346	2 497 (3,00%)	166	61
2013	79 186 (100%)	3 174	2 509 (3,17%)	161	74
Kényszerintézkedések az elsőfokú határozat meghozatalakor					
Év	Megvádolt személyek száma	Kényszerintézkedések összesen	Kényszerintézkedések megoszlása*		
			Előzetes letartóztatás	Lakhelyelhagyási tilalom	Házi őrizet
2009	91 263 (100%)	2 823	2 413 (2,64%)	187	39
2010	90 937 (100%)	2 954	2 468 (2,73%)	233	32
2011	93 592 (100%)	3 089	2 509 (2,71%)	191	44
2012	82 948 (100%)	3 043	2 270 (2,74%)	211	59
2013	79 186 (100%)	2 925	2 358 (2,98%)	216	54

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I. – 2013., Legfőbb Ügyészség, 51. és 54. o., <http://www.mklu.hu/repository/mkudok403.pdf>

*Az őrizetben levők és az ideiglenes kényszerszolgálatban tartottak hatálya alatt állók számát a táblázat nem tartalmazza külön, de a kényszerintézkedések alatt állók a táblázatban szereplő számába ezek a terheltek is beletartoznak.

Végezetül szót kell ejtenünk az előzetes letartóztatás hosszáról. Ennek átlagával kapcsolatban statisztikai adat nem áll rendelkezésre; az alábbi táblázat az adott évben lezárult előzetes letartóztatások időtartamának megoszlását mutatja.

10. táblázat – Lezárult előzetes letartóztatások időtartamának megoszlása

Év	1 hónapon belül	1 hónap és 1 év között összesen	1 éven túl
2009	1 001	4 492	172
2010	1 067	4 878	243
2011	1 090	4 551	274
2012	1 114	4 461	271
2013	1 356	4 968	297
2014	960	4 376	194

Forrás: a Magyar Helsinki Bizottság adatkérése nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatok

III. A KUTATÁS MÓDSZERE¹⁰⁸

A jelen kutatási jelentés háttéréül szolgáló projekt célja az előzetes letartóztatással kapcsolatos bírói döntéshozatal jobb megértése volt a kutatásban részt vevő tíz európai uniós tagállamban. A kutatás különböző (angolszász és kontinentális) jogrendszerekkel, jogi tradíciókkal és örökséggel rendelkező

¹⁰⁸ A kutatási módszertan általános bemutatásának szerzője a projektkoordinátor Fair Trials.

(például szovjet, római és napóleoni behatásokkal jellemezhető), különböző gazdasági helyzetű tagállamokban zajlott. Fontos szempont továbbá, hogy az előzetes letartóztatás alkalmazásának mértéke erőteljesen eltér a kutatásban részt vevő országokban: Írországból például a fogvatartottak 12,7%-át tartják ítélet nélkül fogva,¹⁰⁹ míg ez az arány Hollandiában 39,9%.¹¹⁰) A kutatásban részt vevő országok ilyen módon való kiválasztása lehetővé teszi a jó és rossz gyakorlatok azonosítását, a tagállami szintű reformokra vonatkozó javaslatlételt, valamint olyan ajánlások megfogalmazását, amelyek magasabb szintű minimumsztenderdek biztosításának az egész Európai Unióban. Az egyes országokban tapasztaltakra vonatkozó kutatási jelentések mélyreható információkkal szolgálnak a projekt keretében elkészítendő regionális jelentéshez, amely a régióban tapasztalható általános problémák mellett bemutatja majd a megismert jó gyakorlatokat, és átfogó képet ad az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéshozatalról Európában.

A kutatás öt különböző elemből tevődött össze, amelyek a tagállami döntéshozatal feltérképezését szolgálták, arra a feltevésre építve, hogy ezeken keresztül lehetővé válik a) az előzetes letartóztatásra vonatkozó döntéshozatallal kapcsolatos problémák elemzése, valamint egyes országokban az előzetes letartóztatás gyakori alkalmazása okainak, míg más országokban az eljárás érdemi részének jobb megértése; b) a különböző jogrendszerek közötti hasonlóságok és különbségek értékelése; és c) olyan érdemi ajánlások megfogalmazása, amelyek iránymutatásul szolgálhatnak a döntéshozók számára reformtörekvéseik kapcsán.

A kutatás az alábbi öt elemből állt:

- (1) Az előkészítő kutatás keretében a projektpartnerek megvizsgálták az előzetes letartóztatásra vonatkozó hazai jogszabályokat és a gyakorlatra vonatkozóan elérhető információkat, valamint statisztikai adatokat gyűjtöttek az előzetes letartóztatás és az elérhető alternatív kényszerintézkedések alkalmazásáról, valamint az aktuális vagy tervezett jogalkotási reformokról.
A Fair Trials és partnerei e kutatás eredményei alapján állították össze a kutatás során használt további kérdőíveket – kismértékben a speciális helyi sajátosságokhoz igazítva azokat –, azzal a céllal, hogy az összes, a kutatásban részt vevő országban feltérképezzék az előzetes letartóztatás gyakorlatát, valamint az eljárás szereplőinek az azzal kapcsolatos motivációit és percepcióját.
- (2) Az ügyvédek körében végzett kérdőíves felmérés keretében az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéshozatali eljárással és a döntések érdemével kapcsolatos tapasztalataikról kérdeztük a védőket.
- (3) A tárgyaláslátogatás célja az volt, hogy betekintést nyerhessünk az előzetes letartóztatással kapcsolatos meghallgatások folyamatába, illetve a védők és az ügyészek által előterjesztett beadványok és érvek, valamint az előzetes letartóztatást elrendelő és felülvizsgáló bírói döntések tartalmába.
- (4) Az iratkutatás lehetővé tette a kutatók számára, hogy – a tárgyaláslátogatások „pillanatfelvételeivel” ellentétben – teljes képet kapjanak az előzetes letartóztatásos ügyekről.
- (5) A bírakkal és ügyészekkel lefolytatott strukturált interjúk e büntetőeljárás szereplőinek az előzetes letartóztatásra vonatkozó döntései mögött húzódó szándékok és motivációk feltérképezését szolgálták. A minden kutatási helyszínen egységesen feltett kérdések mellett a kutatás lebonyolító országspecifikus, az adott tagállamban addig lefolytatott kutatás egyes eredményeire reflektáló kérdéseket is feltettek az interjúalanyoknak.

A fenti kutatási tevékenységeket Magyarországon az alábbiak szerint végeztük el.

Ügyvédek körében végzett kérdőíves felmérés:¹¹¹ A büntetőügyekben védőként eljáró ügyvédeknek szóló kérdőív kitöltésére vonatkozó felkérést a Magyar Helsinki Bizottság több mint 80 ügyvéd számára juttatta el e-mailen, a lista összeállításában szakmai kapcsolataira és személyes ajánlásokra

¹⁰⁹ Lásd: <http://www.prisonstudies.org/country/ireland-republic> (az International Centre for Prison Studies 2015. június 18-i információja).

¹¹⁰ Lásd: <http://www.prisonstudies.org/country/netherlands> (az International Centre for Prison Studies 2015. június 18-i információja).

¹¹¹ A kutatás során használt kérdőív itt érhető el: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/FTI-MHB_kerdov_vedok_elozetes_letartoztatás_2014.pdf.

támaszkodva. Végül 31 ügyvéd tett eleget a felkérésnek, az ország nyolc megyéjét és Budapestet lefedve – köztük 60,9%-ban olyanok, akiknek a praxisa több mint 50%-ban büntetőügyekből áll.

Iratkutatás.¹¹² Az iratkutatás során az egyes büntetőeljárásokkal kapcsolatban gyűjtött adatok összehasonlíthatóságának növelése érdekében a Magyar Helsinki Bizottság terve az volt, hogy az iratkutatást a következő feltételeknek megfelelő büntetőeljárások iratanyaga tekintetében folytatja le:

- 2013-ban jogerősen lezárt büntetőeljárások,
- amelyekben a felnőtt korú terheltet
- a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 321. § (1) vagy (2) bekezdése szerinti, illetve a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (az új Büntető Törvénykönyv) 365. § (1) vagy (2) bekezdése szerinti bűncselekmény (rablás büntette) elkövetése miatt ítélték el, más bűncselekménnyel nem halmazatban, nem többrendbeli cselekmény és nem kísérlet miatt,
- és amely büntetőeljárásokban – azok bármely szakaszában – a terhelt előzetes letartóztatását elrendelték.

A rablás (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) alapesetének kiválasztása mellett az szólt, hogy – a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésünkre bocsátott, 2009–2013 közötti adatok szerint is – a legtöbb előzetes letartóztatást évente magasan a rablás bűncselekménye kapcsán rendelik el a lopás után. Ugyanakkor a lopáshoz képest a rablás esetében nagyobb esélyt láttunk rá, hogy elegendő olyan ügy lesz fellelhető, amelyben egyetlen cselekmény szerepel az ítéletben, ezzel is előmozdítva az ügyek összehasonlíthatóságát.

Az eredeti tervek szerint az iratkutatás Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér és Zala megyékre, valamint Budapestre terjedt volna ki – ezek kiválasztása egyrészt az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló ügyész indítványok „sikerességi rátája”,¹¹³ részben pedig egy korábbi kutatásnak a büntetés kiszabási gyakorlatra vonatkozó adatai¹¹⁴ alapján történt. Azonban a bírósági elnökök által kiadott kutatási engedélyekből, illetve a kutatás megkezdése után a bíróságokon fény derült arra, hogy egyrészt a kutatási feltételeknek megfelelő ügyek száma a vártnál alacsonyabb, másrészt pedig a bírósági ügynyilvántartási rendszer nem tette lehetővé többek között a halmazatos elítélések, illetve a többrendbeli, vagy a kísérleti szakban rekedt rablási cselekményekkel kapcsolatos eljárások leválogatását. E körülmény miatt a kutatást egyrészt ki kellett terjeszteni Hajdú-Bihar és Győr-Moson-Sopron megyékre is, illetve mind a két utóbbi megye, valamint Budapest vonatkozásában a 2014-ben lezárt büntetőeljárásokra is. Emellett úgy döntöttünk, hogy a kutatási helyszíneken nem csupán a fenti kritériumoknak megfelelő összes ügyet, hanem azon további, rendelkezésünkre bocsátott ügyek adatait is rögzítjük, amelyek ugyan nem felelnek meg teljes körűen a kutatási feltételeknek, de a „jellemző” bűncselekményük a rablás alap- vagy minősített esete. Így kerültek a mintába olyan ügyek is, amelyekben a rablás kisebb súlyú bűncselekménnyel vagy bűncselekményekkel állt halmazatban, illetve olyan ügyek is, amelyekben rablás kísérlete, minősített esete, vagy többrendbeli rablás miatt ítélték el az elkövetőt, valamint minimális számban olyan ügyek is, amelyekben a terheltet végül felmentették.

Végül a Magyar Helsinki Bizottság kutatói összesen 116 terhelt (összesen 101 büntetőügyben keletkezett) büntetőeljárásnak iratanyagát vizsgálták meg, melyek közül 56 felel meg teljes körűen a kutatási feltételeknek, 60 pedig részben. A kutatási eredmények ismertetése során minden esetben

¹¹² Az iratkutatás során használt kérdőív itt érhető el: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/FTI-MHB_kerdoiv_iratkutashoz_elozetes LETARTOZTATAS_2015.pdf.

¹¹³ Az ezzel kapcsolatos 2013-as, megyékre lebontott adatokat lásd: *Ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi szakterület) 2013, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály*, 49. oldal, 57. számú tábla, <http://www.mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>.

¹¹⁴ Bencze Máttyás – Badó Attila: Területi eltérések a büntetés kiszabási gyakorlat szigorúságát illetően Magyarországon 2003 és 2005 között. In: Fleck Zoltán (szerk.): *Igazságszolgáltatás a tudomány tükrében*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010, 125–147. o. A kutatás a súlyos testi sértés és a lopás büntette miatt kiszabott büntetéseket vizsgálta, a 2003. március 1. és 2005. október 30. között jogerősen lezárt büntetőügyek alapján. A kutatás során a magyarországi megyéket három egyenlő csoportba soroltuk mindkét említett indikátor alapján, aszerint, hogy a vizsgált arányszám alacsonynak, átlagosnak, vagy magasnak volt mondható, majd az így kirajzolódó csoportok mindegyikéből véletlenszerűen választottunk ki egy megyét. (Így például Borsod-Abaúj-Zemplén megyében mind az előzetes letartóztatások elrendelésére irányuló ügyészi indítványok „sikerességi rátája”, mind a büntetés kiszabás szigorúsága magasnak volt mondható, ezzel szemben Zala megyében mindkét indikátor alacsony volt.) A kutatási helyszínek kiválasztását praktikus szempontok is befolyásolták: Budapest a könnyebb elérhetőség és az előzetes letartóztatást elrendelő döntések magas száma miatt került a kiválasztott helyszínek közé.

jelezzük, hogy azok az eredeti kutatási feltételeknek megfelelő (a továbbiakban: „tisztá”) mintára, vagy a teljes mintára vonatkoznak. Az előzetes letartóztatást – vagy más kényszerintézkedést – először elrendelő 116 döntés mellett az iratkutatás során 354 olyan további, a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos döntést vizsgáltunk meg, amely az elsőfokú ítélet meghozatala előtt született, és 87 olyan döntést, amelyek az elsőfokú ítélet után születtek a kényszerintézkedések tárgyában.

Tárgyaláslátogatás: Mivel az előzetes letartóztatással, illetve általában a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos ülések nem nyilvánosak,¹¹⁵ ezeknek a meghallgatásoknak a megfigyelésére Magyarországon nem volt mód. Ehelyett a Magyar Helsinki Bizottság kutatói ad hoc alapon, ügyvédek ajánlásai alapján látogattak el néhány büntetőügy tárgyalásaira, ahol az ügyvédek tájékoztatása szerint várható volt, hogy elsőfokú határozat születik az ügyben, és így a vonatkozó jogszabályi rendelkezések miatt a bíróságnak a kényszerintézkedésekről is határoznia kell majd.

Interjúk: A fentiek mellett a Legfőbb Ügyészség által adott engedély alapján a kutatás keretében összesen öt – három budapesti kerületi ügyészségen és egy-egy megyei főügyészségen dolgozó – ügyésszel készült interjú. A kutatással érintett ügyészségeket a Magyar Helsinki Bizottság, míg a kutatásban részt vevő egyes ügyészeket az ügyészség választotta ki. A vonatkozó kérdéssort¹¹⁶ előzetesen a Legfőbb Ügyészség, így közvetve az interjúalanyok rendelkezésére bocsátottuk.

A bírák esetében az Országos Bírósági Hivatal – amely 2015 márciusában arról tájékoztatta a Magyar Helsinki Bizottságot, hogy a továbbiakban a kutatási kérelmeket központilag, a Magyar Igazságügyi Akadémia által kívánja kezelni – sajnos végül nem engedélyezte szervezetünk számára az interjúk személyes elkészítését. Ugyanakkor lehetővé tették, hogy a bírák írásban válaszoljanak a Magyar Igazságügyi Akadémia által számukra kiküldött kérdőívünkre, úgy, hogy a kitöltött kérdőíveket szintén a Magyar Igazságügyi Akadémia juttatta el a Magyar Helsinki Bizottságnak.¹¹⁷ A kérdőívre összesen négy budapesti nyomozási bíró, valamint három-három, a megkérdezett ügyészekkel azonos megyében a megyeszékhelyen működő járásbíróság nyomozási bírója adott választ.¹¹⁸ (A budapesti interjúalanyok magas számát azért tartottuk indokoltnak, mert 2014-ben az előzetes letartóztatást elrendelő döntések 21%-át a fővárosban hozták.¹¹⁹) Az ügyészségekhez hasonlóan a kutatással érintett bíróságokat is a Magyar Helsinki Bizottság választotta ki, míg a kérdőíveket kitöltő bírákat részben a Magyar Helsinki Bizottság, részben pedig az érintett bíróságok.

A Magyar Helsinki Bizottság ezúton fejezi ki köszönetét a kutatáshoz nyújtott pótolhatatlan segítségükért a kérdőívet kitöltő, azt kollégáiknak továbbító, valamint a tárgyaláslátogatást elősegítő ügyvédeknek, az iratkutatás lefolytatását lehetővé tevő és segítő bíróságok elnökeinek és munkatársainak, a kérdőíveket kitöltő bírácoknak, az Országos Bírósági Hivatalnak, az interjúkat vállaló ügyészeknek és a Legfőbb Ügyészségnek, valamint az iratkutatásban részt vevő kutatóknak.

IV. KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. Eljárási kérdések

A megfelelő és tisztességes eljárás az előzetes letartóztatással összefüggésben alapvető feltétele annak, hogy a terhelt szabadságának elvonása a bűnösségéről döntő bírósági ítélet előtt „törvényes” legyen. A bírósági eljárásokkal kapcsolatban megállapított alapvető követelményeknek megfelelő, törvényes eljárás védi az előzetes letartóztatott azon jogát, hogy csak abban az esetben vonják el a

¹¹⁵ Be. 184. § (1) bekezdés

¹¹⁶ A kutatás során használt interjúvázlatok itt érhetőek el: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/FTI-MHB_interjuvazlat_ugyeszek_elozetes_letartoztatasi_2015.pdf.

¹¹⁷ A kutatás során használt interjúvázlatok itt érhetőek el: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/FTI-MHB_interjuvazlat_birak_elozetes_letartoztatasi_2015.pdf.

¹¹⁸ A kérdőíves kutatás ilyen módon történő lebonyolítása többek között azért sem volt szerencsés, mert pl. az egyik járási bíróság három bírójának írásbeli válaszai szinte szóról szóra megegyeztek.

¹¹⁹ Forrás: a Magyar Helsinki Bizottság adatkérelme nyomán a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adat.

szabadságát, ha a szabadságelvonás törvényes, feltétlenül szükséges és összeegyeztethető az ártatlanság véelmével.

1.1. Az előzetes letartóztatás hossza és a soronkívüliség elve

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (3) bekezdése szerint „ésszerű” időhatáron belül tárgyalást kell tartani az ügyben. Az „ésszerű” idő meghatározásához értékelni kell, hogy az időtartam, amelyre az érintett személyt megfosztották szabadságától „nagyobb áldozatot követelt-e az érintettől, mint ami az ügy körülményei között elvárható egy ártatlannak vélelmezett személytől”.¹²⁰ Az előzetes letartóztatott személyeket érintő eljárásokat általában különös gondossággal és gyorsasággal kell lefolytatni.¹²¹ Hogy ez így történt-e, azt az ügy egyedi körülményeit figyelembe véve kell megállapítani.¹²²

A fenti követelményekkel összhangban a Be. előírja, hogy a bíróságnak, az ügyésznek, illetve a nyomozó hatóságnak arra kell törekednie, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson,¹²³ emellett úgy rendelkezik, hogy a büntetőeljárást soron kívül kell lefolytatni, ha a terhelt előzetes letartóztatásban van,¹²⁴ ami megfelel az Emberi Jogok Európai Bírósága által kialakított elveknek. Emellett a „magyar eseti döntésekben és általános iránymutatásokban megjelenő elvek is alapvetően összhangban vannak a strasbourgi követelményrendszerrel. A BH2009. 43. számon közzétett eseti döntés hangsúlyozza, hogy a bíróságnak törekednie kell arra, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson, és az eljárást soron kívül kell lefolytatnia, ami azt is jelenti, hogy a bíróságok hivatalbóli kötelességét képező vizsgálatok [...] elvégzése nyilvánvalóan nem járhat együtt az érdemi elintézés egyidejű, több hónapig tartó [...] mellőzésével.”¹²⁵ A gyakorlatban azonban ezek az elvek nem érvényesülnek maradéktalanul, amit az iratkutatásnak az előzetes letartóztatás hosszára vonatkozó adatai is alátámasztanak.

A vizsgált ügyekben az előzetes letartóztatások átlagos hosszában **a nyomozás elrendelésétől az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig tartó időszak** tekintetében nem volt lényeges eltérés a két minta között: a „tisztá” mintában a terheltek átlagosan 271, míg a teljes mintában 268 napot töltöttek előzetes letartóztatásban.¹²⁶ (Az eljárás az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig tartó szakasza átlagos hosszának tekintetében jóval nagyobb volt a két minta között a különbség: a tiszta mintában 360, a teljes mintában pedig 429 nap volt az eljárások átlagos hossza.) A tiszta mintában a terheltek 71,4%-a, a teljes mintában pedig a terheltek 67,5%-a volt 6 hónapnál hosszabb ideig előzetes letartóztatásban ebben az időszakban, és akadtak 1 éven túl tartó előzetes letartóztatások is: a tiszta mintában 11, a teljes mintában pedig 23 ilyen ügy szerepelt. A tiszta mintában a leghosszabb előzetes letartóztatások 445, 460, 470, 504 és 573 napig tartottak, míg a teljes mintában szerepeltek olyan ügyek is, amelyekben 683, illetve 760 napig tartott az előzetes letartóztatás. Bár bizonyos körülmények között az Emberi Jogok Európai Bírósága ennél hosszabb előzetes letartóztatást is elfogadhatónak ítélt, figyelembe kell venni, hogy a tiszta mintában olyan ügyek szerepeltek, amelyekben a felnőtt korú terheltet rablás alapesetének egyrendbeli elkövetéséért ítélték el, halmazat nélkül. A rablások viszonylag egyszerű cselekmények bizonyítási szempontból (például a bonyolult gazdasági bűncselekményekhez képest), és ezekben az ügyekben a terheltek és/vagy a tanúk nagy száma sem okozhatta az eljárások elhúzódását. Mindezek fényében arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az előzetes letartóztatások átlagos hossza és a fenti, különösen

¹²⁰ *Wemhoff kontra Németország* (Application no. 2122/64, Judgment of 27 June 1968), § 5.

¹²¹ *Stogmüller kontra Ausztria* (Application no. 1602/62, Judgment of 10 November 1969), § 5.

¹²² *Buzadj kontra Moldova* (Application no. 23755/07, Judgment of 16 December 2014), § 31.

¹²³ Be. 136. § (1) bekezdés

¹²⁴ Be. 64/A. § (1) bekezdés a) pont

¹²⁵ Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 31. o.

¹²⁶ Az előzetes letartóztatás és a büntetőeljárás hosszára vonatkozó számítások során figyelmen kívül hagytuk azokat az ügyeket, amelyekben bíróság elé állítás történt. (A Be. 517. §-a értelmében az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított harminc napon belül bíróság elé állíthatja, ha a) a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, b) az ügy megítélése egyszerű, c) a bizonyítékok rendelkezésre állnak, d) a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte. Emellett ha a bíróság elé állítás a)–c) pontokban meghatározott feltételei fennállnak, tettenérés esetén az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított harminc napon belül bíróság elé állítja.)

hosszú időtartamú előzetes letartóztatások kapcsán felvetődik, hogy azok nem állnak összhangban az Emberi Jogok Európai Egyezménye és a magyar Be. által megfogalmazott követelményekkel. A skála másik végén a tiszta mintában azok az ügyek állnak, amelyekben 48, 70, 89, 95, illetve 104 napig volt a terhelt előzetes letartóztatásban, a teljes mintában pedig 44, 48, 55, 58 és 70 napig tartottak a legrövidebb előzetes letartóztatások.

Mivel a magyar szabályozás előzetes letartóztatásnak tekinti az elsőfokú ügydöntő határozat meghozatalától a jogerős ügydöntő határozat meghozataláig tartó időszakban való fogva tartást is, megvizsgáltuk az előzetes letartóztatás hosszát a teljes büntetőeljárás vonatkozásában is. Az előzetes letartóztatás átlagos hossza ebben az esetben a tiszta mintában 429 nap volt, míg a teljes mintában 401 nap. (A teljes eljárások átlagos hossza a tiszta mintában 443, a teljes mintában pedig 571 nap volt.) A teljes eljárást tekintve a tiszta mintában a terheltek 55,4%, míg a teljes mintában a terheltek 46,5%-a töltött több mint 1 évet előzetes letartóztatásban. A tiszta mintában a leghosszabb előzetes letartóztatások ezen a módon számolva 650, 800, 806, 890 és 940 napig tartottak, míg a teljes mintában szerepeltek olyan ügyek is, amelyekben 875, 972 és 1 048 napig voltak előzetes letartóztatásban a terheltek.

A **soronkívüliség elvének** gyakorlati érvényesülésével kapcsolatban – amely az egyik ügyész szerint is „néha zökkenőkel” érvényesül – a kérdőíves felmérésben részt vevő ügyvédek is erős aggályokat fejeztek ki: 23 ügyvéd (a megkérdezettek 74,2%-a) azon az állásponton volt, hogy az előzetes letartóztatásban levő terheltek ügyében nem zajlik hatékonyabban vagy gyorsabban a büntetőeljárás, mint azon terheltek esetében, akik szabadlábon vagy alternatív kényszerintézkedés hatálya alatt védekeznek. Ez egyértelműen ellentétes az Emberi Jogok Európai Bírósága fent idézett esetjogával és a Be. vonatkozó rendelkezéseivel.

Az előzetes letartóztatás elhúzódásának általános okai között az ügyvédek leggyakrabban (10 esetben) a nyomozó hatóság – és/vagy általában az igazságszolgáltatási rendszer – leterheltségét, a munkaterhet jelölték meg. Ugyanakkor 8 válaszadó szerint hozzájárul az előzetes letartóztatások elhúzódásához, hogy a hatóságoknak „egyszerűbb”, „kényelmesebb”, ha előzetes letartóztatásban van a terhelt, hiszen akkor biztosan rendelkezésre áll, és ez az eljárás gyors lebonyolítása ellen hat (máshol megjegyzi azt is, hogy a hatóságokat az a megfontolás is befolyásolja, hogy „abból nem származhat baj”, ha a terhelt előzetes letartóztatásban van, míg az ellenkezőjéből igen). E véleményekkel összecseng az egyik megkérdezett ügyész véleménye, aki szerint az előzetes letartóztatás negatív hatásaként jelentkezhet az, hogy ha „megvan a fogvatartott, akkor hátradőlhetnek idézőjelben, hiszen ő már nem megy sehova, és akkor egy kicsit elkényelmesedik a nyomozó hatóság”. Nyilvánvaló, hogy a fentiek ellentétesek az olyan személyek szabadságelvönásának megengedése mögötti legitim indokokkal, akiket még megillet az ártatlanság vélelme.

A magyar rendszerben az ügyész feladata a nyomozás feletti felügyelet abban az esetben, ha a nyomozást a nyomozó hatóság (ez rendszerint a rendőrség) önállóan végzi.¹²⁷ A Be. alapján az ügyész ilyen esetben felügyel arra, hogy a nyomozást a Be. rendelkezéseit megtartva végezzék, az eljárásban részt vevő személyek a jogukat érvényesíthessék. Ennek érdekében az ügyész többek között nyomozási cselekmények végzésére vagy a nyomozásnak az általa megjelölt határidőn belüli befejezésére utasíthatja a nyomozó hatóságot, illetve a nyomozási cselekményeknél jelen lehet, a nyomozás irataiba betekinthet, azokat magához kérheti.¹²⁸ Az ügyészekkel készített interjúk alapján továbbá a „foglyos” ügyek (tehát azok az ügyek, amelyekben a terhelt előzetes letartóztatásban van), úgynevezett fokozott ügyészi felügyelet alatt állnak. Ugyanakkor a megkérdezett ügyvédek közül többen (7 válaszadó) az előzetes letartóztatás általános okai között utaltak arra, hogy a nyomozás feletti ügyészi felügyelet nem hatékony, és nincs következménye az eljárás elhúzódásának.

A nyomozási bíró, illetve általában a bíróság eszközei formálisan korlátozottak a nyomozás hatékonyságának, gyorsaságának befolyásolása tekintetében: a Be. nem ad lehetőséget arra, hogy a bíró pl. határidőt szabjon egyes nyomozati cselekmények elvégzésére. (Ugyanakkor három ügyvéd jelezte a kérdőív kitöltése során, hogy találkozott ilyen bírói lépéssel.) Az ügyvédek közel fele, 14

¹²⁷ Be. 28. § (4) bekezdés

¹²⁸ Be. 28. § (4) bekezdés

válaszadó nyilatkozott úgy, hogy a bíróság semmilyen módszert nem alkalmaz a nyomozás hatékonyságának kontrollálása érdekében. Több válaszadó informális „nyomásgyakorlásként” említette azt a Magyar Helsinki Bizottság által is tapasztalt és végeredményben az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogával összhangban levőnek tartott¹²⁹ módszert, hogy a bíró azzal „üzen” a nyomozó hatóságnak, illetve az ügyésznek, hogy nem a törvény által megengedett maximális időtartamra hosszabbítja meg a letartóztatást, hanem rövidebb időszakra (tehát pl. nem az ügyész által indítványozott három, hanem két hónapra). Erre példát az iratkutatással érintett ügyekben is találni:

„Az ügyben a nyomozás befejezéséhez iratismertetés tartása szükséges. A bíróság álláspontja szerint ennek elvégzéséhez, a vádemeléshez és a tárgyalás előkészítéséhez szükséges intézkedések megtételéhez az ügyési indítványban írt három hónapnál rövidebb idő is elegendő.”

Emellett szerepelt az ügyvédi válaszok között, hogy ilyen esetekben előfordul, hogy a bíró felhívja a nyomozó hatóság figyelmét a Be. 136. § (1) bekezdésében foglaltakra, vagy a meghallgatáson megjegyzi, hogy „most már be kellene fejezni az ügyet”, illetve – az egyik megkérdezett ügyvéd szavaival élve – „megfenyegeti” a nyomozó hatóságot, illetve az ügyészséget, hogy a következő alkalommal már nem fogja meghosszabbítani az előzetes letartóztatást.

A kérdőíves felmérés során csupán két ügyvéd nyilatkozott úgy, hogy találkozott olyan esettel, amikor az előzetes letartóztatást azért szüntették meg, mert elhúzódott, nem haladt kellő gyorsasággal a nyomozás. Ez az alacsony arány összhangban áll a Magyar Helsinki Bizottság egy közelmúltbeli kiadványában ismertetett tapasztalataival is: „Több olyan esetet ismerünk, amikor a bíró jelzi ugyan az előzetes letartóztatás meghosszabbítására vonatkozó végzésben, hogy a nyomozó hatóság nem tartja be a soronkívüliség követelményét, indokolatlanul késlekedik egyes (az indítványokban adott esetben hónapok óta elvégzendőként feltüntetett) nyomozati cselekmények foganatosításával, azonban ettől függetlenül meghosszabbítja a letartóztatást, mivel megítélése szerint az általános és különös okok egyébként fennállnak.”¹³⁰

A soronkívüliség sérelmére példák az iratkutatással érintett ügyekben hozott, az előzetes letartóztatást meghosszabbító végzésekből származó alábbi idézetek.

„A gyanúsítottat az **egy éve tartó fogvatartása alatt** 2011 novemberében, majd ezt követően 2012 szeptemberében hallgatták ki, összesen két esetben. Bizonyítási indítványát (poligráf vizsgálat) érdemi indokolás nélkül elutasították. A 2012 májusa óta eltelt hat hónapban a nyomozó hatóság egyetlen tanút – [...] – hallgatta ki. **Mindez súlyosan sérti a gyanúsított tisztességes eljáráshoz való jogát** függetlenül attól, hogy vonatkozásában a korábbi életvitelére és előéletére figyelemmel az elérhetetlenné válás, valamint a bűnismétlés tényadatokon nyugvó konkrét veszélye egyértelműen megállapítható. [...] Legsúlyosabb mulasztás [a nyomozás kapcsán] azonban a sértettek egymással történő szembesítésének elmulasztása **a terhelt cselekvőségére vonatkozóan.**” (Kiemelések az eredeti végzésből. A végzés egy olyan ügyben született, amelyben a hajléktalan, a nyomozati iratokban roma származásúként azonosított terheltet az eljárás végén végül felmentették.)

„Észlelte ugyanakkor a bíróság, hogy a rendelkezésre bocsátott nyomozati iratok szerint sérülni látszik a Be. 136. § (1) bekezdésében írt azon eljárási kötelezettség betartása, hogy a fogva levő terhelt esetén arra kell törekedni, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson és ezért az eljárást soron kívül kell lefolytatni. Az előzetes letartóztatás további fenntartása ezért az ülésein közölt ügyési szándék szerint a nyomozás mielőbbi lezárását, az iratok megismerési lehetőségének biztosítását, és a vád tekintetében történő állásfoglalás kialakítását teszi szükségessé.” (Kiemelés az eredeti végzésből. A végzés egy ekkor már egy éve előzetes

¹²⁹ „E megoldásra éppen a letartóztatás mellett szóló »valódi közérdeknek« a Labita-ügyben kidolgozott doktrínája jelenthet alapot, hiszen az a nyomós közérdek, amely a fogva tartást megalapozza, egyúttal a kérdéses bűncselekmény minél gyorsabb felderítését is értelem szerűen szükségessé teszi.” Lásd: Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 31. o.

¹³⁰ Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 31. o.

letartóztatásban levő terhelt ügyében született.)

„A bíróság a rendelkezésre álló nyomozati irat alapján megállapította azt, hogy a kényszerintézkedés legutóbbi meghosszabbítása óta az ügyben azon kívül, hogy a nyomozó hatóság X.Y. tanút idézte, majd a tanú részére az írásbeli tanúvallomás megtételét engedélyezte, valamint az igazságügyi hemogenetikai szakértői vélemény előterjesztésnek határidejét meghosszabbította, nyomozati cselekmény nem történt. A Be. 136. § (1) szerint a bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak arra kell törekednie, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson. Ha a terhelt előzetes letartóztatásban van, az eljárást soron kívül kell lefolytatni. A bíróság álláspontja szerint az ügyben a nyomozás indokolatlanul elhúzódik. A bíróság ezért felhívja a nyomozó hatóságot a soronkívüliség követelményének betartására, a még szükséges nyomozati cselekmények elvégzésére, és a nyomozás minél hamarabb történő befejezésére.”

„A bíróság a nyomozati iratok alapján megállapította, hogy a Be. 136. § (1) bekezdésében előírt soronkívüliség követelménye sérülni látszik, a nyomozás lényegében inaktív. A gyanúsított 2013. április 16. napján foganatosított folytatólagos kihallgatásán kívül az ügyben 2013. január 30. napja óta a bizonyítási eljárást előrevívő érdemi eljárási cselekményt nem végeztek. A nyomozó hatóság 2013. január 16-án kelt határozatával igazságügyi hemogenetikai szakértőt rendelt ki. [...] A bíróság álláspontja szerint [a szakértőnek feltett] kérdés eldöntésének a jelen eljárásban vizsgált bűncselekmény bizonyítása szempontjából jelentősége nincs. A nyomozó hatóság a szakvélemény előterjesztésére 2013. február 16. napjáig adott határidőt, ezt a határidőt azóta három alkalommal hosszabbították meg. [...] Ezek a körülmények a bíróság álláspontja szerint a bűncselekmény elkövetését beismerő, hat hónapja előzetes letartóztatásban lévő gyanúsított esetében a büntetőeljárás indokolatlan elhúzódását eredményezik.”

Negatív példaként említhető, hogy az iratkutatással érintett ügyekben találkoztunk olyan döntéssel, amelyben a bíróság döntésében egyáltalán nem reflektált a védő azon érveire, hogy az eljárás elhúzódott, és hogy összesen egyszer hallgatták ki a terheltet az előzetesben töltött idő alatt.

Arra a kérdésre, hogy figyelembe veszik-e a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség késlekedését az eljárási cselekmények, vádmódosítás, stb. kapcsán, amikor az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról vagy fenntartásáról döntenek, viszont a kérdőívet kitöltő bírák mindegyike igennel felelt. A válaszokban szerepelt például, hogy vizsgálják, a nyomozó hatóság „megtett-e mindent annak érdekében, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson, terheli-e mulasztás a nyomozati cselekmények késedelmes végrehajtásában”, illetve hogy ezt főként akkor veszik figyelembe, ha a korábbi ügyési indítványhoz képest semmilyen változás nem látszik a még elvégzendő eljárási feladatokban, s az iratokban annak sincs nyoma, hogy az ügyben milyen előrehaladás történt. A bírói válaszok tanúsága szerint akkor is vizsgálják, hogy a hatóságok kellő gondossággal járnak-e el, ha az ügyész azért indítványozza az előzetes letartóztatás további meghosszabbítását, hogy a vádiratszerkesztésre és a tárgyalás előkészítésére elegendő idő álljon rendelkezésre, pedig a nyomozás már befejeződött. A soronkívüliség követelménye megsértésének következményei kapcsán a bírák például a következőket nyilatkozták a kérdőívek kitöltése során:

- „Késlekedés esetén erre felhívom az ügyészség figyelmét, ismételt mulasztás, késlekedés, inaktív nyomozás esetén az előzetes letartóztatás helyett szinte kivétel nélkül enyhébb kényszerintézkedés elrendeléséről, vagy az előzetes letartóztatás megszüntetéséről határozok. Sajnos erre vonatkozóan a másodfokú bíróság gyakorlata nem egységes, több ilyen határozatomat azzal változtatták meg, hogy a soronkívüliség megsértése nem ok az előzetes letartóztatás megszüntetésére.”
- „[A]z ügyési indítványhoz képest vagy rövidebb tartamban hosszabbítom meg az előzetes letartóztatást, avagy megállapítom, hogy ez már előrehozott büntetésnek minősül, ezért – esetleg enyhébb kényszerintézkedés alkalmazása mellett – azt megszüntetem.”
- „A drasztikus megoldás híve vagyok: ha nincs soronkívüli nyomozás, nincs előzetes letartóztatás.”

Miközben nincs okunk kételkedni abban, hogy az egyes megkérdezett bírák a fentiek szerint járnak el az eljárás elhúzódása esetén, a mintában szereplő előzetes letartóztatások hossza, az Emberi Jogok

Európai Bíróságának Magyarországgal szemben hozott releváns döntései, valamint az alternatív kényszerintézkedések továbbra is igen ritka alkalmazását mutató, fent bemutatott statisztikai adatok alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy ez a hozzáállás nem tekinthető széles körben elterjedtnek a magyar bírák között. (Ennek éppen a felsőbb bíróságok – az egyik válaszadó bírő által is kritizált – azon konzervatív megközelítése lehet az egyik oka, mely szerint a Be. szigorú nyelvtani értelmezése alapján a soronkívüliség követelményének megsértése nem vehető figyelembe az előzetes letartóztatásról való döntés során.)

Amint egyes, a fenti keretes részben olvasható idézetek is mutatják, és amint az egyik ügyészi interjúban is felmerült, a szakvélemények késedelmes elkészítése is hozzájárul az eljárások elhúzódásához – ezt a kérdőívet kitöltő ügyvédek közül is többen említették az előzetes letartóztatás elhúzódásának általános okaként. Megjegyzendő, hogy az „ároktói banda” esetére való reakcióként – ahol az eljárás többek között a szakvélemények késedelmes elkészítése miatt húzódott el – nemcsak a korlátlan előzetes letartóztatást vezették be, hanem a szakértőkkel kapcsolatos szabályokon is változtattak. 2014. január 1-jei hatállyal a Be. úgy módosult, hogy a szakvélemény előterjesztésének határidejét maximum 60 napban lehessen meghatározni – amely igazolási kérelmére egy alkalommal, legfeljebb 30 nappal meghosszabbítható¹³¹ –, emellett előírták, hogy a szakértőt rendbírsággal kell sújtani, és az okozott költség megfizetésére kell kötelezni, ha a szakvélemény előterjesztésére rendelkezésre álló határidőt önhibájából elmulasztja.¹³² Hozzá kell tenni azonban, hogy ha a súlyos munkaerőhiánnyal küzdő szakértői intézmények számára nem biztosítják a szükséges anyagi és humán erőforrásokat, akkor önmagában a fenti szankciók bevezetése nem fogja a szükséges mértékben felgyorsítani a szakértői vizsgálatokat és az eljárásokat.

Az előzetes letartóztatás hossza kapcsán nem megkerülhető magyar specifikum a jogszabályi rendelkezések körében bemutatott **„korlátlan” előzetes letartóztatás**, amivel kapcsolatban a kérdőívekre adott válaszok és az interjúk azt mutatják, hogy az eljárás különböző szereplői viszonylag egyöntetűen ellenzik ezt az új lehetőséget. A megkérdezett ügyvédek közül 26-an (a megkérdezettek 84%-a) fogalmaztak meg negatív véleményt a korlátlan előzetes letartóztatással kapcsolatban, bár azok közül, akik elfogadhatónak tartották, egyikük úgy fogalmazott, hogy a lehetőség „a nyomozati munka jelenlegi színvonala mellett szükséges lehet”. Az alapjogi szempontok mellett az ügyvédek közül többen rámutattak arra is, hogy a korlátlan időtartamú előzetes letartóztatást lehetővé tevő szabály ellene hat a soronkívüliség elvének, hiszen így nincs nyomás a hatóságokon, hogy ezekben az ügyekben az előzetes letartóztatás maximális időtartamának lejárta előtt lezárják a nyomozást, vádat emeljenek, stb., így ezek az eljárások még inkább elhúzódhatnak.¹³³ A megkérdezett ügyészek közül hárman fogalmaztak meg a korlátlan előzetes letartóztatással kapcsolatban negatív véleményt, egy ügyész pedig nem kívánt a jogalkotási lépésekkel kapcsolatban véleményt nyilvánítani. Ezen ügyészek úgy nyilatkoztak többek között, hogy szerencsebb lenne, ha biztosítanák a feltételeit annak, hogy meghatározott időn belül lefolytathatóak legyenek az eljárások, hogy négy év alatt „illik lefolytatni egy büntetőeljárást”, és hogy az lenne az „európai [vagyis a »civilizált«] megoldás”, ha lenne felső időkorlát. Egy kivételével a kérdőívet kitöltő bírák mindegyike úgy nyilatkozott továbbá, hogy nem ért egyet a jogszabály-módosítással, és ezekben a válaszokban is megjelent az a megfontolás, hogy az időkorlát esetén „legalább a nyomozó hatóság, ügyészség, a perbíróság rá volna kényszerítve, hogy ne »húzza« az ügyet”.

Mind az iratkutatás, mind az interjúk megerősítették, hogy azt a követelményt, hogy a fogva tartott terheltek esetében az eljárást időben és különös gondossággal folytassák le, nem tartják teljes mértékben tiszteletben a magyar büntető igazságszolgáltatási rendszerben. Ez számos olyan ügyet eredményez, amelyekben az előzetes letartóztatás hossza sérti az Emberi Jogok Európai Egyezménye és a Be. releváns rendelkezéseit. A nyomozó hatóságok gyakran nem tartják be a soronkívüliség elvét az előzetes letartóztatottak ügyeiben, a fokozott ügyészi felügyelet nem látszik megoldani a problémát, és a jogszabályok nem hatalmazzák fel (vagy legalábbis nem hatalmazzák fel közvetlenül) a bíróságokat arra, hogy az előzetes letartóztatást a nyomozó hatóság és/vagy az ügyészség

¹³¹ Be. 100. § (3) bekezdés

¹³² Be. 113. § (2) bekezdés

¹³³ Ezt a szempontot a Magyar Helsinki Bizottság is jelezte az országgyűlési képviselőknek a vonatkozó törvénymódosítás előtt írt levelében, amelyben arra kérte képviselőket, hogy ne szavazzák meg a módosítást. Lásd: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Helsinki_bizottsag_level_elozetes_2013_11_09.pdf.

késlekedésére figyelemmel megszüntessék. Ez időről időre elhúzódó előzetes letartóztatásokhoz vezet, ami sérti a terheltet szabadsághoz való jogát. Emellett az előzetes letartóztatás felső korlátjának eltörlése egyes büntetőeljárások esetében azt a veszélyes üzenetet hordozza, hogy a jogalkotó hajlandó elfogadni az eljárások jelentős elhúzódását olyan esetekben is, amikor a terheltet fogva tartják az eljárás alatt. E problémák orvoslására a következő lépések tűnnek kívánatosnak:

- Határozzanak meg jogszabályi szinten eszközöket a bíróság számára a soronkívüliség elvének biztosítására (pl. ha a nyomozás elhúzódása az előzetes letartóztatás elhúzódását is okozza, a bíró határozhasson meg határidőt egyes nyomozati cselekmények elvégzésére; legyen jogszabályban kimondott lehetőség az előzetes letartóztatás megszüntetésére a nyomozati cselekmények hiányában; stb.).
- Szüntessék meg a „korlátlan” előzetes letartóztatás lehetőségét: módosítsák a Be. 132. §-át oly módon, hogy a korábbiakhoz hasonlóan minden büntetőeljárásban legyen felső határa az elsőfokú ítélet előtt elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatásnak.
- Biztosítsák a szakértői intézmények számára a szükséges anyagi és humán erőforrásokat, hogy a szakértői vélemények időben elkészüljenek.
- Biztosítsanak képzést az ügyészek és a bírák számára az Emberi Jogok Európai Bírósága az előzetes letartóztatás ésszerű hosszával kapcsolatos esetjogáról.

1.2. Védői jelenlét és a védelem aktivitása

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. Cikk (3) bekezdése szerint a tisztességes tárgyaláshoz való jog részeként minden, bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök a védő díjazására, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg.

A jogilag általában nem képzett terhelt és a nyomozást végző rendőrség, illetve a vádat képviselő ügyész viszonyát erős egyenlőtlenség jellemzi. Ezt az egyenlőtlenséget csak az kompenzálhatja (és így az eljárás tisztességeségét csak az garantálhatja), ha a büntető igazságszolgáltatás szervei előtt álló személy professzionális jogi segítséget kap, vagyis van egy védője, aki segítségére van a hatóság döntéseinek megtámadásában, jogai tiszteletben tartásának kikényszerítésében, és így tovább.

Az ilyen professzionális jogi segítség különösen szükséges akkor, ha a terheltet előzetes letartóztatás fenyegeti, vagyis egy olyan intézkedés, ami de facto hatását tekintve megegyezik a szabadságvesztés-büntetéssel – a legsúlyosabb büntetéssel, amelyet az európai büntető igazságszolgáltatási rendszerek alkalmaznak. Ezért a kutatás során vizsgáltuk, hogy a védők jelen voltak-e az olyan eljárási cselekményeken, amelyek keretében a terhelt előzetes letartóztatásáról döntöttek.

Az iratkutatás adatai alapján a védők az **előzetes letartóztatással kapcsolatos első ülésen** 33%-ban nem voltak jelen abban a 88 ügyben, amelyben erre vonatkozóan az iratok tartalmaztak adatot.¹³⁴ Ugyanakkor mivel a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos első ülésen az esetek több mint 97%-ában elrendelték az előzetes letartóztatást, szignifikáns összefüggés az ülés kimenetele és a védői jelenlét, illetve a védelem aktivitása között nem volt kimutatható.

11. táblázat – A védelem tevékenysége az előzetes letartóztatással kapcsolatos első ülésen

A védelem...	Igen (%)	Nem (%)	Teljes elemszám
beadvánnyal élt	12%	88%	83
érveit kizárólag szóban adta elő	96,1%	3,9%	76
hozott fel érveket	66,7%	33,3%	78
terjesztett elő bizonyítékot	7,8%	99,2%	77

Mind az iratkutatás, mint a kérdőívet kitöltők közül öt bíró válasza azt mutatta, hogy a védőügyvédek általában csak az ülésen ismertetik álláspontjukat (vagyis nem nyújtják be az érveiket az ülés előtt).

¹³⁴ Az iratkutatásnak a védői tevékenységgel, illetve a védelem hatékonyságával kapcsolatos adatait minden esetben a teljes mintára nézve elemeztük, és csupán az eljárásnak az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig tartó szakaszában.

Ugyanakkor a bírák majdnem egyöntetűen (egy bíró kivételével, aki nem adott választ a vonatkozó kérdésre) úgy nyilatkoztak, hogy akkor is figyelembe veszik a védelem álláspontját és akkor is érdemben tudja befolyásolni a döntésüket, ha azt előzetesen nem ismertetik velük.

Az ügyvédi jelenlét és aktivitás elemzése során fontos szempontként figyelembe veendő, hogy mennyi idővel az eljárás előtt értesítik a védőt az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésről (amelyre minimumot a Be. nem határoz meg), illetve hogy átlagosan mennyi idő áll az ügyvéd rendelkezésére, hogy felkészüljön az ülésre (így pl. arra, hogy áttekintse az iratokat).

Tekintettel arra, hogy az ügyek iratai nem tartalmazzak adatot arra nézve, hogy az egyes ülésekről mikor értesítették a védőt, e tekintetben a kérdőívet kitöltő ügyvédek válaszaira támaszkodhatunk. Ezek azt mutatják, hogy az ülésről – az őrizetbe vétel maximális, 72 órás hosszához képest – viszonylag időben értesültek a védők, de az iratok tanulmányozására rendelkezésre álló idő hossza a védők közel 45%-a szerint kevesebb, mint 30 perc, ami nyilvánvalóan nem teszi lehetővé például azt, hogy a védő pl. bizonyítékokat szerezzen be. Ami az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésről való értesítést illeti, az ügyvédek válaszaik között felmerült javaslatként az elektronikus kézbesítés bevezetése.

12. táblázat – Átlagosan mennyi idő áll a védő rendelkezésére az előzetes letartóztatással kapcsolatos első ülésre való felkészülésre? (N¹³⁵=29)

	10 percnél kevesebb	30 perc vagy annál kevesebb	1 óra vagy annál kevesebb	több mint egy óra
Elemsszám	7	6	3	13
%	24,1%	20,7%	10,3%	44,8%

13. táblázat – Átlagosan mennyi idővel korábban értesítik a védőt az előzetes letartóztatás elrendeléséről szóló ülésről? (N=30)

	0–2 óra	2–6 óra	6–12 óra	12–24 óra	24 óránál több
Elemsszám	1	3	5	14	7
%	3,3%	10%	16,7%	46,7%	23,3%

Az iratkutatással érintett ügyekben az **összes további** olyan **ülés** 66%-án nem volt jelen a terhelt védője, amelyen az előzetes letartóztatással kapcsolatban döntöttek.¹³⁶ Emellett abban a 95 ügyben, amelynek iratai ezzel kapcsolatban információt tartalmaztak, csupán a védők 50,5% volt jelen az összes olyan ülésen vagy tárgyaláson, amelyen az előzetes letartóztatással, illetve a kényszerintézkedésekkel kapcsolatban döntést hozott a bíróság. (Megjegyzendő, hogy a védő jelenléte kötelező a tárgyaláson, és a fenti számok magukban foglalják azokat a tárgyalási napokat is, amelyek keretében a bíróság döntést hozott az előzetes letartóztatásról. Ez azt jelenti, hogy viszonylag alacsony azoknak az előzetes letartóztatással kapcsolatos meghallgatásoknak az aránya, ahol a védő jelenléte opcionális.) Ezzel összhangban a kérdésre választ adó 28 ügyvéd éppen fele nyilatkozott úgy, hogy a védők minden esetben jelen vannak az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülésen.

A védelem az előzetes letartóztatással kapcsolatos további döntések esetében sem volt aktívabb az első meghallgatásnál: az összes ilyen döntés 80,3%-ában a védelem nem hozott fel ellenérvet az előzetes letartóztatás meghosszabbítása, illetve annak fenntartása ellen, és mindössze 3 esetben kért a kényszerintézkedés meghosszabbítását, illetve fenntartását alátámasztó új bizonyítékot az ügyészségtől.

Korábbi magyarországi kutatások visszatérő témája, hogy a kirendelt védői rendszer mind a nyomozati szak során tapasztalható jelenlét, mind az aktivitás tekintetében jelentős deficittel küzd a meghatalmazott védőkhöz képest.¹³⁷ A releváns meghallgatásokon való ritka részvétellel együtt

¹³⁵ A továbbiakban N=elemszám.

¹³⁶ Ezek alatt a továbbiakban az előzetes letartóztatás meghosszabbításával, fenntartásával vagy felülvizsgálatával kapcsolatos döntéseket, valamint az előzetes letartóztatás megszüntetése iránti indítványt elbíráló döntéseket értjük.

¹³⁷ Összefoglalóan lásd pl.: Kádár András Kristóf – Novoszádek Nóra – Selei Adrienn: *Ki rendelt itt védőt? Egy alternatív védőkirendelési modell tesztelésének tapasztalatai*. Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2012, 7–9. o. Elérhető: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_Ki_rendelt_itt_vedot_2012.pdf.

értelmezve az a tény, hogy a kutatással érintett terheltek jelentős részének kirendelt védője volt (a 116 érintett terheltből 97 terheltnak az egész eljárás során kirendelt védője volt, a fennmaradó 18 terhelten pedig az eljárás egyes szakaszaiban képviselte kirendelt védőt), alátámasztani látszik ezeket a korábbi eredményeket.

Összefoglalva elmondható, hogy az előzetes letartóztatással kapcsolatos első ülés kivételével a kirendelt védők nagyon ritkán jelennek meg az előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken (amelyeken a jelenlétük opcionális), és amikor megjelennek, az aktivitásuk szintje sok kívánnivalót hagy maga után. Annak fényében, hogy mennyire fontos a védő jelenléte akkor, amikor a terhelt szabadságának a jogerős ítélet előtti elvonása a tét, ez meglehetősen aggasztó eredmény. A probléma orvosolására a következő javaslatokat tesszük:

- Tegyük kötelezővé a védő jelenlétét az előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken, de különösen az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésen.
- Határozzanak meg olyan határidőt a védő az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülésről való értesítésére, amely reálisan lehetővé teszi a védő számára az ülésen való megjelenést.
- Határozzanak meg olyan határidőt az előzetes letartóztatásra irányuló indítvány és az azzal kapcsolatos nyomozati iratok a védelemnek az ülést, illetve a döntést megelőző megküldésére, amely reálisan lehetővé teszi a védelem számára az ülésre való felkészülést, beadvány/indítvány tevését, iratok beszerzését, stb.
- Fontolják meg az elektronikus kézbesítés bevezetésének lehetőségeit a védelemnek az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésről való értesítése kapcsán.

1.3. Ügyészi jelenlét és aktivitás

A magyar büntető igazságszolgáltatási rendszerben az ügyésznek elviekben nagyon fontos szerepe az eljárás törvényességének és annak a biztosításában, hogy a terheltnek lehetősége legyen eljárási jogai hatékony gyakorlására. A nyomozati szakban az ügyészi indítvány indítja el a potenciálisan a terhelt szabadságának elvonását eredményező eljárást. Ezért az ügyész jelenléte és az előzetes letartóztatással kapcsolatos tevékenysége nagyon fontos az alapvető jogok biztosítása szempontjából.

Az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésen (azon 81 ügyben, amelyben erre adatot rögzítettek) az ügyész 77,8%-ban szóban fenntartotta az írásbeli beadványban foglaltakat, és csak 19,8%-ban fűzött ahhoz szóban további érveket. Ami az ügyész által az előzetes letartóztatás elrendelése kapcsán előterjesztett bizonyítékokat illeti, elmondható, hogy ezek az iratkutatással érintett ügyekben kizárólag a megalapozott gyanú fennállásának igazolására szolgáló bizonyítékokat jelentették, valamint a terhelt esetleges büntetett előéletével kapcsolatos adatokat. (Egyetlen olyan ügy került a mintába, amelyben az ügyészség ezen a ponton előterjesztett bizonyítékot arra, hogy a terhelt a sértettet megfenyegette, vagyis fennáll a tanú befolyásolásának veszélye.)

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos további üléseken, illetve tárgyalásokon az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig tartó időszakban az ügyész nagyrészt jelen volt az iratkutatással érintett ügyekben: a tiszta mintába tartozó ügyek esetében 95,5%-ban, a teljes mintába tartozó ügyek esetében 95%-ban. Az iratok tanúsága szerint az ügyészek elenyésző arányban hoztak fel kifejezetten az előzetes letartóztatás meghosszabbításának, illetve fenntartásának szükségességét alátámasztó új bizonyítékokat: a tiszta mintában a meghosszabbító, fenntartó, stb. döntések 2,1%-ában, a teljes mintában pedig ezek 3,4%-ában.

Ez alátámasztja azt a kritikát, hogy sok esetben az ügyészek olyan általánosított és absztrakt érvek alapján indítványozzák (a bíróságok pedig ilyen érvek alapján rendelik el) az előzetes letartóztatást, amelyek csak a várható büntetéssel vagy a bűncselekmény elkövetési módjával kapcsolatosak.

A megkérdezett ügyészek egyébiránt úgy ítélték meg, hogy a nyomozó hatóság általában elegendő információt bocsát a rendelkezésükre ahhoz, hogy dönthessenek arról, indítványozzák-e az előzetes letartóztatás elrendelését, illetve meghosszabbítását, és hárman utaltak arra, hogy amennyiben nem áll rendelkezésükre valamilyen információ, akkor annak beszerzésére a nyomozó hatóságot utasíthatják. Emellett az ügyészek maguk is hozzáférnek bizonyos, pl. a terheltek előéletével kapcsolatban adatokat tartalmazó nyilvántartásokhoz, ahonnan azt pótolni tudják.

Az ügyészi jelenléttel kapcsolatban az egyik megkérdezett bíró a következő problémára hívta fel a figyelmet: „a fővárosban az ügyészség az ülésen való ügyészi jelenléte formálisnak tekinti, és jellemzően az ügyet nem ismerő, irattal nem rendelkező, az indítványt az ülésen történetektől függetlenül tartani köteles ügyészeket küld az ülésre. Így az ülés kétpólusúsága, kontradiktórius jellege nem érvényesül, és a Be. azon szabálya is sérül, mely szerint az ügyésznek az eljárás minden szakaszában figyelemmel kell lennie a mentő körülményekre is, melyek gyakran az ülésen derülnek ki. Ennek a halasztó hatályú fellebbezés bejelentése esetén komoly jelentősége is van. Ha nem megoldható az ügyet ismerő ügyész jelenléte, akkor sem a jelenlegi »kötött mandátum« volna a megoldás, mert ez az ügyész kollégák számára is méltatlan. [...] A jelen helyzetben az indítványozó ügyész a legtöbb esetben hónapok alatt sem találkozik a terhelttel, a közvetlenség elve számára nem érvényesül, így esély sincs az esetleges preconcepciói legyőzésére.”

Ezt a véleményt egy másik válaszadó azzal egészítette ki, hogy gyakorló bíróként tudja, hogy az üléseken tapasztaltak, elhangzottak „igen gyakran megváltoztathatják” az iratok alapján kialakult előzetes álláspontot, és többek között ezért tartja igen fontosnak, hogy „minden ülésen az indítványt előterjesztő, előadó ügyész legyen jelen”.

Az iratkutatás eredményei és az interjúk alapján elmondható, hogy az ügyészek ritkán terjesztenek elő tényleges bizonyítékokat az előzetes letartóztatás különös okai fennállásának alátámasztására. Az pedig, hogy az indítványokat valójában író ügyészeket gyakran helyettesítik a meghallgatásokon olyan kollégáik, akik egyáltalán nem ismerik az adott ügyet, formálissá teszi az ügyészi jelenléte. Annak érdekében, hogy az ügyészi jelenlét érdemivé váljon és lehetővé váljon az ügyészek számára, hogy eleget tegyenek az eljárási jogok védelmére irányuló feladatuknak, az alábbi lépések kívánatosak.

- Biztosítsák közjogi szervezetszabályozó eszköz megalkotásával vagy munkaszervezési lépésekkel, hogy az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülésen az indítványozó ügyész legyen jelen, és ha ez nem megoldható, akkor a jelen lévő ügyész az indítványt módosíthassa.
- Az ügyészek képzése során helyezzenek nagyobb hangsúlyt a szabadsághoz való jogra (beleértve az Emberi Jogok Európai Bíróságának kapcsolódó esetjogát).

1.4. Az iratokhoz való hozzáférés

Az ügy anyagaihoz való hozzáférés kulcsfontosságú a védelem számára ahhoz, hogy képes legyen hatékonyan érvelni a terhelt szabadságelvonásának szükségessége ellen. Ahogy az Emberi Jogok Európai Bírósága fogalmazott a *Nikolova kontra Bulgária* ügyben:¹³⁸ „[Az] eljárásnak kontradiktóriusnak kell lennie és mindig biztosítania kell a »fegyveregyenlőség« elvének érvényesülését a felek, vagyis az ügyész és a fogvatartott között. [...]. A fegyveregyenlőség elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy ügyfele fogva tartásának jogszerűségét cáfolni tudja.”

Ugyanez a megfontolás húzódik a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 7. cikke mögött az irányelv preambuluma (30) pontja alapján, amely kimondja, hogy az olyan bizonyítékokat, amelyek „nélkülözhetetlenek [...] a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, a gyanúsított vagy vádlott, illetve ügyvédje rendelkezésére kell bocsátani legkésőbb azt megelőzően, hogy az illetékes igazságügyi hatóság dönt az őrizetbe vételnek vagy a fogva tartásnak az [Emberi Jogok Európai Egyezménye] 5. cikkének (4) bekezdése szerinti jogszerűségéről, és kellő időben ahhoz, hogy az őrizetbe vétel elleni panasztételhez, vagy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának kezdeményezéséhez fűződő jogot a gyanúsított vagy vádlott eredményesen gyakorolhassa”.

Amint azt korábban említettük, Magyarországot számos esetben marasztalták el az 5. Cikk (4) bekezdésének megsértéséért azzal összefüggésben, hogy nem biztosította a hozzáférést a szabadságelvonást (állítólagosan) megalapozó bizonyítékokhoz, de az irányelv implementációjának során az iratokhoz való hozzáférés szabályaiban 2014. január 1-jével és 2015. július 1-jével jelentős változások történtek. Tekintettel arra, hogy az iratkutatással érintett ügyekben az új szabályokat még

¹³⁸ Application no. 31195/96, Judgment of 25 March 1999, § 58.

nem lehetett alkalmazni, a kutatás során vonatkozó adatok gyűjtésére nem volt mód, de mind az ügyvédeknek, mind az ügyészeknek és a bírának tettünk fel az új rendelkezésekkel kapcsolatos kérdést.

Arra a kérdésre, hogy a jogszabályváltozás a gyakorlatban kiszélesítette-e a védelem számára hozzáférhető iratok körét, a választ adó 28 ügyvéd közül 22 válaszolt igennel, ugyanakkor volt, aki rámutatott arra is, hogy mivel az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülés előtt nem, illetve nem kellő időben kapják meg az iratokat, nincs lehetőség ezek áttanulmányozására, ami lerontja a jogszabály-módosítás pozitív hatását.¹³⁹ (A Be. ugyanis jelenleg sem ír elő határidőt arra vonatkozóan, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülés előtt mennyi idővel kell a védelemnek megküldeni az indítványt és a csatolt iratokat.)

Fontos kérdés és további kutatások tárgya lehet továbbá, hogy a gyakorlatban a hatóságok hogyan értelmezik az „indítványt megalapozó” iratok körét, vagyis felmerül-e az – az egyik ügyvéd által is jelzett – probléma, hogy csak azok az iratok válnak ily módon megismerhetővé, „amit az ügyészség a bűnösség alátámasztására kiválogatott”. E tekintetben érdemes kitérni arra, hogy a megkérdezett budapesti ügyészek közül ketten úgy nyilatkoztak, hogy Budapesten „kiterjesztő” – vagy a másik oldalról nézve „szigorú” – ezzel kapcsolatban a gyakorlat, vagyis „lényegében a teljes nyomozati iratot” a védelem rendelkezésére bocsátják. (Ahogy az egyik interjúalany fogalmazott: „Gyakorlatilag ez egy előrehozott iratismertetés.”) Egy harmadik, nem a fővárosban dolgozó interjúalany úgy fogalmazott, hogy a „a releváns iratokat” adják át a védelemnek, és van olyan ügy, amikor ez az egész addig keletkezett nyomozati irat lemásolását jelenti. (Ami a technikai részleteket illeti: pl. a főváros illetékességi területén működő ügyészségek által felügyelt eljárásokban az iratokat iratjegyzékkel vetetik át a védelemmel¹⁴⁰ és a nyomozási bírónak be kell mutatni az iratok átvételéről szóló, a terhelt, illetve a védő által aláírt „igazolást”. Emellett a legfőbb ügyész vonatkozó utasítása alapján 2014. január 18. óta az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványban utalni kell arra is, hogy az ügyész milyen, az intézkedését alátámasztó bizonyítékok másolatát küldte meg a gyanúsított és a védő részére.¹⁴¹)

A megkérdezett ügyészek egyöntetűen azon az állásponton voltak, hogy a jogszabályváltozás a gyakorlatban is kiszélesítette a védelem számára hozzáférhető iratok körét, és több esetben elhangzott, hogy ennek hatására „érdemibbé” váltak az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülések. Ez utóbbi fejleményre két interjúalany is az elrendelt előzetes letartóztatások számában 2014-ben bekövetkezett jelentős csökkenés egyik okaként utalt.

Ugyanakkor más, anonimitást kérő forrásból eljutott a Magyar Helsinki Bizottság olyan vélemény is, mely szerint a csökkenés egyik oka, hogy a hatóságok nyomozástaktikai megfontolásokból inkább nem tesznek előterjesztést az előzetes letartóztatásra, illetve nem indítványozzák azt, így kerülve el, hogy a nyomozati iratok jelentős részét ki kelljen adniuk a védelemnek – ami jelzi, hogy ezen ügyek nagy részében valószínűleg eleve nem lenne szükséges az előzetes letartóztatás. Ez fontos fejlemény, mivel az ilyen megfontolásoknak köszönhetően a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv közvetetten hozzájárul az előzetes letartóztatások számának csökkenéséhez.

Az iratokhoz való hozzáférés kapcsán negatív, a módosítás gyakorlati hatását aláásó fejlemény, hogy a Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiuma a 2/2014. (III. 3.) BK véleményben a következőképpen foglalt állást: „Nem akadály a ülés megtartásának – amennyiben az indítvány tárgya az előzetes letartóztatás elrendelése –, hogy az ügyészség nem bocsátotta a gyanúsított és a védő rendelkezésére a nyomozási iratoknak az indítványt megalapozó másolatát.” Bár a BK vélemény azt is kimondja, hogy a büntetőeljárás „későbbi szakaszában nem mellőzhető annak vizsgálata, hogy a védekezéshez, és a

¹³⁹ Pozitív példa ezzel szemben azon, a témával foglalkozó egyik cikkben ismertetett, a főváros illetékességi területén működő ügyészségek által felügyelt eljárásokban folytatott gyakorlat, hogy az iratokat az ülés előtt annyi idővel veszi át a védelem, hogy az ülésre való felkészülésre is lehetősége legyen. Lásd: Matusik Tamás: Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán. *Magyar Jog*, 2015/5., 289–293. o.

¹⁴⁰ Az ügyészi interjúk mellett az információ forrása: Matusik Tamás: Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán. *Magyar Jog*, 2015/5., 289–293. o.

¹⁴¹ 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról, 21. § (4) bekezdés

védelemhez való jog maradéktalanul érvényesült-e”, ez nem változtat azon, hogy a BK vélemény szerint az ülés megtartható és az előzetes letartóztatás elrendelhető anélkül, hogy az iratokhoz a védelem hozzájutna. Hasonló hozzáállást tapasztalt a bíróságok részéről az egyik nem Budapesten praktizáló, a kutatás keretében a kérdőívet kitöltő ügyvéd is: az iratok rendelkezésre bocsátásának elmaradását mind egy járásbíróság, mind egy törvényszék csupán „eljárási hibának” tekintette, és az nem jelentette akadályt az eljárás folytatásának. Ez a gyakorlat kiüresíti az előzetes letartóztatást megalapozó iratok rendelkezésre bocsátására vonatkozó kötelezettséget, és így ellentétes a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 7. cikkével, amely nem tesz lehetővé ilyen jellegű kivételt.

Ugyanakkor a jogalkalmazás egységességének – ez esetben szerencsésnek mondható – hiányát jelzi, hogy az egyik megkérdezett ügyész szerint az iratok átadásának elmaradása esetén „a nyomozási bíró meg sem tartaná az ülést”, míg egy másik interjúalany szerint egy ilyen helyzetben nem rendelnék el a terhelt előzetes letartóztatását. Emellett a teljes fővárost lefedő, a Budai Központi Kerületi Bíróságon működő egységes nyomozási bírói csoport egy bírója által jegyzett cikk szerint a csoport gyakorlata szerint „az iratok átadásának a felkészüléshez is megfelelő időben való megtörténte az ülés megtartásának ugyanolyan feltétele, mint a védő szabályszerű értesítése”.¹⁴²

Összefoglalásképpen elmondható, hogy miközben a Be. a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 7. cikkének implementálása érdekében történt módosítása jelentős előrelépést jelentett a védelem az előzetes letartóztatással kapcsolatos iratokhoz való hozzáférése terén, mind az ügyészség, mind a bíróságok gyakorlata jelentős akadályokat gördíthet e jog hatékony érvényesítése elé. Ezen akadályok leküzdése érdekében a következő javaslatokat tesszük.

- Határozzanak meg olyan határidőt az előzetes letartóztatásra irányuló indítvány és az azzal kapcsolatos nyomozati iratok a védelemnek az ülést, illetve a döntést megelőző megküldésére, amely reálisan lehetővé teszi a védelem számára az ülésre való felkészülést, beadvány/indítvány tevését, iratok beszerzését, stb.
- A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 7. cikkének való megfelelés érdekében módosítsák oly módon a Be. 211. § (1) és (1a) bekezdését, hogy ne csak az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó nyomozási iratokat legyen köteles a hatóság megküldeni a védelemnek, hanem minden, az adott ügygel kapcsolatos dokumentumot, amely nélkülözhetetlen a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez.
- Foglaltassék jogszabályba, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló indítvánnyal kapcsolatos nyomozási iratok másolatának megküldése a védelem részére az előzetes meghallgatással kapcsolatos ülés vagy döntés előfeltétele, ennek hiányában ülés nem tartható, illetve döntés nem hozható.

1.5. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések elleni fellebbezéshez való jog

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések ellen minden esetben van lehetőség fellebbezésre, de az iratkutatás tapasztalatai azt mutatták, hogy ezek a fellebbezések csak nagyon kevés esetben sikeresek.

Abban a 73 ügyben, amelyben ezzel kapcsolatban adatot tudtak rögzíteni a kutatók, a védelem 95,9%-ban fellebbezett az előzetes letartóztatást elrendelő végzés ellen, de ez egyetlenegyszer sem vezetett eredményre. Az elrendelő döntésekhez képest az elsőfokú ügydöntő határozatig bezárólag hozott hosszabbító vagy fenntartó, stb. döntések ellen a védelem arányaiban jóval kevesebbszer – a tiszta mintában a döntések 53,1%, a teljes mintában pedig a döntések 54,9%-ában – fellebbezett. A tiszta mintában egyetlen fellebbezést sem tartott alaposnak a bíróság, míg a teljes mintában 3 esetben vélte úgy, hogy alapos volt a védelem fellebbezése, és szüntette meg a kényszerintézkedést.

¹⁴² Matusik Tamás: Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán. *Magyar Jog*, 2015/5., 289–293. o.

Jogsabályi szinten problémaként vehető fel egyrészt, hogy a másodfokú bíróság nem hallgatja meg a terhelteket – vagyis előfordulhat, hogy miközben az előzetes letartóztatás elrendeléséről első fokon döntő bíró a terhelt meghallgatását követően eltekint az előzetes letartóztatás elrendelésétől, addig a döntését az ügyész fellebbezése nyomán felülbíró másodfokú bíróság a terhelt meghallgatása nélkül elrendeli azt, vagyis olyan bíróság dönt az előzetes letartóztatásról, amely előtt a terheltnek nincs módja személyesen megjelenni és „védekezni”.

Másrészt az iratkutatás tapasztalatai alapján eljárási szempontból aggályos az is, hogy sok esetben csak hónapokkal az elsőfokú döntést követően születik meg az ellene beterjesztette fellebbezést elbíráló végzés, sokszor ráadásul nagyon rövid, általános indokolással (lásd ezzel kapcsolatban a IV. 2.2. fejezetet), mert – ahogy arra az egyik megkérdezett ügyvéd is rámutatott – a fellebbezések elbírálása nincs határidőhöz kötve. Az alábbi táblázat néhány olyan esetet tartalmaz, amikor kirívóan lassan született meg a másodfokú döntés, aláásva a fellebbezés hatékonyságát. Hozzá kell tenni, hogy vannak esetek, amikor e tekintetben egy hónap is túl hosszú idő, így például abban az iratkutatással érintett ügyben, amelyben a 2012. július 5-én meghozott, az előzetes letartóztatást két hónappal meghosszabbító végzés elleni fellebbezést csak egy hónappal később, 2012. augusztus 1-jén bírálták el.

14. táblázat

I. fokú döntés dátuma	II. fokú döntés dátuma
2013. november 11.	2014. február 24.
2013. június 20.	2013. augusztus 23.
2013. december 18.	2014. február 17
2014. február 28.	2014. április 17.
2013. március 11.	2013. május 23.

A rablási ügyekben született, előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések elleni fellebbezésekkel összefüggésben három fontos problémát kell hangsúlyoznunk. Először is bár a fellebbezések némileg sikeresebbek az eljárások későbbi szakaszában (az előzetes letartóztatást elrendelő döntéseket az ilyen ügyekben gyakorlatilag kivétel nélkül fenntartják), a védők – akik többségükben kirendelt védők – csupán nagyjából az esetek felében élnek fellebbezési jogukkal. Másodszor: a magyar büntetőeljárás rendszer sajátosságai miatt az előzetes letartóztatásról döntő másodfokú bíróságok soha nem találkoznak a terhelttel személyesen. Vagyis ha az elsőfokú bíróság (amelynek közvetlen benyomása van az előtte megjelenő terheltől) nem rendeli el vagy hosszabbítja meg az előzetes letartóztatást (hanem alternatív kényszerintézkedést alkalmaz helyette), az előzetes letartóztatást végül egy olyan bíróság rendelheti el, amely előtt a terheltnek nincs joga megjelenni, amely felveti az Emberi Jogok Európai Bírósága releváns standardjainak sérelmét. Harmadszor: néha igen hosszú időbe telik a másodfokú döntések meghozatala, amely sérti azt az elvet, hogy a fogva tartott terheltek esetében megfelelő gyorsasággal kell az eljárást lefolytatni. Mindezekre tekintettel a következő ajánlásokat tesszük.

- Határozzanak meg megfelelő határidőt az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések elleni fellebbezést elbíráló végzések meghozatalára.
- Tegyék lehetővé az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések elleni fellebbezést elbíráló másodfokú bíróságok számára is ülés tartását. Tegyék kötelezővé az ülés tartását másodfokon akkor, ha az első fokon eljáró bíróság ülésen döntött az előzetes letartóztatásról, illetve akkor, ha az ülés alapján a nyomozási bíró, vagy a terheltet személyesen meghallgató elsőfokú bíróság nem rendelte el (illetve tartotta fent) az előzetes letartóztatást, az iratok alapján azonban a másodfokú bíróságban felmerül a terhelt szabadságelvonásának szükségessége.
- Az ügyvédi kamarák biztosítsanak képzést a büntetőügyekben védőként eljáró ügyvédek számára az Emberi Jogok Európai Bíróságának a kényszerintézkedésekkel, de különösen az előzetes letartóztatással kapcsolatos esetjogáról.

1.6. További eljárási kérdések

A Be. lehetővé teszi a nyomozási bíró számára, hogy az ülést zártcélú távközlő hálózat (vagyis videokonferencia) útján tartsa meg. Az ülésen védő részvétele kötelező, a védőnek az ülés tartama

alatt a gyanúsítottal azonos helyen kell tartózkodnia.¹⁴³ Ugyanakkor a kérdőívet kitöltő ügyvédek közül egy sem vett részt a kérdőív kitöltését megelőző 12 hónapban olyan előzetes letartóztatással kapcsolatos ülésen, amelyen zártcélú távközlő hálózat útján biztosították a terhelt részvételét, és többen nyilatkoztak úgy, hogy abban a megyében, ahol praktizálnak, ennek nem is állnak fenn a technikai feltételei. (E körben voltak olyan vélemények is, hogy a zártcélú távközlő hálózat útján való részvételnél a személyes jelenlét kedvezőbb a terhelt számára.) Megjegyzendő, hogy például a kérdőívet kitöltő egyik bíró úgy nyilatkozott, az előzetes letartóztatást meghosszabbító ülések esetében bevezetendőnek tartaná a videokonferenciát, „mely a szállítási költségeket minimalizálná, de közvetlenséget ugyanúgy biztosítaná”.

Amint azt a kutatás módszerének ismertetése során jeleztük, az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülések nem nyilvánosak.¹⁴⁴ (A nyilvánosság ugyanakkor természetesen nincs kizárva azokról a tárgyalásokról, ahol kényszerintézkedésről is döntenek.) Az ezzel kapcsolatos kérdésre választ adó mind a négy ügyész úgy vélte, a nyomozás érdekeit sértené ezeknek az üléseknek a nyilvánossága, mert pl. nem lehetne kizárni, hogy a nyomozó hatóság előtt még ismeretlen bűntársak vagy akár jövőendőbeli tanúk végighallgassák a bűncselekménnyel kapcsolatban ott elhangzó információkat. A kérdőívet kitöltő bírák szintén a nyomozás érdekeire tekintettel tartották egyöntetűen megfelelőnek a jelenlegi szabályozást, emellett hatan kitértek a terhelt érdekeire, hárman pedig az ártatlanság vélelmének elvére is.

Mivel az ülések megfigyelésére a fentiek miatt a kutatás keretében nem volt mód, így azok hossza kapcsán a bírák válaszaira támaszkodhattunk, akik a következő átlagos időtartamokat jelölték meg: 20–40 perc, 30 perc, 45–60 perc, 60 perc, 30–90 perc, 60–90 perc. Két válaszadó hozzátette, hogy adott esetben, az ügy függvényében az ülés ennél jóval hosszabb, 4-5 vagy 5-6 óra is lehet, vagy (pl. több terhelt esetében) egy egész napig is tarthat.

A kérdőívet kitöltő ügyvédek jelezték továbbá azt a problémát, a Be. nem szab határidőt az előzetes letartóztatással kapcsolatos írásbeli, indokolt végzések meghozatalára, közlésére. Ez újfent annak a kötelezettségnek a megsértését jelenti, melynek értelmében szabadságuktól megfosztott terheltek esetében megfelelő gyorsasággal kell az eljárást lefolytatni, ezért a jogalkotónak megfelelően rövid határidőt kell meghatároznia az előzetes letartóztatással kapcsolatos írásbeli, indokolt végzések meghozatalára és közlésére.

2. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos bírói döntések

Abból a tényből fakadóan, hogy hatását tekintve az előzetes letartóztatás megegyezik a legsúlyosabb büntetéssel, amelyet az európai büntető igazságszolgáltatási rendszerek alkalmaznak (vagyis a szabadságvesztés-büntetéssel), nagyon szigorú érdemi követelmények érvényesülnek az ilyen típusú szabadságelvonást elrendelő vagy fenntartó bírói döntések tartalma tekintetében. A döntéseknek többek között egyéniesítettnek kell lenniük, és megfelelő mértékben figyelembe kell venniük a terhelt és az ügy különös körülményeit, emellett a bíróságoknak körültekintően mérlegelniük kell az érintett személy érveit, valamint a döntésnek egyértelműen tartalmaznia kell a terhelt szabadsága elvonásának okait.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Magyarországot érintő, az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (3) bekezdésének sérelmét kimondó döntéseit áttekintve megállapítható, hogy valamennyi ilyen ügyben „többé-kevésbé azonos indokok alapján [marasztalják el] a magyar hatóságokat [...] a kezdetben még indokoltnak tekinthető szabadságelvonást ésszerűtlenül hosszú ideig tartják fent, mégpedig úgy, hogy az eljárás és a terhelt egyedi körülményeit nem veszik figyelembe, automatikusan hivatkoznak az eljárás megghiúsításának és/vagy a szökésnek a veszélyére (utóbbi tekintetében általában kizárólag a kiszabható büntetés súlyosságát figyelembe véve), és abban az

¹⁴³ Be. 211. § (5) bekezdés

¹⁴⁴ Megjegyzendő ezzel kapcsolatban, hogy a *Reinprecht kontra Ausztria* ügyben (Application no. 67175/01, Judgment of 15 November 2005) például az Emberi Jogok Európai Bírósága rögzítette, hogy a nyilvánosság elvének nem kell érvényesülnie ahhoz, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése a strasbourgi mércének megfelelően.

esetben sem fontolják meg ténylegesen az enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásának lehetőségét, ha azt az egyedi körülmények [...] indokoltá tennék.”¹⁴⁵

Emellett Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországot az előzetes letartóztatással kapcsolatban elmarasztaló döntéseinek többsége említi az egyezményesítés megállapításának okai között, hogy az adott ügyekben vizsgált magyar bírósági döntések „nem reflektálnak a védői érvekre, nem adnak részletesen számot ezek elvetésének okairól, az ügy és a terhelt egyéni körülményeinek figyelembevételéről, az értékelés mikéntjéről”.¹⁴⁶ Ez a gyakorlat azt eredményezi, hogy sok esetben sérül az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (4) bekezdéséből fakadó indokolt döntéshez való joga.

Az ilyen, elégtelenül indokolt döntések a vonatkozó magyar iránymutatásokkal sincsenek összhangban. „A nyomozási bíró eljárásáról az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában” született 93. BK vélemény (a továbbiakban: BKv 93.) ugyanis a következőket mondja ki az előzetes letartóztatásról döntő végzések indokolása kapcsán: „Az indokolásnak nem elegendő az ügyészi indítványban foglaltakra utalnia, el kell számolnia arról, hogy a nyomozási bíró a gyanúsítottat terhelő megalapozott gyanút, illetve az előzetes letartóztatás mely különös okát (okait), és milyen tények alapján látja fennállni, avagy milyen ésszerű kétely merült fel az indítvány megalapozottságával szemben. E körben számot kell adni arról is, hogy a gyanúsított mely személyi körülményeit vizsgálta, és azokból milyen következtetésekre jutott. Az eljárás kontradiktórius jellegéből következően az indokolásban minden, a nyomozási bíró által megállapított letartóztatási okra vonatkozóan ki kell térni, hogy arra milyen adat van, ki kell térni az ügyészi indítvánnyal szembeni védői ténybeli és jogi érvelésre és a nyomozási bíró azzal kapcsolatos álláspontjára is.”

A fent jelzett problémák az iratkutatással érintett ügyekben is felmerültek (lásd lejjebb a IV. 2.2. fejezetet); a kutatás keretében megkérdezett ügyvédeknek pedig közel a fele (14 fő) utalt arra, hogy az előzetes letartóztatás okai fennállásának felülvizsgálata formális, vagyis nem érdemi, valódi, vagy alapos. A kritikai megjegyzések között szerepelt például továbbá, hogy a döntések „egy kaptafára” készülnek, sematikusak, és inkább beszélhetünk „letartóztatási gyárról”, mint érdemi elbírálásról.

Másfelől a megkérdezett ügyészek hangsúlyozták: 2014-ben például az előző évhez képest 20%-kal csökkent az elrendelt előzetes letartóztatások száma, és úgy vélték, hogy szigorodott az ügyészi és a bírói gyakorlat (az ügyészség „egyre kevesebb ügyben és egyre indokoltabb esetekben” indítványozza az előzetes letartóztatást). A megkérdezett ügyészek pozitív fejleményként utaltak arra Budapesten, hogy létrejött a fent már említett, a Budai Központi Kerületi Bírósághoz tartozóan működő egységes nyomozási bírói csoport, illetve meglátásuk szerint az is hozzájárul az előzetes letartóztatások számának csökkenéséhez, hogy 2014. január 1. óta át kell adni az előzetes letartóztatást megalapozó iratokat a védelemnek.

Nyilvánvaló, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága releváns (különösen a Magyarországgal szemben hozott) döntéseinek megismerése pozitív hatással lenne a bírói döntések minőségére. Az interjúk során azonban – miközben azok alapján az ügyészekhez és a bírákhoz akár szervezeti vonalon eljutnak az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó döntései – csak egy ügyész utalt arra, hogy részesült konkrét oktatásban a strasbourgi esetjog kapcsán, és a kérdőívre válaszoló bírák közül is csak egy-két bíró említette, hogy valamilyen kapcsolódó, a magyar bírósági rendszer által szervezett képzésen vett részt. Pozitív fejlemény ugyanakkor, hogy például a Budai Központi Kerületi Bíróságon működő nyomozási bírói csoport esetében az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogáról szóló előadást illesztették a helyi képzési anyagba.

¹⁴⁵ Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 31–32. o.

¹⁴⁶ Lásd például a *Darvas kontra Magyarország* ügyet (Application no. 19547/07, Judgment of 11 January 2011), és a fent már említett *A.B. kontra Magyarország*, *Baksza kontra Magyarország* és *Hagyó kontra Magyarország* ügyeket. Részletesebben lásd: Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 43–45. o.

2.1. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések a számok tükrében

Ez a fejezet a kutatással érintett iratok elemzésének legérdekesebb statisztikai eredményeit tartalmazza. A lent bemutatott számok háttérként szolgálnak, illetve alátámasztják az interjúk, valamint az iratok tartalmi elemzése alapján tett egyes kvalitatív megállapításainkat.

2.1.1. Az előzetes letartóztatást elrendelő döntések

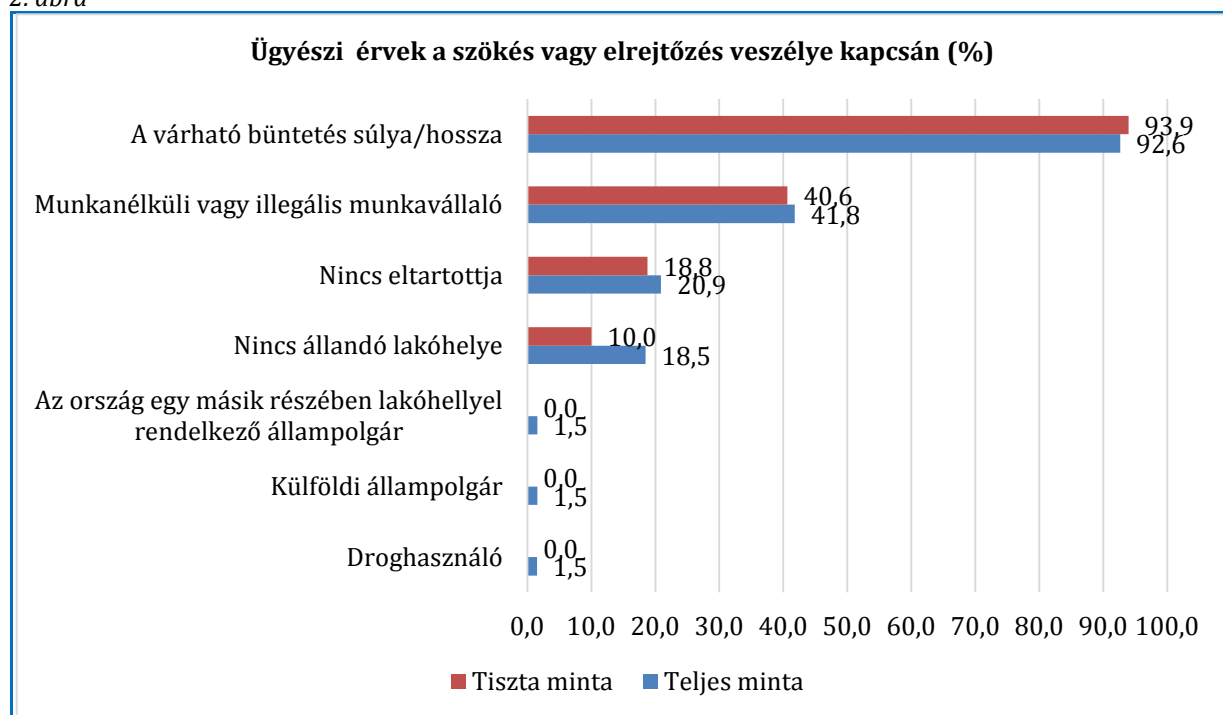
Az iratkutatással érintett ügyekben a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos első döntéssel a tiszta mintában 94,6%-ban döntöttek a bíróságok az előzetes letartóztatás elrendelése mellett, mindössze két esetben rendeltek el alternatív kényszerintézkedést, és egy esetben döntött a bíróság úgy, hogy az eljárás e szakaszában a terhelt (még) szabadlábon védekezhett. (A teljes mintában 97,4%-ban döntöttek az előzetes letartóztatás elrendelése mellett a bíróságok.)

A) Az ügyész és a védelem érvei

A döntések elemzése kapcsán elsőként az ügyészi indítványok sikerességét vizsgáltuk, ami az általános statisztikai adatokkal összhangban azt mutatta, hogy a bíróságok szinte minden esetben elrendelik az előzetes letartóztatást, ha azt az ügyész indítványozza: a tiszta mintában 96,2%-ban, a teljes mintában pedig 98,2%-ban elrendelte a bíróság az előzetes letartóztatást, amikor azt az ügyész indítványozta.

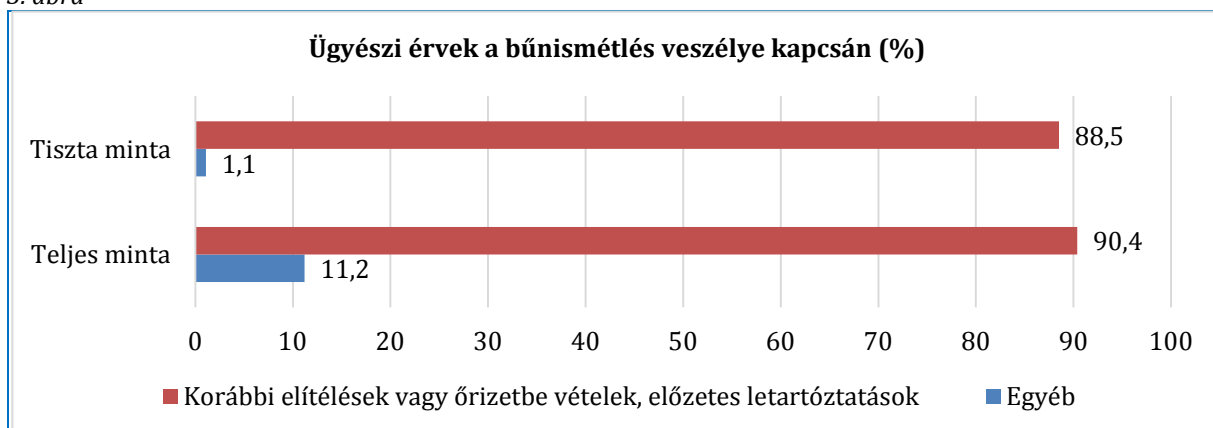
Az ügyészi érvek részletes vizsgálata azt mutatja, hogy kiemelkedően magas, 90% feletti arányban hivatkoznak a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontja, vagyis a szökés, elrejtőzés veszélye alátámasztásaként a várható büntetés súlyára, hosszára – ezt követi 40% körüli arányban az az érv, hogy a terhelt munkanélküli vagy nincs bejelentett munkahelye.

2. ábra

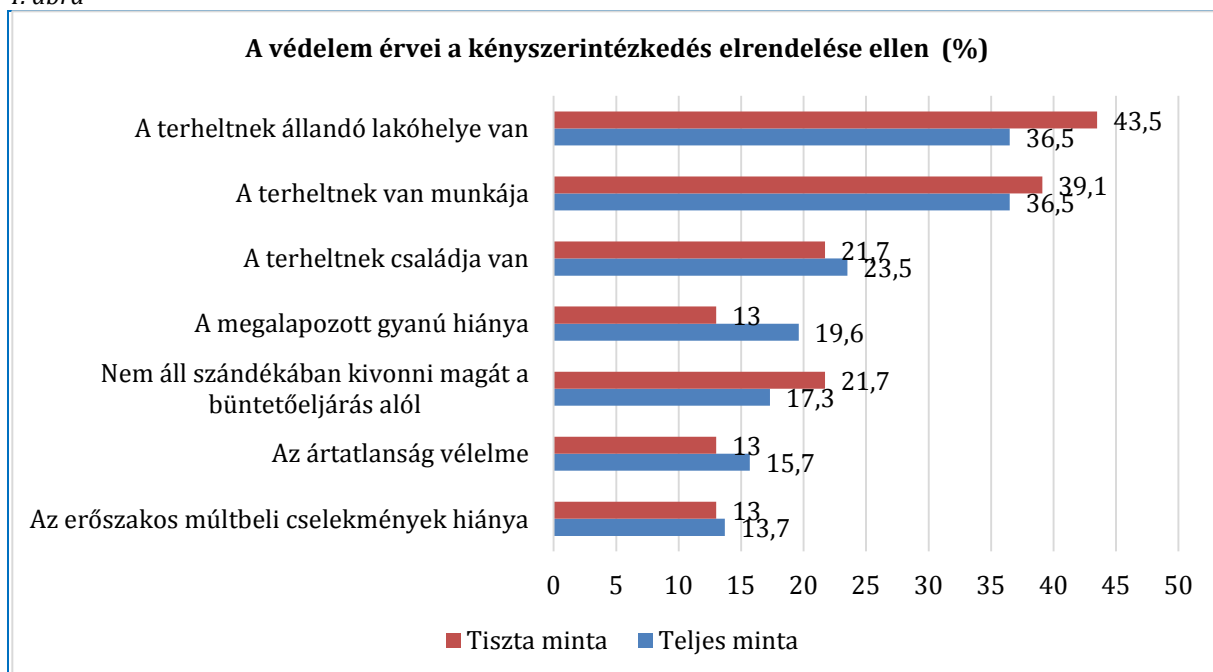
A Be. 129. § (2) bekezdés d) pontja körében, vagyis a bűnismétlés veszélyének alátámasztásaként az ügyészség túlnyomórészt a terhelt korábbi elítéléseire, illetve az ellen korábban indult eljárásokra hivatkozott, és főleg a tiszta mintában nagyon alacsony az előzetes letartóztatás e különös feltételének alátámasztására felhozott egyéb ügyészi érvek aránya.

3. ábra

A védelem az előzetes letartóztatás elrendelése ellen felhozott érvei körében az alábbiak domináltak.

4. ábra

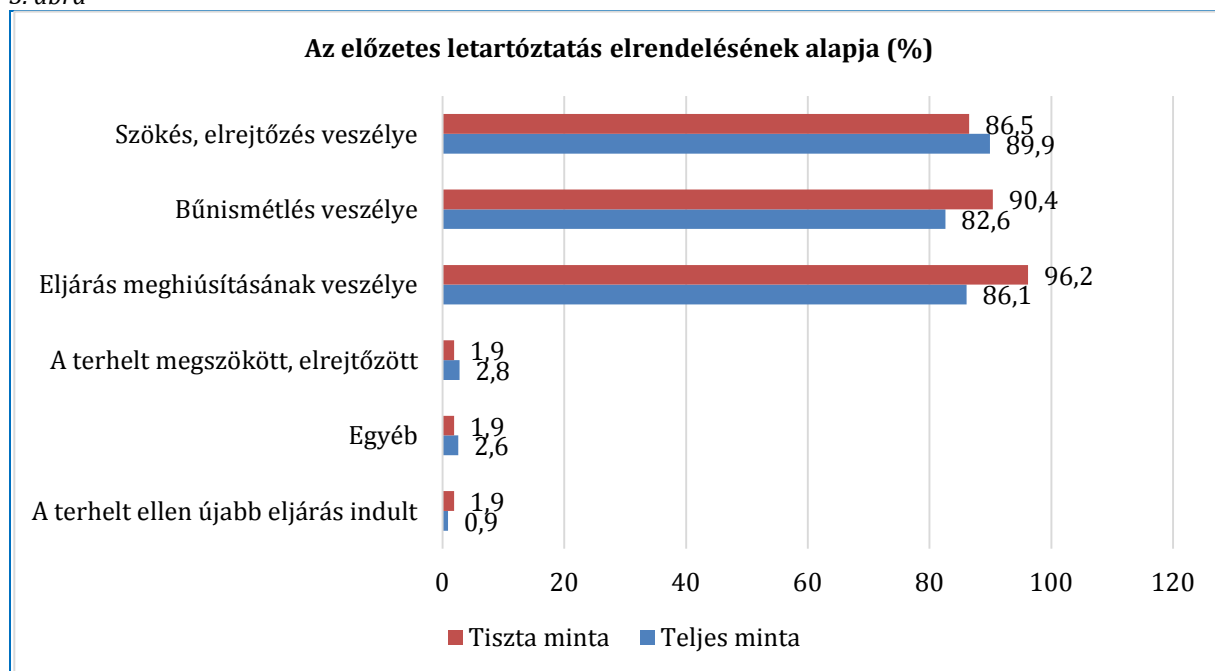

B) A bírói döntések tartalma

Az előzetes letartóztatást elrendelő döntésekben az előzetes letartóztatás okaként mindkét mintában 80% felett hivatkoztak mind a szökés, elrejtőzés veszélyére [Be. 129. § (2) bekezdés b) pont], mind az eljárás megghiúsításának veszélyére [Be. 129. § (2) bekezdés c) pont], mind a bűnismétlés veszélyére [Be. 129. § (2) bekezdés d) pont].¹⁴⁷

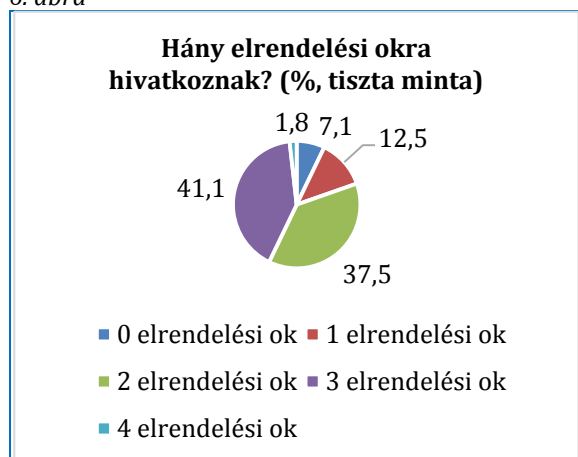
¹⁴⁷ Tekintettel arra, hogy a Be. 129. § (2) bekezdés a) pontjára (a terhelt „megszökött, a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság elől elrejtőzött, vagy szökést kísérelt meg, illetőleg az eljárás során ellene újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt eljárás indult”) a tiszta mintában 2, a teljes mintában pedig összesen 4 döntésben hivatkoztak, ennek a pontnak az ábrákon való szerepeltetésétől a továbbiakban eltekintünk.

5. ábra

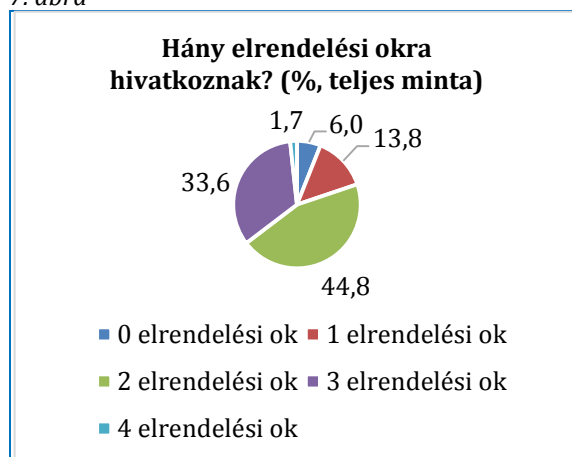

Az elrendelési okok kapcsán további számszerűsíthető eredmény, hogy a bíróságok mindkét mintában ritkán (a tiszta mintában 12,5%-ban, a teljes mintában pedig 13,8%-ban) hivatkoztak csupán egyetlen elrendelési okra. A mintába került néhány olyan döntés is (hét a teljes mintába és négy a tiszta mintába), ahol a bíróság a döntésben nem jelölte meg konkrétan az elrendelés okát, hanem az ügyészi indítvány ismertetése után csupán általában hivatkozott a Be. 129. § (2) bekezdésére (ezeket jelöli az ábrákon a „0 elrendelési ok” megjelölés).

6. ábra

7. ábra

A teljes mintában a bírói döntések 92,4%-ában utalt a bíróság az ügyészség bizonyítékaira, illetve érveire azokban az esetekben, amikor a kutatók rögzíteni tudták, hogy az ügyészség hozott fel érveket az indítványa alátámasztására (N=66). Ezzel szemben csupán a döntések 50%-ában utalt a védelem érveire a bíróság azokban az esetekben, amikor a védelem hozott fel érveket az előzetes letartóztatás ellenében (N=48). Ez összecseng azzal, hogy bár a megkérdezett ügyészek válaszaiból az tűnt ki, hogy nem látnak különbséget a között, ahogy a bíróság a védelem és az ügyész beadványait, indítványait kezeli, a megkérdezett 31 ügyvéd közül 30-an úgy vélték, hogy az előzetes letartóztatásra vonatkozó döntések meghozatala során a bíróságok nem tulajdonítanak azonos súlyt a védelem és az ügyészség érveinek. A megkérdezett ügyvédek egyharmada emellett úgy vélte, a bírák csak ritkán hoznak a „tisztes eljárás követelményeinek megfelelő és megalapozott” döntést, amikor a szökés és elrejtőzés, az összebeszélés és az eljárás befolyásolása, illetve a bűnismétlés veszélyét értékelik:

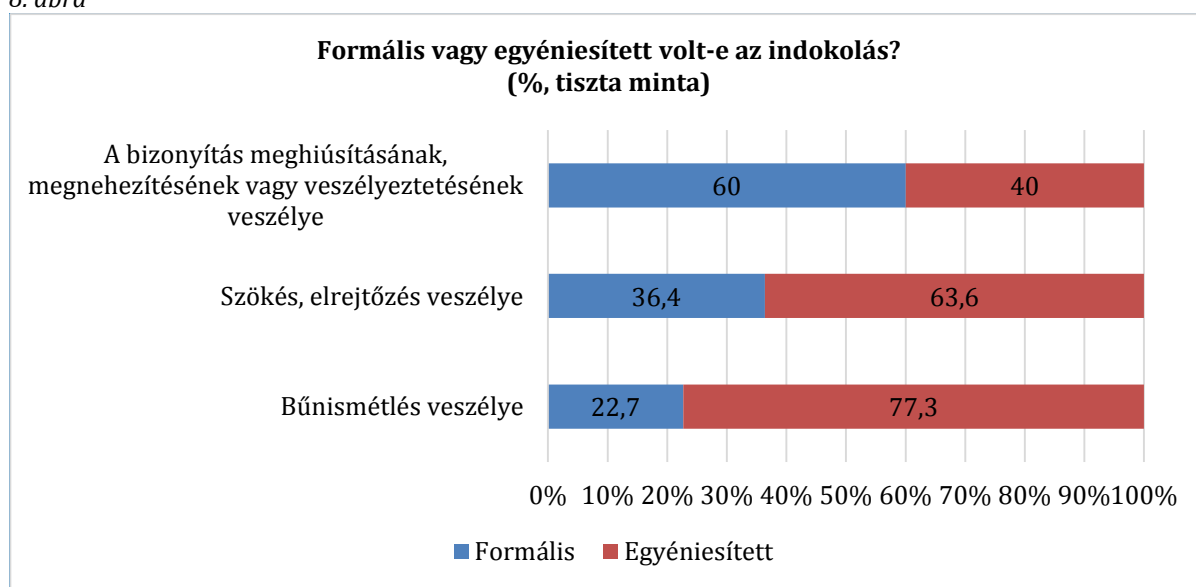
15. táblázat – Milyen arányban hoznak a bírák a tisztességes eljárás követelményeinek megfelelő és megalapozott döntéseket? (N=31)

	Mindig	Gyakran	Ritkán	Soha
Elemzés	0	6	23	2
%	0%	19,4%	74,2%	6,5%

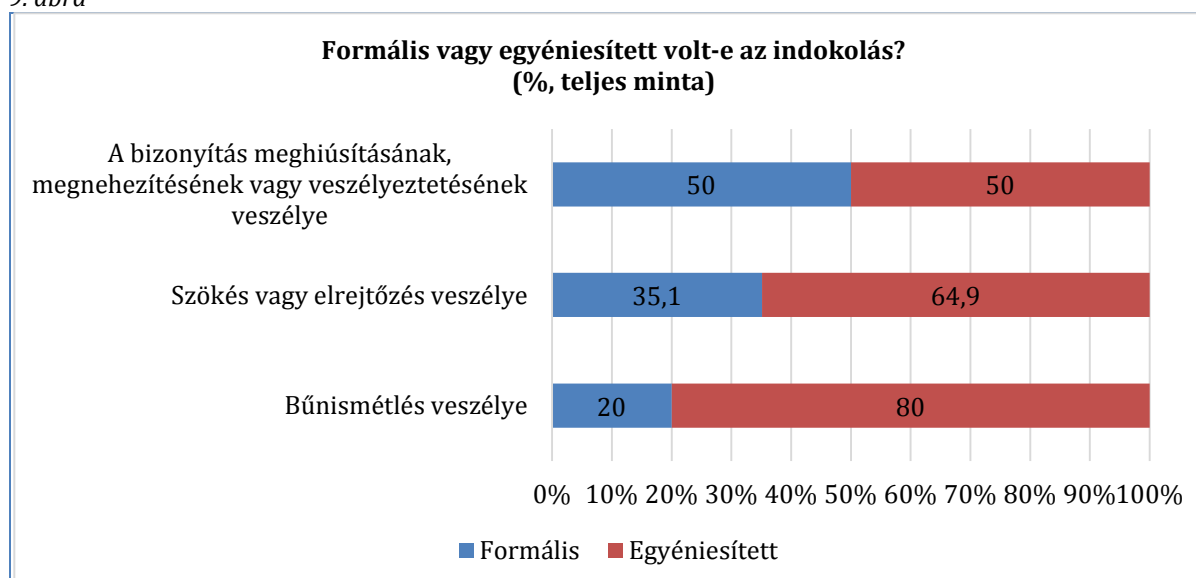
A fenti kérdéshez fűzött szöveges megjegyzésekben három ügyvéd is kifejezetten kitért arra, hogy meglátásuk szerint a bírák gyakran „automatikusan” elfogadják az ügyészség álláspontját. Ezt a véleményt az előzetes elrendelésére irányuló indítványok már tárgyalta magas sikerességi rátája mellett az a korábban említett tény is alátámaszthatja, hogy az iratkutatással érintett ügyekben a védelem érvei gyakran (50%-ban) utalás szintjén sem jelentek meg.

Az iratkutatás során vizsgáltuk azt is, hogy az egyes elrendelési okok kapcsán egyéniesített-e a bírósági döntés indokolása, vagyis hogy a bíróság a döntésből kitűnően érdemben mérlegelte-e a terhelt személyi körülményeit (pl. családi kapcsolatok, legális jövedelem, előélet, stb.), vagy csupán olyan általános okokra hivatkozott, mint pl. a cselekmény tárgyi súlya vagy a büntetés várható hossza. Mint az alábbi ábrák mutatják, mindkét minta esetében az eljárás megfiúításának veszélyére való hivatkozással kapcsolatos indokolás arányaiban a legkevésbé egyéniesített.

8. ábra

9. ábra

Hozzá kell tennünk: önmagában az, hogy pl. a bűnisméltés esetében alacsonyabb a formális indokolások aránya, még nem jelenti azt, hogy a kapcsolódó bírói gyakorlat aggálymentes. Amint azt a döntésekből vett, a későbbiekben idézett szemelvények mutatják (lásd: IV. 2.2. fejezet), a látszólag egyéniesített döntések is lehetnek problematikusak, ha például egy olyan egyéni körülményre (így pl. a terhelt munkanélküliségére) alapítják a fogva tartást, amelynek nem feltétlenül kellene ahhoz a következtetéshez vezetnie, hogy a terhelt előzetes letartóztatását el kell rendelni.

Az előzetes letartóztatást elrendelő döntések statisztikai elemzése azt mutatja, hogy a legtöbb esetben az ügyészek elég absztrakt körülményekre utalnak az előzetes letartóztatásra irányuló indítványuk alátámasztásaként (mint például a várható büntetés), és ezeket az absztrakt hivatkozásokat a bíróságok majd minden esetben el is fogadják. Az adatok elemzése alátámasztja a védőügyvédek azon, régóta hangoztatott panaszát, mely szerint a bíróságok nem vagy nagyon kevésbé veszik figyelembe a védelem érveit: a teljes mintában a bírói döntések 92,4%-ában találtunk utalást a vád érveire, és csupán 50%-ban a védelem érveire. Ez felveti annak szükségességét, hogy a bírák képzése során nagyobb hangsúlyt fektessenek az előzetes letartóztatással kapcsolatos bírói döntések minőségének kérdésére és az Emberi Jogok Európai Bírósága által megfogalmazott kapcsolódó követelményekre.

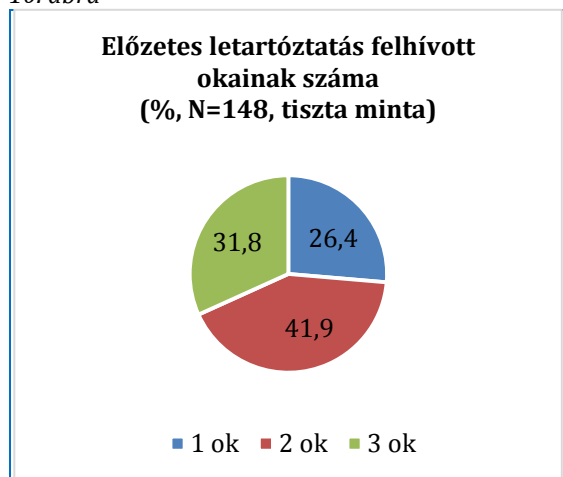
2.1.2. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos további döntések

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos „további” – vagyis az előzetes letartóztatással kapcsolatos, az azt elrendelő döntést követő – döntések közül elsősorban az elsőfokú ügydöntő határozatig hozott, az előzetes letartóztatást meghosszabbító, fenntartó, esetleg felülvizsgáló döntéseket, valamint a védelem az előzetes letartóztatás megszüntetésére tett indítványát elbíráló döntéseket vizsgáltuk az iratkutatás során.

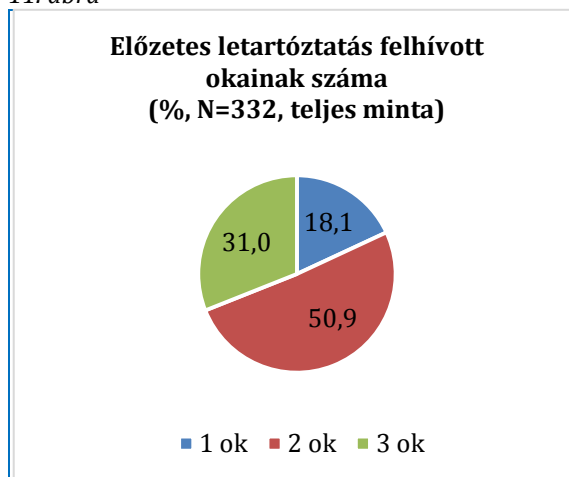
Általánosságban megállapítható, hogy az iratkutatással érintett ügyekben nem volt jellemző, hogy az eljárás egy későbbi pontján az előzetes letartóztatást megszüntessék a terhelttel szemben, adott esetben valamelyik alternatív kényszerintézkedés elrendelése mellett: a tiszta mintában szereplő ügyekben hozott döntések 95,6%-ában, míg a teljes mintában szereplő ügyekben hozott döntések 96,3%-ában döntöttek a bíróságok a további előzetes letartóztatás mellett. Amint arra korábban utaltunk, a magyar rendszerben a nyomozati szakban az előzetes letartóztatást időről időre meg kell hosszabbítani, különben az megszűnik. A vádirat benyújtását követően a perbíróság hozza meg a döntést arról, hogy a terhelt előzetes letartóztatásban maradjon-e az elsőfokú ítélet meghozataláig. A tiszta mintában 100%-ban, a teljes mintában 97,9%-ban döntött a perbíróság a terhelt előzetes letartóztatásának fenntartása mellett az eljárás e pontján.

A további döntésekben az előzetes letartóztatást elrendelő döntésekhez hasonlóan az esetek jelentős részében a Be. 129. § (2) bekezdésének egynél több pontjára (szökés, szökés és elrejtőzés veszélye, az eljárás meghúzásának veszélye, a bűnisméltés veszélye) hivatkoztak az előzetes letartóztatás indokaként.

10. ábra

11. ábra

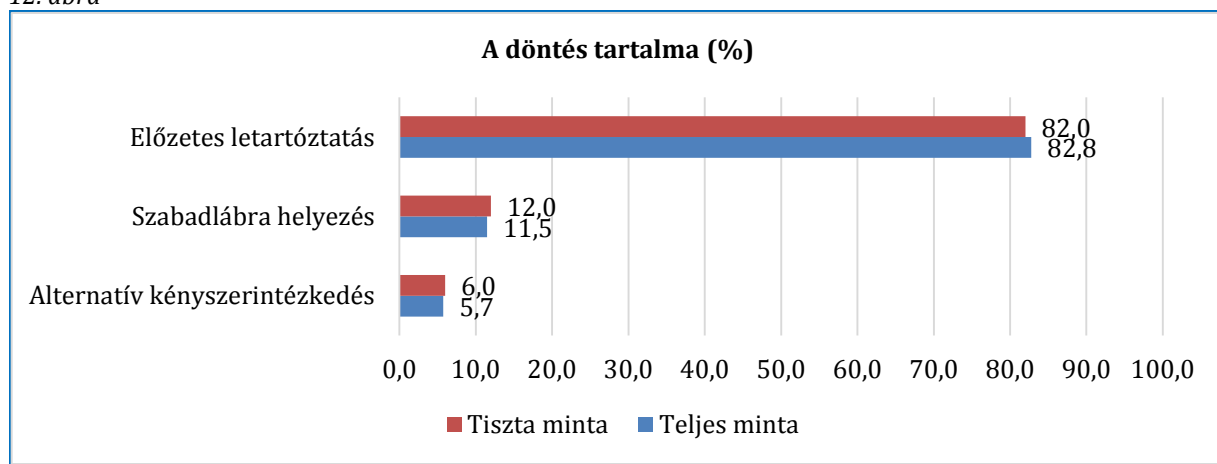
Az előzetes letartóztatás okai körében kiemelendő eredmény továbbá, hogy a vádemelést, tehát a nyomozás lezárását követően hozott, az előzetes letartóztatást fenntartó döntésekben is gyakran (a tiszta mintában az 56 ügyben 43 fenntartó döntésben, a teljes mintában pedig a 116 ügyben összesen 73 döntésben) hivatkoztak a Be. 129. § (2) bekezdés c) pontjára, vagyis arra, hogy megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén a terhelt megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást.

Ez arra tekintettel is problematikus lehet, hogy az elrendelő döntések vizsgálata azt mutatta, hogy ezen elrendelési ok esetében a legkevésbé egyéniesítettek a döntések. Emellett mivel a tiszta mintában legnagyobb részben olyan bűncselekmények miatti eljárások szerepeltek, ahol a terhelt egyedül követte el a cselekményt, ezekben az ügyekben az összebeszélés veszélye nem állhatott fenn, az eljárás ezen a pontján pedig már rendelkezésre kell állnia a szükséges bizonyítékoknak, tehát a tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésének, meghamisításának veszélye sem merülhet fel. Ahhoz tehát, hogy a c) pontra hivatkozás ezen a ponton (vagyis a nyomozás lezárulása után) megalapozott lehessen, konkrét adatnak kellene felmerülnie arra, hogy a tanúk befolyásolásának, megfélemlítésének veszélye fennáll, de ahogy a döntések indokolása (lásd a IV. 2.2. fejezetet) mutatta, a c) pontra ennek hiányában is gyakran hivatkozott a bíróság. Ezzel összefüggésben az egyik megkérdezett ügyész úgy nyilatkozott, hogy a c) pont esetében mindenképpen felmerül, hogy az eljárás előrehaladtával „elenyészik”.

Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy ez az az előzetes letartóztatási ok, amely a legtöbbször „tűnik el” a bíróságok érveléséből: ha az előzetes letartóztatást elrendelő döntésben hivatkoznak az eljárás megghiúsításának veszélyére, nagy az esélye annak, hogy a vádirat benyújtása után hozott döntésben már nem hivatkoznak erre az okra, míg ezzel ellentétben más különös okok (a szökés veszélye vagy a bűnismétlés veszélye) sokkal nagyobb arányban „maradnak meg” a fenntartó döntésben is.

Ami az elsőfokú ügydöntő határozat meghozatala után hozott, kényszerintézkedésekkel kapcsolatos döntéseket illeti, látható, hogy bár a terhelték jelentős része előzetes letartóztatásban maradt a másodfokú eljárás folyamán is, de sor került mind szabadlábra helyezésre, mind alternatív kényszerintézkedés elrendelésére is, a tiszta mintában például 6, illetve 3 terhelt esetében.

12. ábra

A bíróságok ezekben a döntésekben leggyakrabban (a tiszta mintában a döntések 75,7%-ában, a teljes mintában pedig a döntések 77,6%-ában) arra hivatkoztak az előzetes letartóztatás fenntartásának egyik indokaként, hogy az elsőfokú ítéletben kiszabott szabadságvesztés tartamára figyelemmel a vádlott szökésétől vagy elrejtőzésétől kell tartani;¹⁴⁸ ezt gyakoriságban a bűnismétlés veszélyére való hivatkozás követte (a tiszta mintában 78,4%-ban, a teljes mintában pedig 65,7%-ban). Megjegyzendő továbbá, hogy szignifikáns összefüggés volt kimutatható aközött, hogy fenntartották-e a terhelt előzetes letartóztatását ezen a ponton, és hogy vannak-e gyermekei, illetve eltart-e más személyt.

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos további döntések statisztikai elemzése újfent bizonyítékot szolgáltatott az absztrakt érvek túlzott használatára a szabadságelvonással összefüggésben. Ilyen absztrakt érvek minősül az eljárás megghiúsításának veszélye az olyan rablási ügyekben, ahol csak egy terhelt van, különösen miután a sértettet (és a potenciális egyéb tanúkat) már kihallgatták. Ennek ellenére a vádirat benyújtása után hozott döntések jelentős része hivatkozott az előzetes letartóztatás e különös okára (anélkül, hogy olyan konkrét tényekre hivatkozott volna, amelyek alátámasztják az eljárás megghiúsítása veszélyének fennállását). Ez a probléma elsősorban a bírák és az ügyészek – az Emberi Jogok Európai Bírósága kapcsolódó esetjogára is kitérő – képzése keretében kezelhető.

2.2. Az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések indokolása

Amint arra korábban már utaltunk, azoknak az indokoknak az egyértelmű megfogalmazása, amelyek alapján valakit a bűnösségét kimondó jogerős bírói döntés nélkül fogva tartanak, nagyon fontos biztosítéka annak, hogy az előzetes letartóztatást ne lehessen önkényesen alkalmazni. Ezért kísérletet tettünk az iratkutatással érintett döntések minőségének értékelésére.

A bírósági döntések indokolásának tartalma, minősége statisztikai eszközökkel viszonylag nehezen mérhető. Így az alábbiakban idézetekkel alátámasztva a mintába került ügyek döntéseiben megjelenő tendenciákat, az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga – illetve a magyar BH-k – fényében jó és rossz gyakorlatnak minősülő megoldásokat, érveléseket mutatjuk be. Tisztában vagyunk azzal, hogy az indokolás elégtelensége, nem megfelelő volta egy-egy különös előzetes letartóztatási ok kapcsán nem jelenti feltétlenül azt, hogy a terhelt esetében összességében indokolt lett volna, hogy szabadlábon védekezzen, vagy esetében alternatív kényszerintézkedést alkalmazzanak. Ugyanakkor meggyőződésünk, hogy a döntések ilyen szempontú elemzése hozzájárulhat az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéshozatal minőségének javításához, és így az indokolatlanul előzetes letartóztatásban tartott terheltek számának csökkenéséhez.

Először is ki kell térnünk arra, hogy bár a Be. értelmében az előzetes letartóztatás általános feltétele, hogy a terhelttel szemben szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény megalapozott gyanúja

¹⁴⁸ Az előzetes letartóztatás erre tekintettel való fenntartását a Be. 327. § (2) bekezdése teszi lehetővé.

álljon fenn, a hazai gyakorlat azonban nem teljesen következetes abban a kérdésben, hogy a megalapozott gyanú fennállását a nyomozási bíró vizsgálhatja-e, és ha igen, akkor milyen körben. Erre példa, hogy míg a BH2004. 227. számú eseti döntésben a Legfelsőbb Bíróság is arra az álláspontra helyezkedett, hogy az előzetes letartóztatás kérdésében döntő bíróság az addig feltárt bizonyítékok bizonyító erejét nem mérlegelheti, addig a BKv 93.-ból ezzel ellentétes következtetést lehet levonni. Hangsúlyoznunk kell ezért, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata szerint „az alapos (megalapozott) gyanú fennállása vonatkozásában hozott döntés nem mellőzhető: egy olyan álláspont, amely szerint a nyomozási bíró nem értékelheti a nyomozó hatóság, illetve az ügyész által benyújtott bizonyítékokat, már önmagában egyezményisértést eredményez, függetlenül attól, hogy a különös okok fennállnak-e”.¹⁴⁹

2.2.1. A szökés, elrejtőzés veszélye

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Letellier kontra Franciaország* ügyben¹⁵⁰ tisztázta, hogy „a szökés veszélye nem tételezhető pusztán a kiszabható büntetés mértéke alapján. Ezt a tényt számos további lényeges elem fényében kell értékelni, amelyek akár megerősíthetik a szökés veszélyét, de azok fényében tűnhet e veszély olyan csekélynek, hogy ez alapján már nem indokolt az előzetes fogva tartás.” A magyar Legfelsőbb Bíróság a BH2009. 7. számon közzétett eseti döntésében ezzel összhangban úgy foglalt állást, hogy az előzetes letartóztatás feltételeinek vizsgálatánál annak a következtetésnek, amely szerint fennáll a szökés, elrejtőzés veszélye, tényeken kell alapulnia. A BH hivatkozik az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatára, amely szerint az elhúzó fogva tartás csak akkor lehet indokolt, ha az ártatlanság védelme ellenére a kényszerintézkedés fenntartását indokoló közérdek nagyobb súllyal esik a latba az adott esetben, mint a személyi szabadság tiszteletben tartásának követelménye. A szökés veszélyére való hivatkozást ezért konkrét, kizárólag az adott ügyre vonatkozó tényekkel kell alátámasztani. Az, hogy a vád tárgyává tett bűncselekmény nagy tárgyi súlyú, illetve az emiatt kiszabható szabadságvesztés tartama valóban igen súlyos (az adott ügyben öt évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó volt), nem vitásan ilyen tény. A Legfelsőbb Bíróság szerint önmagában azonban csak ebből az a következtetés, hogy a terhelt jelenléte az eljárási cselekményeknél a továbbiakban sem biztosítható másképp, mint a szabadság elvonásával járó és hosszú ideje tartó kényszerintézkedéssel, még nem vonható le. Ehhez a következtetéshez vizsgálni kell az egyéb – elsősorban a terhelt személyéhez fűződő – körülményeket is. Ezt az álláspontot erősíti a BH2007. 403. számon közzétett eseti döntés is, amelynek értelmében az előzetes letartóztatás szükségessége mindig a Be. szerinti különös okok és a konkrét ügy speciális jellemzőinek egybevetett vizsgálatának eredményeként válik megítélhetővé. A Legfelsőbb Bíróság a döntésben az előzetes letartóztatás indokoltságának a vizsgálata kapcsán rámutatott arra, hogy a bűncselekmény tárgyi súlya önmagában, az előzetes letartóztatásban töltött idő tartamához hasonlóan nem elegendő érv, csupán egy szempont.

A Legfelsőbb Bíróság fenti állásfoglalásai ellenére az iratkutatással érintett ügyekben is sok olyan döntés akadt, amelyben kizárólag önmagában a gyanúsítás tárgyává tett **bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlyára és magas büntetési tétellel fenyegetettségére**, vagyis a várható büntetés mértékére hivatkozással állapította meg a bíróság a szökés, elrejtőzés veszélyét. Egy bizonyos idő eltelte után kizárólag erre az okra alapozni a szabadságelvonást sérti az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában kimunkált releváns elveket.

Az egyik ügyben együttesen az I. és a II. rendű terhelt vonatkozásában mindösszesen a következő indokolással állapította meg a bíróság a szökés, elrejtőzés veszélyét: „a cselekmény kiemelkedő tárgyi súlyára tekintettel az is megalapozottan feltehető, hogy szökéssel, elrejtőzéssel megghiúsítanak a büntetőeljárást”.

Emellett időről időre megjelent az indokolásokban érvként az adott terheltre az előéletére vagy a vonatkozó halmazati szabályokra tekintettel kiszabható szabadságvesztés mértéke, illetve volt olyan döntés, amelyben a bíróság a cselekmény társadalomra veszélyességére, illetve „elszaporodottságára”

¹⁴⁹ Bővebben lásd: Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 12–14. o.

¹⁵⁰ Application no. 12369/86, Judgment of 26 June 1991

is utalt. Előfordult, hogy a cselekmény tárgyi súlya „felülírta” a bírósági döntésben az előzetes letartóztatás ellenében ható személyi körülményeket is: az egyik döntésben például a bíróság ugyan utalt arra, hogy a terhelt büntetlen előéletű, és iskolai tanulmányokba kezdett, egy másikban pedig arra, hogy a terhelt büntetlen előéletű és dolgozik, de a magas büntetési tétel miatt a bíróság mégis mindkét esetben indokoltnak látta az előzetes letartóztatás fenntartását.

Volt azonban olyan bíróság is, amely az ügyészi indítvánnyal ellentétben úgy nyilatkozott az előzetes letartóztatást elrendelő döntésben a szökés, elrejtőzés veszélye kapcsán, hogy annak fennállása pusztán a törvényi fenyegetettség folytán nem állapítható meg. Emellett találunk jó példát arra is, hogy a bíróság – szakítva az addig egymást e tekintetben ismétlő döntések indokolásával – figyelembe veszi a gyanúsítás tárgyává tett bűncselekmény elkövetési stádiumát is:

Az iratkutatással érintett egyik ügyben a terhelt előzetes letartóztatását 2012. május 18-án többek között a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjára (szökés, elrejtőzés veszélye) is hivatkozva rendelték el, és az ezt követő öt döntés mindegyike hivatkozott erre. A hatodik, 2013. május 16-án meghozott, az előzetes letartóztatást meghosszabbító döntés azonban – amely jelentős pozitív változást jelentett a korábbi döntésekhez képest az érvek minőségét tekintve –, mellőzte a b) pontra való hivatkozást. A bíróság a következőképpen érvelt: „A gyanúsított terhére rótt bűncselekmény távoli kísérleti szakban maradására tekintettel várható büntetés nagysága és az eddig fogvatartásban töltött idő tartama [a terhelt ekkor már egy éve volt előzetes letartóztatásban anélkül, hogy ügyében vádemelés történt volna], továbbá a terhelt korábbi eljárásokban tanúsított magatartása – folyamatos jelenléte – már nem támasztja alá kellő súllyal azt a feltételezést, hogy szabadlábra kerülése esetén a hatóság elől megszökne, vagy elrejtőzne, és a büntetőeljárás cselekményeknél való részvétele csak a legszigorúbb kényszerintézkedés alkalmazásával lenne biztosítható.”

Ugyanakkor a következő, az előzetes letartóztatást meghosszabbító döntésben már ismét szerepelt a b) pontra való hivatkozás, és a következő, a tárgyalás előkészítése során (vagyis a vádemelést követően) hozott, az előzetes letartóztatást az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatáig fenntartó döntésben a bíróság szintén elrendelte a b) pont okán is az előzetes letartóztatás. Ennek körében egyrészt újfent a bűncselekmény tárgyi súlyára hivatkozott, valamint a következő érveket hozta fel a szökés, elrejtőzés veszélye kapcsán: a terhelt állt már bíróság előtt, felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés és több büntetőeljárás hatálya alatt követte el a terhére rótt bűncselekményt, jelenleg is több büntetőeljárás van ellene folyamatban, „nincs állandó munkahelye, rendszeres jövedelemmel nem rendelkezik, általa is elismerten is kábítószer-fogyasztó és [kábítószer]függő, valamint gyógyszerfüggő”.

Megjegyzendő e körben, hogy a kutatás keretében interjút adó egyik ügyész is úgy vélte: „már önmagában a büntetési tétel megalapozhatja” a szökés, elrejtőzés veszélyét, egy másik ügyész interjúalany pedig úgy fogalmazott, hogy „önmagában persze [a bűncselekmény súlya] egy meghatározó elem”.

Amikor arról kérdeztük az ügyészeket és a bírákat, hogy vannak-e olyan bűncselekmények, bűncselekménytípusok, amelyek esetében valószínű, hogy indítványozzák a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelését, illetve elrendelik-e azt, a válaszadók többsége megjelölt ilyen bűncselekményeket.¹⁵¹ Jelen kutatás szempontjából érdekes, hogy csak két, a kutatás keretében interjút adó ügyész említette kifejezetten az erőszakos vagyoni elleni bűncselekményeket: egyikük véleménye szerint ezek esetében különösen akkor valószínű az előzetes letartóztatás indítványozása, ha valamilyen minősítő körülmény is fennáll (pl. csoportos rablás, ami 5-től 10 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő), míg a másik interjúalany meglátása szerint a rablás minden formája esetében „legalábbis megfontolandó” az előzetes letartóztatás indítványozása.¹⁵² Egy harmadik ügyész

¹⁵¹ Említették például a különösen nagy tárgyi súlyú bűncselekményeket, az életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeket, az élet elleni, a személy elleni erőszakos bűncselekményeket, a szexuális és családon belüli erőszakot, a jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer-kereskedelem büntetést, általában a szervezett bűncselekményeket, a kirívóan közösségellenes elkövetést.

¹⁵² Ezt a hozzáállást támasztja alá az iratkutatással érintett egyik ügyben az egyik terhelt védőjének a bíróság előtt tett következő nyilatkozata: „Nem teszek indítványt az előzetes letartóztatás tekintetében. Rablás a vád, nekem az a tapasztalatom, hogy nagyon ritka az, amikor rablási ügyben az I. fokú bíróság abban a helyzetben van, hogy bárkit ki tudjon engedni.”

interjúalany viszont az ezzel kapcsolatos gyakorlat változását említette: meglátása szerint 10-15 évvel ezelőtt a rablást elkövetők 95%-a előzetes letartóztatásba került, és a fenti kérdésre akkor „rávágta volna”, hogy a rablás ilyen cselekmény, de a gyakorlat azóta változott, és most már akár egy felfegyverkezve elkövetett rablással gyanúsított terhelt is védekezhet szabadlábon, vagy kerülhet alternatív kényszerintézkedés hatálya alá.

Többször előfordult a döntésekben, hogy a tárgyi súly mellett általánosságban pl. a terhelt „rendezetlen egzisztenciális körülményeire”, „rendezettnek nem tekinthető” családi hátterére hivatkoztak: az egyik döntésben a bíróság például úgy vélte, hogy a terhelt egzisztenciális körülményei felvetik mind a szökés, elrejtőzés, mind a bűnismétlés veszélyét, és a védelem által hivatkozott alkalmi munkák és lakhatás nem bír olyan jelentőséggel, ami a kényszerintézkedés indokait gyengítené. A bűncselekmény jelentős tárgyi súlya és a várható büntetés mértéke mellett szintén csupán a „kedvezőtlen személyi körülményekre”, illetve általában az egzisztenciális körülményekre hivatkozott az egyik bírói döntés – az ügyészi érveket megismételve – egy olyan terhelt esetében, aki az iratok tanúsága szerint iskolai tanulmányokat folytatott és szüleinél lakhatása biztosított volt – komoly kétségeket támasztva azzal kapcsolatban, hogy a bíróság valójában mennyiben vette figyelembe az adott terhelt kapcsán a különös körülményeket.

Ahogy az iratkutatással érintett egyik ügyből származó fenti idézet is mutatja, visszatérő elem volt továbbá a döntésekben, hogy a kiemelt tárgyi súlyra való utalás mellett a **munkahely és a jövedelem hiányára** hivatkozott a bíróság a Be. 129. (2) bekezdés b) pontja körében, miközben erős kétségek vethetők fel azzal kapcsolatban, hogy az anyagi források hiánya miért valószínűsítene a szökést vagy elrejtőzést. Mi több, sok esetben arra hivatkozott a bíróság, hogy a terheltnek nincs „bejelentett”, „állandó” munkahelye, illetve „rendszeres”, „legális” jövedelme, implicálva, hogy a nem legális vagy alkalmi munkák nem „elégsek” e körben. Az egyik döntésben pedig az is a szökés, elrejtőzés veszélyét alátámasztó érvként jelent meg a munkahely és a rendszeres jövedelem hiánya mellett, hogy a terhelt a szüleiével él egy háztartásban.

A mintába kerültek olyan döntések is, amelyekben *kizárólag* az állandó munkahely és jövedelem hiányára hivatkoztak a szökés, elrejtőzés veszélye kapcsán – ez, tekintettel arra, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága a munkahely hiányát önmagában a bűnismétlés veszélyét megalapozó körülményként sem fogadja el¹⁵³ – nagy valószínűséggel nem állná ki a strasbourgi próbát.

Az egyik előzetes letartóztatás elrendelő döntésben a terhelt korábbi büntetőügyeinek és az ellene folyamatban levő eljárásoknak a felsorolása után a bíróság például mindösszesen ennyivel indokolta döntését: „A gyanúsított bejelentett munkahellyel, megélhetést biztosító igazolt jövedelemmel nem rendelkezik. A fentiekre tekintettel megalapozott[an] lehet tartani attól, hogy szabadlábon hagyása esetén a hatóság elől megszökne, elrejtőzne, illetve újabb, szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el.”

Akadtt ugyanakkor olyan, másodfokon döntő bíróság is, amely egyértelműen kritizálta az ilyen érvelést:

Az előzetes letartóztatást első ízben meghosszabbító végzés elleni fellebbezésről döntő másodfokú bíróság az egyik ügyben így fogalmazott: „Önmagában az a körülmény, hogy a gyanúsított bejelentett munkahellyel nem rendelkezik, és az, hogy édesanyjával él egy háztartásban, még nem alapozza meg a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott előzetes letartóztatási ok fennállását.” *(Hozzá kell tenni, hogy más okból kifolyólag – nevezetesen a büntetett előéletű gyanúsítottal szemben a konkrét bűncselekmény esetében kiszabható büntetés mértékére figyelemmel és a terhelt „laza kötődései mellett” – a másodfokú bíróság is megalapozottnak vélte a szökés, elrejtőzés veszélyét.)*

Megjegyzendő, hogy egy kúriai bíró a Magyar Helsinki Bizottság egy korábbi projektjében jelezte: figyelemmel arra, hogy a rablás a legsúlyosabb büntetési tétellel fenyegetett vagyon elleni bűncselekmény, „nagyon kicsi az esélye annak, hogy ne kerüljön előzetes letartóztatásba az, akit rablással gyanúsítanak, illetőleg [...] vádolnak”. Lásd: Bárdits Anna – Kádár András Kristóf – Novoszádek Nóra – Simonovits Bori – Szegő Dóra – Vince Dániel: *Utolsók az egyenlők között – Sérülékeny csoportok törvény előtti egyenlősége a büntető igazságszolgáltatásban*. Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2014, 114. o., 41. lábjegyzet, http://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_Utolsok_az_egyenlok_kozott_2014.pdf.

¹⁵³ Lásd: *Sulaoja kontra Észtország* (Application no. (Application no. 55939/00, Judgment of 15 February 2005), § 64.

Gyakran kapcsolódott a bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlyára való hivatkozáshoz az arra való utalás is, hogy a terhelt **nem rendelkezik állandó, bejelentett lakóhellyel**, vagy ott „életvitelszerűen nem tartózkodik”, „nem lakik”, és mindeközben „igazolt tartózkodási hellyel nem rendelkezik”, vagy „tartózkodási helye nem bejelentett”. Más esetekben a döntések konkrétan úgy fogalmaztak, hogy a cselekmény tárgyi súlya mellett az, hogy a terhelt „hajléktalan”, illetve „hajléktalan életmódot folytat”, megalapozza a szökés, elrejtőzés veszélyét.

Az egyik ilyen esetben a terheltet a cselekmény után azon a hajléktalanszállón fogták el a rendőrök, ahol egyébként rendszeresen (a bűncselekmény előtt is) tartózkodott, és ahova a bűncselekményt követően visszatért. Védője az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos első ülésen a következőképpen érvelt: „Álláspontom szerint abból, hogy kiemelt tárgyi súlyú cselekmény, nem következik az, hogy szökésétől és elrejtőzésétől kell tartani, annak ellenére sem, hogy jelen pillanatban hajléktalan életmódot él, nincs bejelentett lakóhelye, és tartózkodási helye. De az látható a nyomozás irataiból, hogy nem kóborló életmódot folytat, nem ligetekben, parkokban tanyázik, hanem rendszeresen [az X. u. Y.] alatt lévő hajléktalanszállón tartózkodik, ahol a nyomozó hatóság számára elérhető és az idézéseket átveheti.”

A bíróság a fentiek ellenére az előzetes letartóztatás elrendelés mellett döntött, és a védelem érveinek összefoglalása után a következőképpen indokolta döntését: „A gyanúsított őrizetbe vételét megelőzően bejelentett lakóhelyén életvitelszerűen nem tartózkodott, igazolt tartózkodási hellyel nem rendelkezett. A rendelkezésre álló adatok szerint a gyanúsított hajléktalan életmódot folytat. Fenti körülményekre, a gyanúsítás tárgyát képező bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlyára, és a várható büntetés mértékére figyelemmel, megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított eljárási cselekményeknél való jelenléte csak a legszigorúbb kényszerintézkedés elrendelése folytán biztosítható.”

Előfordult továbbá, hogy a kiemelkedő tárgyi súlyra való hivatkozás elmaradt, és csupán arra hivatkozva látta megalapozottnak a bíróság a szökés, elrejtőzés veszélyét, hogy a terhelt hajléktalan volt, illetve „igazolt életvitelszerű lakóhellyel” nem rendelkezett, ami egyértelműen ellentétes az Emberi Jogok Európai Bírósága által kifejtett azon elvvel, hogy önmagában az állandó lakóhely hiánya nem alapozza meg a szökés, elrejtőzés veszélyét.¹⁵⁴

E legutóbbi példák ellenpontjaiként idézhetőek az ezzel kapcsolatos ügyészi interjúk, ugyanis mind a három, ezzel kapcsolatban megkérdezett budapesti ügyész úgy nyilatkozott, hogy önmagában az, hogy valaki hajléktalan, nem eredményezi mindenképpen azt, hogy elrendelik az előzetes letartóztatását. Egyikük felidézett egy olyan hajléktalan terheltet, aki telefonon idézhető volt, nem rendeltek el vele szemben előzetes letartóztatást, és meg is jelent az eljárási cselekményen, egy másik interjúalany szerint pedig van olyan terhelt, „aki megmondja, hogy a Keleti pályaudvari aluljáróban vagyok fellelhető, és tényleg fellelhető”. Elhangzott az is, hogy „nyilván más okokkal együtt, mondjuk [ha] a bűncselekmény tárgyi súlya indokolja, akkor sor kerülhet a letartóztatására, de önmagában azért, mert [valaki] hajléktalan, számos ügyben még csak az őrizetbe vételét sem rendeli el a nyomozó hatóság”. Az egyik interjúalany kitért ugyanakkor arra is, hogy folyamatosan változik az ügyészi gyakorlat, és 10 évvel ezelőtt akár igaz lehetett volna, hogy önmagában a hajléktalanság megalapozza az előzetes letartóztatást, de ma már szerint ez „egyre kevésbé az”.

A döntések egy következő típusát alkották azok, amelyekben a bíróság a kiemelkedő tárgyi súly mellett mind az állandó munkahely és jövedelem, mind az állandó lakóhely hiányára hivatkozott – az alábbiakban két ilyen döntésből idézzük a teljes (érdemi) indokolást.

„[A terhelt] büntetlen előéletű, bejelentett lakcímmel, állandó munkahellyel nem rendelkezik, a bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlyú. Megalapozottan lehet tartani attól, hogy szabadon hagyása esetén elszökne, elrejtőzne, jelenléte az eljárási cselekményeknél csak a kényszerintézkedéssel biztosítható.”

¹⁵⁴ Lásd: *Sulaoja kontra Észtország* (Application no. (Application no. 55939/00, Judgment of 15 February 2005), § 64.

„Állandó lakcímén nem tartózkodik, Budapesten igazolható tartózkodási helye nincs, korábbi tartózkodási helye megszűnt. Cselekménye időpontjában foglalkozással, munkahellyel, igazolható jövedelemmel nem rendelkezett. A bíróság álláspontja szerint a fentiekre tekintettel megalapozottan feltehető, hogy a vádlott eljárási cselekményeken való részvétele – figyelemmel a bűncselekmény tárgyi súlyára is – más módon, mint a kényszerintézkedés fenntartásával nem biztosítható. Továbbá tartani kell attól is, hogy a vádlott szabadlábra kerülése esetén szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.”

A terhelt hajléktalan volta a korábbi kutatási tapasztalatok és a jelenlegi iratkutatás tapasztalatai szerint is könnyen együtt jár azzal, hogy a terhelt ellen elfogatóparancsot bocsátanak ki. Bár ezekben az esetekben sokszor pár nap alatt el is fogják a gyanúsítottat (hiszen pl. rendszeresen ugyanazon a környéken vagy hajléktalanszállón tartózkodik), ez azt eredményezheti, hogy az eljárás folyamán később arra hivatkozva dönt a bíróság az előzetes letartóztatás mellett, hogy a terhelt ellen elfogatóparancsot kellett kibocsátani.

Jó példa erre annak a végül felmentett terheltnek az ügye, akire a nyomozati iratok többször „hajléktalannak látszó roma származású személyként” hivatkoztak. A terhelt ellen „ismeretlen helyen tartózkodása”, vagyis csupán hajléktalan volta miatt bocsátottak ki elfogatóparancsot, aminek a kibocsátását követő napon már el is fogták. Ezt követően mind az előzetes letartóztatást elrendelő, mind az azt meghosszabbító végzés hivatkozik arra is az előzetes letartóztatás szükségességének alátámasztásaként, hogy a terhelt ellen elfogatóparancsot kellett kibocsátani.

Mind az iratkutatás, mind a Magyar Helsinki Bizottság korábbi tapasztalatai¹⁵⁵ azt mutatják, és a kérdőív kitöltése során adott ügyvédi válaszok körében is felmerült, hogy más esetben is problémát jelenthet, hogy a bíróságok csupán automatikusan hivatkoznak arra – akár a Be. 129. § (2) bekezdés a) pontja, akár b) pontja kapcsán –, hogy **a terhelt ellen elfogatóparancsot bocsátottak ki**, de nem vizsgálják a kapcsolódó körülményeket.

Az egyik ügyben az alkalmi munkából élő, és a munkalehetőségeket követve időről időre másik országgrészbe „költöző” terhelt ellen elfogatóparancsot bocsátottak ki, épp azért, mert előző tartózkodási helyén nem volt feltalálható. Miután a terhelt értesült arról, hogy elfogatóparancsot bocsátottak ki ellene, az iratok tanúsága szerint is maga jelentkezett a rendőrségen, és ezt az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésen elő is adta: „Én magam jelentkeztem a rendőrségen, miután benn voltam az újságokban is. Megállítottam egy rendőrautót, elmondtam, hogy meg akarok jelenni a hatóságok előtt. [...] A jövőben együttműködöm a hatósággal. A tárgyaláson megjelenek. Kérem a szabadlábra helyezésemet. A [sértettel] megegyezek, kifizetem a tartozásom. Ha letartóztatnak, akkor nem tudok külföldön dolgozni.”

Azonban az előzetes letartóztatást elrendelő döntés egyáltalán nem reflektált arra, hogy a terhelt saját maga jelentkezett a rendőrségen. A Be. 129. § (2) bekezdés a) pontja kapcsán a végzés arra hivatkozott, hogy a terhelt az eljárás során ismeretlen helyre távozott, a b) pont kapcsán pedig (amellet, hogy van a terhelt ellen folyamatban egy másik, vagyon elleni bűncselekmény miatt indult eljárás) a következőképp fogalmaz: „A fentiek alapján megállapítható, hogy a gyanúsított a nyomozó hatóság elől elrejtőzött. Az eljárás jelenlegi szakaszában megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított szabadlábon hagyása esetén a hatóság elől megszökne, elrejtőzne, így az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható.”

Az ügyben az előzetes letartóztatást meghosszabbító első döntésben a Be. 129. § (2) bekezdés a)

¹⁵⁵ A Magyar Helsinki Bizottság 49 éves, büntetlen, kamionsofőr foglalkozású, bejelentett munkahellyel rendelkező ügyfele ellen (akit később az elsőfokú bíróság jogerősen felmentett) például azért bocsátottak ki elfogatóparancsot, mert amikor a rendőrök – anélkül, hogy megpróbálták volna postai úton idézni – felkeresték a lakcímén (ahová negyven éve van bejelentve, és ahol idős szüleivel és beteg testvérével él), nem tartózkodott otthon, mert éppen külföldön dolgozott. Miután megtudta, hogy elfogatóparancsot adtak ki ellene, önként jelentkezett a rendőrségen. Ennek ellenére a bíróság a szökés, elrejtőzés veszélyére hivatkozással az előzetes letartóztatás mellett döntött, azt hozva fel érvként az egyik végzésben, hogy „a gyanúsított elfogására elfogatóparancs alapján került sor, mivel korábban külföldön tartózkodott”. (Az ügy leírását részletesebben lásd: http://helsinkifigyelo.blog.hu/2012/08/08/veled_is_megtortenhet_elozetes_letartoztatás_magyarorszagon.)

pontja kapcsán azzal érvelt a bíróság, hogy a terhelt ellen elfogatóparancsot kellett kibocsátani és fel kellett függeszteni az eljárást, a b) pont kapcsán pedig a bűncselekmény tárgyi súlyára és a büntetés várható súlyára való hivatkozás mellett úgy fogalmazott, hogy „ebben a körben nyilván nem lehet figyelmen kívül hagyni” az a) pontnál jelletteket. (A következő meghosszabbító döntés szinte szóról szóra megismételte az előző döntésben foglaltakat.) Az előzetes letartóztatást az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig az a) és b) pontra hivatkozva fenntartó döntését a bíróság a bűncselekmény tárgyi súlya és a várható büntetés nagysága mellett azzal indokolta, hogy a szökés, elrejtőzés veszélyét „erősíti az a tény is”, hogy a nyomozás során a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása miatt az eljárás felfüggesztésére és elfogatóparancs kiadására került sor. Az a tény tehát, hogy a terhelt önként jelentkezett a rendőrségen, egyik döntésben sem jelent meg.

Természetesen az elfogatóparancs kibocsátásának ténye más esetekben indikatív lehet – így például abban az ügyben, ahol a terhelt ellen a korábbi eljárásai alatt összesen kilenc alkalommal adtak ki körözést, vagy amikor az elfogatóparancs mellett további, a szökés, elrejtőzés veszélyét megalapozó adatok is fennállnak:

„A bíróság álláspontja szerint azon vádlott esetében, akivel szemben két alkalommal kellett elfogatóparancsot kibocsátani, aki rendszeresen újabb és újabb tartózkodási helyeket jelent be, melyeken nem tartózkodik, illetve amelyek közül [az] egyik nem létező cím, szóbeli idézésre sem jelent meg, egyáltalán nem alaptalan az a feltételezés, hogy szándékosan vonja ki magát a büntetőeljárás alól. A Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjában írt különös letartóztatási okot a vádlott eddigi eljárási magatartása, illetve mulasztásai egyértelműen alátámasztják.”

A terheltek személyi körülményeinek értékelése körében pozitív példát jelentenek azok a döntések, amelyek kitértek arra is például, hogy a terheltnek „szoros családi kötődése nincsen”, vagy, hogy „olyan családi kötelékekkel, amely a szökést, elrejtőzését megakadályozná, nem rendelkezik”. Másfelől viszont került a mintába olyan ügy is, amelyben hiába hangzott el az ülésen, hogy a terhelt három kiskorú gyermekét egyedül neveli, egyáltalán nem utalt erre a tényre a végzés, és a bíróság a többek között a terhelt „rendezetlen egzisztenciális körülményei” okán látta megalapozottnak a szökés, elrejtőzés veszélyét. Pozitív példaként említhető ugyanakkor, hogy az egyik döntés tanúsága szerint az, hogy a vádlott az ítélet meghozatalakor 8 hónapos terhes volt, olyan körülmény, amely a szökés, elrejtőzés veszélyét olyan mértékben gyengítette, amelyre figyelemmel a bíróság a vádlott előzetes letartóztatását megszüntette.

A szökés, elrejtőzés körében külön értékelendők a kényszerintézkedésekkel kapcsolatban az elsőfokú ügydöntő határozat után, annak jogerőre emelkedése hiányában hozott döntések – ilyenkor ugyanis, ahogy azt már jeleztük, abban az esetben is elrendelhető, illetve fenntartható az előzetes letartóztatás, ha az **ítéletben kiszabott szabadságvesztés tartamára figyelemmel** a vádlott szökésétől vagy elrejtőzésétől kell tartani.¹⁵⁶ „Hangsúlyozandó azonban, hogy a bíróságnak az előzetes letartóztatásról való döntéskor ilyen esetben is mérlegelnie kell – a kiszabott szankción túl – a terhelt egyedi körülményeit is. Ezzel összhangban a BH2007. 216. számú eseti döntés egyetértőleg hivatkozik a Legfelsőbb Bíróság egy korábbi (BH1987. 306. számú) eseti döntésében adott iránymutatást követő gyakorlatra, amelynek értelmében a szökés vagy elrejtőzés veszélyét mindig konkrétan kell vizsgálni az előzetes letartóztatás elrendelése vagy megszüntetése szempontjából, arra önmagában a kiszabott büntetés mértékéből nem lehet következtetni. Ezzel összhangban a BH2007. 216. számú eseti döntés szerint olyan országos bírói gyakorlat nem alakult ki, miszerint a három évet meghaladó szabadságvesztés – a cselekmény jellegétől függően – már olyan súlyos tartamú büntetés lenne, amely mellett a kedvező személyi körülmények ellenére is a szökés, elrejtőzés veszélyével mindig számolni kell.”¹⁵⁷

Az irat kutatással érintett ügyekben találtunk példát olyan döntésekre is, amelyek a fentieknek megfelelően értékelték a terhelt személyi körülményeit, de – amint azt az alábbi idézetek mutatják –

¹⁵⁶ Be. 327. § (1)–(2) bekezdés

¹⁵⁷ Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 18. o.

olyanokat is, amelyek kizárólag a kiszabott szabadságvesztés tartamát vizsgálták, több esetben figyelembe véve azt is, hogy mennyi időt töltöttek a terheltek előzetes letartóztatásban.

„[A bíróság a] vádlottal szemben kiszabott 3 évi szabadságvesztést – melyből már 9 hónapot meghaladó időtartamot előzetes letartóztatásban töltött – nem tekinti olyan mértékűnek, amely a szökés, elrejtőzés veszélyét megalapozná.”

„Az elsőfokú bíróság törvényesen határozott a vádlottak előzetes letartóztatásának a megszüntetéséről. A másodfokú bíróság az indokolást annyiban egészíti ki, hogy a Be. 327. § (2) bekezdésében szabályozott előzetes letartóztatási ok sem állapítható meg a vádlottak vonatkozásában a nem jogerősen kiszabott 2 év 4 hónap börtönbüntetés mellett, figyelemmel arra is, hogy a vádlottak megközelítőleg 1 évig előzetes fogvatartásban voltak.”

Összegzőképpen elmondható, hogy a szökés veszélyét gyakran kizárólag vagy elsősorban a bűncselekmény tárgyi súlyára és a várható büntetés mértékére alapozzák. A bíróságok emellett hajlamosak nagy jelentőséget tulajdonítani olyan körülményeknek, amelyek az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga szerint – a szökés veszélyét megalapozó más tények hiányában – nem lehetnek meghatározóak az előzetes letartóztatás elrendelése szempontjából (pl. hajléktalanság). Ezek az általános megfontolások gyakran többet nyomnak a latban, mint a terhelt azon egyéni körülményei, amelyek cáfolhatnák a szökésveszély fennállását. E probléma megoldása érdekében a bírák az Emberi Jogok Európai Bíróságának releváns döntéseivel kapcsolatos, intenzívebb képzése látszik szükségesnek.

2.2.2. Az eljárás megghiúsításának veszélye

Mind az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában,¹⁵⁸ mind a magyar eseti döntésekben megjelenik az a követelmény, hogy az eljárás megghiúsításának veszélyét is konkrét tények támasszák alá. Azonban az iratkutatással érintett ügyek statisztikai szempontú elemzése azt mutatta, hogy a bíróságok az előzetes letartóztatás különös okai közül a leginkább (a tiszta mintában 60%-ban, a teljes mintában 50%-ban) annak kapcsán indokoltak formálisan, nem egyéniesítetten az előzetes letartóztatás elrendelésekor, amikor arra a feltevésre alapozták a döntésüket, hogy fennáll veszélye: szabadlábon hagyása esetén a terhelt megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást. Ezekkel a statisztikai eredményekkel összhangban a kutatók sok olyan döntéssel találkoztak, amely nem tartalmazott semmilyen konkrétumot, és pl. általában az elkövetés jellegére utalt:

„A jelen ügy tárgyát képező bűncselekmény jellegére és az elkövetés körülményeire figyelemmel megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított szabadlábon hagyása esetén tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást.”

Ez az érvelés az adott ügyben azért is volt aggályos, mert amikor a terhelt ruháját az elfogásakor átvizsgálták, előkerült onnan a cselekmény során eltulajdonított két mobiltelefon, amit elvett a két sértettől, az ügy két tanúja pedig csupán a két sértett volt, akik eddigre már tettek vallomást. (Igaz, hogy a fényképes felismerésre bemutatás még nem történt meg, de a terheltet korábban úgy fogták el, hogy az egyik sértett felismerte az utcán a rendőrautóból a cselekmény elkövetését nem sokkal követően.) Így nem merülhetett fel az sem, hogy a terhelt megsemmisíti, meghamisítja vagy elrejtí az elítéléséhez szükséges bizonyítékokat, mivel azokat a kutató értékelése szerint már beszerezték.

Másfelől volt olyan bíróság, amely éppen a konkrétumok hiánya miatt nem értékelte megalapozottnak az ügyészi indítványnak a Be. 129. § (2) bekezdés c) pontjára vonatkozó részét:

„[Az] ügyészi indítvány ezirányú álláspontjával szemben ésszerű kételyek támaszthatóak. Jelenleg nincs olyan, akár csak hozzávetőlegesen behatárolható személy, vagy bármely bizonyítási eszköz, amelyre a gyanúsítottnak oly mértékű vagy formájú ráhatása lehet, amely a vele szemben

¹⁵⁸ Lásd például: *Clooth kontra Belgium* (Application no. no. 12718/87), *W kontra Svájc* (Application no. 14379/88).

folyamatban levő büntetőeljárást lehetetlenné tenné vagy megnehezítené.”

Azokban az esetekben, ahol a bíróság egyéniesített döntést hozott, alappal vette figyelembe például a következő körülményeket: a sértett és a terhelt ismerik egymást, a terhelt ismeri a sértett családját, a terhelt és a sértett egy háztartásban élnek, a sértett a terhelt idős szomszédja, a sértettet a terhelt megfenyegette a cselekmény során, jelenleg ismeretlen helyen tartózkodik a terhelt bűntársa, vagy az eljárás folyamán „több adat merült fel arra vonatkozóan, hogy a sértettet vallomása megtételében megpróbálták befolyásolni”. Ugyanakkor a mintában szerepelt olyan döntés is, amiben annak ellenére nem hivatkoztak a c) pontra, hogy a sértett a terhelt vele egy háztartásban élő, mozgásszervi súlyos fogyatékos édesanyja volt.

Olyan döntésekkel is találkoztak a kutatók, amelyek egyszerűen arra hivatkoztak – vagy egyértelműen a c) ponttal összekapcsolva, vagy attól elkülönülten –, hogy az eljárásban még további nyomozati cselekmények elvégzésére van szükség. Az ilyen jellegű, nem kielégítő indokolásokra látunk kirívóbbnak tekinthető példákat az alábbi ügyben hozott döntésekben.

Ebben az ügyben a bíróság a következő indokolással rendelte el az előzetes letartóztatást: „Figyelemmel a nyomozás irataiból rendelkezésre álló adatokra, valamint a cselekmény jellegére, megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított szabadlábon hagyása esetén a büntetőeljárásban kihallgatott (*sic!* – *múlt időben*) személyek befolyásolásával a bizonyítási eljárást megghiúsítanák.” Ezt a végzés semmilyen konkrét részlettel nem támasztotta alá.

Az előzetes letartóztatást meghosszabbító első végzésben a bíróság arra hivatkozott, hogy a nyomozás folyamatban van, és különböző eljárási cselekmények végrehajtása szükséges, így szakértői vélemény bevétele és szembesítés – utóbbira azonban valójában soha nem került sor az ügyben. Emellett a döntés a Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja kapcsán arra hivatkozott, hogy „jelen ügy tárgyát képező bűncselekmény jellegére és az elkövetés körülményeire figyelemmel, valamint, hogy a nyomozás még kezdeti szakaszban van”, fennáll az eljárás megghiúsításának veszélye, noha ekkor már mind a sértettet, mind az egyetlen tanút kihallgatták az ügyben, és a sértett egyébként nem ismerte a terheltet.

Az ügyben hozott következő meghosszabbító végzés – amelynek indokolása nagyon kevésbé egyéniesített – továbbra is utalt arra, hogy a nyomozás folyamatban van, és különböző eljárási cselekmények végrehajtása – így a korábban is említett szembesítés és a gyanúsított folytatólagos kihallgatása – szükséges, azonban a szembesítés mellett ez utóbbira se került sor a nyomozati szakban. Emellett a c) pont kapcsán a végzés csupán a következő általános indokolást tartalmazta: „figyelemmel a nyomozás irataiból rendelkezésre álló adatokra, valamint a gyanúsított terhére rótt bűncselekmény jellegére, megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított szabadlábra kerülése esetén a büntetőeljárásban kihallgatandó személyek [befolyásolásával], tárgyi eszközök elrejtésével a bizonyítási eljárást megghiúsítaná”.

Itt említendő meg, hogy az egyik, az iratkutatással érintett döntésben – a különös okokra vonatkozó indokolástól elkülönülve – megjelent az a Be.-vel nyilvánvalóan ellentétes érv is, hogy „a további tervezett nyomozati cselekmények elvégzéséhez az előzetes letartóztatásból hátralévő idő nem elegendő”.

Az eljárás megghiúsításának veszélye kapcsán az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondja, hogy **a nyomozás végének közeledtével az eljárás megghiúsításának veszélye** már nem lehet hivatkozási alap a szabadságelvontásra.¹⁵⁹ Ezzel összhangban az EBH2009. 2025. számon közzétett eseti döntés kimondja: kétségtelen, hogy a Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja szerinti veszély jelentősége általában a bizonyítási eljárás kezdetén a legnagyobb, és ezért kiváltképp fontos annak vizsgálata, hogy az eljárás későbbi szakaszában az erre való következtetés továbbra is okszerű és célszerű-e. Itt említendő meg, hogy a kérdőívet kitöltő egyik bíró is kitért arra, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról való döntés esetében azt is vizsgálja, hogy van-e még hátra olyan bizonyítási cselekmény, amit a gyanúsított „ténylegesen is befolyásolni tudna”.

¹⁵⁹ Lásd például: *Szeloch kontra Lengyelország* (Application no. 33079/96, Judgment of 22 February 2001).

Az iratkutatással érintett ügyekből pozitív példaként hozható fel ezzel kapcsolatban az – az előzetes letartóztatást mindamellet meg hosszabbító – végzés, amely az ügyészi indítvány ellenében mellőzte a c) pontra való meg hosszabbítást, a következő indokolással:

„Figyelembe véve azt, hogy az ügyben valamennyi nyomozati cselekmény elvégzésre került és a nyomozás befejezéséhez már csak iratismertetés tartása szükséges, a bizonyítási eljárás meg hiúsítására vonatkozó megalapozott következtetést levonni nem lehet.”

Amint arra az iratkutatás adatainak statisztikai szempontú elemzése körében már utaltunk, külön problémát alkot ezzel kapcsolatban az, amikor az eljárás meg hiúsításának veszélyére a nyomozás lezárását követően utal a per bíróság (az elsőfokú bírósági eljárás során hozott, az előzetes letartóztatás szükségességéről szóló döntésben). Erre példa az alábbi idézet, amely nem szokványos módon a közvetlenség elvére hivatkozik ennek alátámasztásaként.

„A nyomozás befejeződött, azonban a bíróság eljárása során a közvetlenség elve miatt a sértett, a tanúk, a vádlott kihallgatását, esetleges szembesítését fogja foganatosítani, ezért alappal lehet tartani attól, hogy szabadlábra kerülése esetén [a terhelt] akár a sértett-tanú befolyásolásával a bizonyítási eljárást megnehezítené, annak sikerét veszélyeztetné, vagy meg hiúsítaná.”

Az iratkutatásba került olyan ügy is, amelyben a bíróság úgy tartotta fenn a c) pontra is az előzetes letartóztatást a vádemelést követően, hogy az eljárás meg hiúsításának veszélyére indítványában az ügyészség nem is hivatkozott. Ebben az ügyben végül az elsőfokú határozat meghozatalát követően a kényszerintézkedésekkel kapcsolatban hozott döntésben is külön ki kellett a bíróságnak mondania, hogy mivel „az eljárás I. fokon befejeződött, a bíróság a bizonyítási eljárást a lehető legszélesebb körben lefolytatta”, az eljárás meg hiúsításának veszély nem áll fenn. A tárgyaláslátogatások alkalmával megfigyelt egyik ügyben még az elsőfokú ítélet után hozott, az előzetes letartóztatást mind a három, az elsőfokú eljárás során előzetes letartóztatásban volt terhelt esetében a másodfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozataláig fenntartó döntésben is hivatkozott a bíróság arra, hogy fennáll a veszélye a terhelték összebeszélésének (hivatkozva emellett arra is, hogy nincs állandó lakóhelyük Magyarországon, külföldi állampolgárok, és nincs általuk eltartott személy).

Ugyanakkor pozitív példaként kell említeni azokat a döntéseket, amelyekben a bíróság megfelelően indokolta a c) pont mellőzését a fenntartás okai közül:

„[A] nyomozás befejeződött, a bizonyítékok rendelkezésre állnak, hiszen ezek alapján kerülhetett sor a vádlottakkal szembeni vádemelésre, ezért az eljárás jelenlegi szakaszában nem áll fenn a bíróság álláspontra szerint a Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja szerinti különös ok [...]”

Egy másik ügyben az ügyészi indítvány ellenében nem látta meg állapíthatónak az eljárás meg hiúsításának veszélyét a bíróság, „figyelemmel arra, hogy a bizonyítási eljárás lezárult, a nyomozás befejeződött”, és az ügyészség vádat emelt. A végzésben a bíróság továbbá úgy fogalmazott: „Olyan konkrét adat pedig nem merült fel az eljárás során, ami arra utalna, hogy a vádlott a tanúkat befolyásolta vagy megfélemlítette volna, és ezzel a bizonyítási eljárást veszélyeztetette volna, ezért a bíróság a kialakult bírói gyakorlatnak megfelelően a tárgyalás előkészítése szakaszában már nem állapította meg a c) pontban foglalt előzetes letartóztatási okot.”

Egy másik – jól megindokolt, individualizált – fenntartó döntésben ezzel kapcsolatban a bíróság a következőket fejtette ki: „Ugyanakkor a bíróság a korábban, nyomozati szakban rögzített, a büntetőeljárásról szóló törvény hivatkozott 129. § (2) bekezdésének c) pontjában megfogalmazott bizonyítás meg hiúsítása, megnehezítése veszélyének meglétét már nem érzi olyan fokúnak, súlyúnak, mely kizárólag a legszigorúbb kényszerintézkedéssel lenne kioltható, hiszen bírói szakban a bizonyítási eljárásnak a megalapozott gyanúhoz képest magasabb, vádirati szinten már be kell fejeződnie, az ún. c) pontos oknak tehát bírói szakban már nem szabadna jelen lenni, az eljárás ezen szakaszában az már nagymértékben erodálódik, illetve megszűnik. Ezen veszély nagyfokú csökkenése okán a bíróság kioltandó veszélyként a hivatkozott c) pontban megfogalmazottakat már

nem találta megállapíthatónak.”

Jelentősége lehet az eljárás megghiúsításának veszélye körében annak, hogy a **terhelt tett-e beismerő vallomást**, ugyanakkor statisztikai módszerekkel nehezen mérhető az eljárás egyes pontjain tett beismerő vallomás és az előzetes letartóztatás közötti esetleges összefüggés, így ennek kapcsán csak a döntések indoklására és az interjúkra támaszkodhattunk.

A megkérdezett ügyészek közül négyen nyilatkoztak úgy, hogy az előzetes letartóztatás indítványozásról való döntésük során jelentőséget tulajdonítanak a beismerő vallomásnak, és hárman közülük kifejezetten úgy nyilatkoztak, hogy beismerő vallomás mellett nem áll fenn, illetve „feltehetően” nem fog fennállni az eljárás megghiúsításának veszélye.

A kérdőívet kitöltő tíz bíró közül azonban hárman úgy nyilatkoztak úgy, hogy általában nem tulajdonítanak az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntésük során jelentőséget annak, hogy a terhelt tett-e beismerő vallomást. Egy válaszadó úgy vélte, hogy a megalapozott gyanú megállapítása szempontjából „egyszerűbb”, ha van terhelti beismerés is az ügyben, három budapesti bíró pedig kitért arra, hogy beismerő vallomás általában kizárja a Be. 129. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt különös feltétel megállapítását, „hiszen a beismerés, önfeljelentés gyakran vezet a kollúzió veszélyének elvetéséhez”. Két bíró kitért arra is, hogy a beismerő vallomás nyomatékossíthatja az alternatív kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét. Emellett az iratkutatással érintett ügyekben születtek olyan döntések, amelyekben a bíróság meglátása szerint azért nem állt fenn az előzetes letartóztatásnak a c) pontban foglalt különös feltétele, mert a terhelt vagy terheltek beismerő vallomást tettek.

Meg kell jegyezni, hogy amikor az ügyvédek arról kérdeztük, hogy észlelik-e, hogy az előzetes letartóztatásra vonatkozó döntések implicit vagy explicit módon olyan megfontolásokon alapulnak, amelyeket jogszerűen nem lehetne figyelembe venni, akkor közel felük, 13 válaszadó tért ki arra szöveges válaszában, hogy a nyomozó hatóság, az ügyész, de akár a bíróság is használja az előzetes letartóztatást a nyomásgyakorlás eszközeként, a terhelt beismerő vallomásának kikényszerítésére. (Összességében a 31 ügyvédből 27 válaszolt úgy, hogy a döntésekben megjelennek nem jogszerű szempontok is.) Ugyanakkor négy bíró is kifejezetten kitért arra, hogy a beismerő vallomás *hiánya* nem befolyásolja döntésében, ez nem vezet előzetes letartóztatáshoz, és egyikük ezzel kapcsolatban megjegyezte azt is, hogy valóban felmerülhet ilyen szempont a nyomozó hatóság, esetleg az ügyészség döntései kapcsán, de a nyomozási bíró esetében, aki „az ügy kimenetelében teljesen érdektelen”, biztosan nem.

Összefoglalva elmondható, hogy számos olyan döntéssel találkoztunk, amely csupán nagyon absztrakt indokok alapján hivatkozott az eljárás megghiúsításának veszélyére, és gyakran az eljárás olyan pontjain, amikor ez a veszély már igen alacsony vagy nem is állhat fenn (a nyomozás lezárása után, illetve egy ügyben még az elsőfokú ítélet meghozatala után is). Azt javasoljuk, hogy ezzel a kérdéskörrel foglalkozzanak az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogára is kitérő ügyészségi és bírói képzés keretében.

2.2.3. A bűnismétlés veszélye

Az iratkutatással érintett ügyekben a bűnismétlés veszélye kapcsán értelemszerűen a **terhelt büntetett előéletére** hivatkoztak a bíróságok a leggyakrabban, gyakran kizárólagosan. Ehhez kapcsolódóan többször hivatkoztak a bűnismétlés veszélyének alátámasztásaként a bíróságok a terheltek „életmódjára”, és – alappal – arra, hogy a terhelt felfüggesztett szabadságvesztés, próbaidő hatálya alatt¹⁶⁰ követte el a terhére rótt bűncselekményt, vagy arra, hogy a terhelt a rá korábban kiszabott szabadságvesztésből való szabadulása után rövid időn belül követte el a gyanúsítás, illetve vád tárgyát képező újabb cselekményt.

¹⁶⁰ Ez összhangban áll az EBH2010. 2217. számon közzétett eseti döntéssel, amely szerint a bűnismétlés veszélyére – mint előzetes letartóztatási okra – ad következtetési alapot, ha a vádlott a terhére rótt jelentős tárgyi súlyú vagyon, valamint élet és testi épség elleni bűncselekményeket a vele szemben – lopás büntette miatt – kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának próbaideje alatt követte el.

Megjegyzendő, hogy került a mintába olyan döntés is, amelyben csupán arra tekintettel látták megalapozottnak a bűnismétlés veszélyét, hogy a terhelt ellen van más büntetőeljárás is folyamatban, illetve egy másik döntésben a folyamatban levő büntetőeljárás mellett azért, mert a terhelt „állt már bíróság előtt”, noha nem ítélték el – mindezek a hivatkozások ellentétesek az ártatlanság vélelmének elvével.

A büntetett előéletre való hivatkozáson belül külön csoportot képeznek azok a döntések, amelyek vagy értékelik a korábbi cselekmények jellegét – tehát például hogy a terhelt korábban is főleg vagyon elleni bűncselekmények miatt volt büntetve –, vagy kitérnek a **terhelt különös vagy többszörös visszaesői**¹⁶¹ minőségére. Az ilyen típusú hivatkozások – leginkább a különös visszaesői minőségre, a korábbi hasonló cselekményekre való utalások – alapvetően megfelelnek az Emberi Jogok Európai Bírósága által például a *Clooth kontra Belgium* ügyben kifejtett azon elvnek, hogy az előzetes letartóztatás alapjául szolgáló cselekményhez hasonló és ahhoz hasonlóan súlyos cselekmények jövőbeli elkövetésének megalapozott lehetősége szolgálhat az előzetes letartóztatás alapjául. Valószínűleg nem felelne meg tehát a strasbourgi sztenderdeknek például az az ügy, amelyben a bíróság állandó bejelentett munkahely és a rendszeres jövedelem hiánya mellett arra tekintettel látta megalapozottnak a Be. 129. § (2) bekezdés d) pontjában foglalt különös feltétel fennállását a rablási cselekmény kapcsán, hogy a terheltet korábban garázdaság büntette és rongálás vétsége miatt ítélték el.

A megkérdezett ügyvédek közül is többen kritizálták azt a gyakorlatot, hogy a korábbi elítéléseket akkor is érvként hozza fel a bíróság, ha az elítélés teljesen más jellegű cselekmény miatt történt (tehát pl. egy közlekedési baleset gondatlan okozása miatti elítélést is figyelembe vesznek egy vagyon elleni szándékos bűncselekmény miatti előzetes letartóztatásnál), illetve ha a terheltet akár 10-15 éve ítélték el utoljára. Tehát az is hozzájárulhat a bűnismétlés veszélyének megállapításához, ha a terhelt csak bűnismétlő, kriminológiai értelemben vett visszaeső – megjegyzendő, hogy ez a felfogás két ügyészi interjúban is megjelent. Ahogy az egyik megkérdezett ügyvéd fogalmazott: „Ha egyszer megbotlottál, az akkor szinte az életed végéig kísér.”

Azonban az irat kutatás során jó gyakorlatot jelentő példákkal is találkoztunk e körben. Az egyik ügyben az előzetes letartóztatást a Be. 129. § (2) bekezdés d) pontjára is alapozva rendelte el az első fokon eljáró bíróság, egy 2005-ös jogerős ítéletet jelölve meg, mint a terhelt legutóbbi elítélését. A másodfokon eljáró bíróság ugyanakkor mellőzte a d) pontra való hivatkozást:

„[A terhelt] kétségkívül büntetett előéletű, azonban az elsőfokú végzésben hivatkozott elítélések esetén az elkövetési idő csaknem 10 évvel korábbi, 2002. szeptember 30., illetve 2004. március 26. napja. E körülmény figyelembevételével – ismert legális jövedelem hiánya mellett is – a bűnismétlés veszélye nem olyan közeli, ami az előzetes letartóztatás elrendelését kellően indokolná.”

Amint az idézetből is kitűnik, a fenti típusú, a büntetett előéletre, stb. vonatkozó érvekhez kapcsolva gyakran kívánták a bíróságok azzal megerősíteni a bűnismétlés veszélyének megalapozottságát, hogy kitértek arra: a terheltnek nincs (bejelentett) munkahelye, rendszeres vagy igazolt jövedelme, vagy például: „[a terhelt] állandó jövedelemmel nem rendelkezik, alkalmi munkából tartja el magát, folyamatosan anyagi gondokkal küszködik”.

Mi több, ahogy a lenti idézetek is mutatják, **a rendszeres jövedelem és a bejelentett munkahely hiánya** több bírósági döntésben önmagában is megalapozta a bűnismétlés veszélyét, ami pedig egyértelműen ellentétes az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogával.¹⁶²

¹⁶¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 459. § 31. pontja szerint „visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtható szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el;

a) különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el;
b) többszörös visszaeső az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtható szabadságvesztésre ítélték, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el; [...]”.

¹⁶² Lásd például: *Sulaoja kontra Észtország* (Application no. (Application no. 55939/00, Judgment of 15 February 2005), § 64.

„A rendelkezésre álló adatok alapján a gyanúsított munkahellyel, rendszeres jövedelemmel nem rendelkezik. A bűncselekmény súlyára tekintettel feltehető, hogy a gyanúsított szabadlábon hagyása esetén újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményeket követne el.”

„[A terhelt] állandó bejelentett munkahellyel nem rendelkezik, alkalmi munkából tartja fenn magát és családját [...]”

„Állandó lakcímén nem tartózkodik, Budapesten igazolható tartózkodási helye nincs, korábbi tartózkodási helye megszűnt. Cselekménye időpontjában foglalkozással, munkahellyel, igazolható jövedelemmel nem rendelkezett. A bíróság álláspontja szerint a fentiekre tekintettel megalapozottan feltehető, hogy a vádlott eljárási cselekményeken való részvétele – figyelemmel a bűncselekmény tárgyi súlyára is – más módon, mint a kényszerintézkedés fenntartásával nem biztosítható. Továbbá tartani kell attól is, hogy a vádlott szabadlábra kerülése esetén szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.”

Itt idézhető az alábbi ügy is, amelyben tulajdonképpen – a kiemelkedő tárgyi súly mellett – kizárólag a büntetlen előéletű terhelt szociális helyzete vezetett az előzetes letartóztatás elrendeléséhez, majd fenntartásához.

A bíróság a terhelt előzetes letartóztatását a Be. 129. § (2) bekezdés b) és d) pontjára hivatkozással rendelte el, a következő indokokkal: a terhelt foglalkozás nélküli, rendszeres havi jövedelemmel nem rendelkezik, hajléktalan életmódot folytat, lakóhelye nincs, a gyanúsítás tárgyát képező bűncselekmény büntetés tétele pedig 5-10 év. A terhelt elmondása szerint azért is követte el a rablási cselekményt, mert már napok óta nem evett. Erre is figyelemmel a bíróság a következő indokolással tartotta fenn az előzetes letartóztatást az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig: „Figyelemmel arra, hogy a vádlott megfelelő egzisztenciával nem rendelkezik, illetve a vád tárgyává tett bűncselekmény vádlott által is kifejtett motivációjára, valamint a bűncselekmény jellegére is, megalapozottan feltehető, hogy a vádlott szabadlábra kerülése esetén újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el.”

Az alábbi eset emellett azt mutatja, hogy a jövedelem és a munkahely hiánya még abban az esetben is elegendő lehet a bűnismétlés veszélyének megállapítására, ha egyébként erős érvek, egyéni körülmények szólnak ellene.

A büntetlen előéletű, az őrizetbe vétel idején 21 éves terhelt előzetes letartóztatását 2012 augusztusában arra hivatkozva rendelték el, hogy munkanélküli, jövedelemmel nem rendelkezik. A terhelt a cselekmény elkövetését beismerte.

Az ezt követően, 2012 októberében készített igazságügyi orvosszakértői vélemény megállapította, hogy a terhelt a bűncselekmény napján családi konfliktusszituációt követően krízishelyzetbe került, öngyilkossági szándékkal ment el otthonról; a bűncselekmény másnapján elvégzett pszichiátriai vizsgálat akut stresszreakciót állapított meg. Depressziós tünetek rajta a 2012. októberi vizsgálatkor is észlelhetők voltak. A terhelt előzetes letartóztatását az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig fenntartó, 2012. novemberi döntés ezt a körülményt már tartalmazta, de a terhelt büntetlen előélete ellenére úgy vélte: az a körülmény, hogy a terhelt nem rendelkezett állandó munkahellyel az őrizetbe vételét megelőzően, megalapozza a bűnismétlés veszélyét. (Emellett az előzetes letartóztatást a szökés, elrejtőzés a terhére rótt bűncselekmény komoly tárgyi súlya miatti veszélyére hivatkozással tartotta fenn.) Ugyanezek a szempontok szerepeltek a következő, 2013. januári, az előzetes letartóztatás megszüntetésére irányuló védelmi indítványról szóló döntésben is, azzal kiegészítve, hogy a terhelt a cselekményét előre megtervezte. Végül az utóbbi döntés elleni fellebbezést elbíráló másodfokú bíróság szüntette meg az előzetes letartóztatást, azzal indokolva döntését, hogy „a büntetlen előéletű terhelt esetében a vádirati cselekményből nem következik az a fajta előre eltervezettség, illetve körültekinvés, amely egy bűnözői berendezkedett személyiségre, azon keresztül pedig a bűnismétlés veszélyére utal”.

A jó gyakorlatokra példaként idézhető a következő döntés, amely megszüntette a terhelt előzetes letartóztatását az elsőfokú ítélet meghozatalát követően:

„[A vádlott] ugyanis a bv. intézetben olyan magatartást tanúsított, amely alapján zárkafelelős lett, elvégzett egy személyiségkezelői tréninget, amelyről igazolást csatolt be, családja, két eltartásra szoruló kiskorú gyermeke van. A tárgyaláson hallgatóként részt vett élettársa és egyéb családtagja is, amelyből arra lehet következtetni, hogy családjába visszailleszkedve a jövőben törvénytisztelő életmódot fog folytatni. Ezen túlmenően a tárgyaláson a védelem csatolt egy szerződésnek mondott nyilatkozatot X.-től, aki asztalos segéd munkásként foglalkoztatni tudná a vádlottat.”

Azok a döntések, amelyek a bűnismétlés veszélyének alátámasztásaként a terhelt az aktuális eljárás alapjául szolgáló cselekmény vélemezett elkövetését jóval megelőző elítéléseire, vagy teljesen más jellegű cselekmény miatt történt korábbi elítéléseire, illetve kizárólag a rendszeres jövedelem hiányára hivatkoznak, ellentétesek az Emberi Jogok Európai Bírósága releváns döntéseivel. Ezzel összefüggésben a bírák és az ügyészek a kapcsolódó strasbourgi esetjogra is kiterjedő képzése látszik kívánatosnak.

2.2.4. Az indokolás ismétlődése és hiánya

Az előzetes letartóztatás magyar gyakorlatával kapcsolatban visszatérően felvetett kritika, hogy a sok esetben szóról szóra megegyeznek az eljárás különböző pontjain született végzések, ami arra enged következtetni, hogy a bíróságok – a megkérdozett ügyvédek szavaival élve – „futószalagszerűen”, illetve „rutinmunkában” hozzák meg a döntéseiket. Az irat kutatással érintett ügyekben is sok olyan döntés szerepelt, amely indokolásában lényegében vagy akár szóról szóra megismételte a korábbi döntésben foglaltakat. Felvethető persze, hogy például az első meghosszabbító, az előzetes letartóztatás elrendelését 1 hónappal követő döntés valóban nem értékelhet praktikusán más körülményeket, mint amelyeket az elrendelő döntés. Az már azonban minden körülmények között aggályosnak minősül, hogy az egyik irat kutatással érintett ügyben az előzetes letartóztatást elrendelő és az azt a vádemelés után fenntartó döntés indokolása (egy zárójeles megjegyzést és egy kötőszót leszámítva) megegyezett, azzal, hogy a „gyanúsítás” szót „vádíratra” cserélték, vagy, hogy egy másik ügyben az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról szóló döntés tulajdonképpen megismételte a terhelt ellen korábban házi őrizetet elrendelő döntés indokolásában foglaltakat.

Találkoztak a kutatók a mintában olyan döntésekkel is, amelyekben ugyan elrendelték egy adott különös feltételre tekintettel az előzetes letartóztatást, de ahhoz semmilyen indokolást nem fűztek – az egyik ügyben ezt a másodfokú bíróság észrevételezte is, és kiegészítette az indokolást. Került a mintába emellett olyan elrendelő döntés is, ahol a döntésben a rendelkező rész után „elfelejtkeztek” a III. rendű terheltéről, és csak az I. és II. rendű terhelt vonatkozásában indokolták a döntést; az egyik megkérdozett ügyvéd pedig említett egy olyan esetet, amelyben a másodfokú bíróság összekeverte a gyanúsítottak személyi körülményeit, és így hagyta helyben az elsőfokú bíróság által hozott döntést.

Az indokolt döntéshez való jog¹⁶³ egyértelmű sérelmét jelentik továbbá azok az esetek, amikor – adott esetben az ügyészi indítvány vagy az előző döntés(ek) hosszabb-rövidebb ismertetése után – a bíróság csupán egy-egy mondattal „indokolja” az előzetes letartóztatás szükségességét.

„A bíróság, mérlegelve az ügyész és a védő indítványát, a gyanúsított előzetes letartóztatását elrendelte a fentiekben kifejtett okoknál fogva azzal, hogy a büntető eljárás jelenlegi szakaszában enyhébb kényszerintézkedés elrendelésére lehetőséget nem látott, a gyanúsított betegségei pedig a [büntetés-végrehajtás] keretein belül kezelhetőek.”

„[A] lefolytatott eddigi bizonyítási eljárás alapján olyan új tény vagy körülmény nem volt megállapítható, amelyek érintették volna a fentiekben említett jogerős fenntartó végzés megalapozottságát, illetőleg indokolták volna a vádlottak szabadlábra helyezését [...]”

„A bíróság megítélése szerint a vádlott letartóztatásának fenntartása óta semmilyen új körülmény

¹⁶³ Be. 133., 214. és 257. §; Emberi Jogok Európai Egyezménye, 5. Cikk (4) bekezdés

nem merült fel, a [fenntartó] végzésben hivatkozott, a kényszerintézkedés fenntartásának alapjául szolgáló körülmények továbbra is fennállnak, ezért a bíróság a rendelkező rész szerint határozott.”

„A bíróság álláspontja szerint az előzetes letartóztatás elrendelése, majd nem jogerős meghosszabbítása során az előzetes letartóztatás különös okaiban nem történt olyan változás, amely az előzetes letartóztatás megszüntetését eredményezné.”

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata szerint az előzetes letartóztatásról döntő eljárás tisztességességének egyik feltétele, hogy a bíróságok érdemben megvizsgálják a védelem által felhozott releváns érveket, és döntésükben megfelelően részletezzék az ezekkel kapcsolatos álláspontjukat.¹⁶⁴ Amint azonban azt például a két alábbi (az adott döntésekben szereplő teljes indokolást jelentő) idézet is mutatja, az iratkutatással érintett ügyekben gyakran előfordult, hogy a védelem érvei teljes mértékben reflektálatlanul maradtak.

„A legsúlyosabb kényszerintézkedés törvényi előfeltételei változatlanul fennállnak, a bíróság álláspontja szerint a fenti indokok az előzetes letartóztatás alkalmazásának szükségességét továbbra is igazolják, a védő által felhozott körülmények azokat nem döntik meg, így enyhébb kényszerintézkedés alkalmazására a bíróság lehetőséget nem látott.”

„A bíróság álláspontja szerint a vádlott esetében a kényszerintézkedés elrendelésének a korábbi végzésben kifejtett okai továbbra is fennállnak, az eddig lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeként olyan új tény nem merült fel, amely az előzetes letartóztatás elrendelésének okában változást eredményezett volna, a bűnismétlés veszélye továbbra is fennáll, a védő által előtárt okok a korábban fenntartott kényszerintézkedés okaiban nem hoztak változást [...]”

Az indokolás minősége szempontjából különösen neuralgikus pontot jelentettek az iratkutatással érintett, fellebbezést elbíráló másodfokú végzések, amelyekben rendkívül gyakran előfordult, hogy csupán egy-két mondatos, érdeminek semmiképpen nem tekinthető indokolást tartalmazott a döntés – alább ilyenekre találunk példákat.

„A fellebbezés nem alapos. Az elsőfokú bíróság indokai helytállóak.”

„Az elsőfokú bíróság végzésének indokai mindenben helytállóak és megfelelnek a törvényi rendelkezéseknek.”

„A fellebbezések nem alaposak. Az elsőfokú bíróság végzésének indokai mindenben helytállóak. Az elsőfokú határozat jogszabályi hivatkozásai helyesek, kiegészítésre nem szorulnak.”

„A fellebbezések nem alaposak. Az elsőfokú bíróság helytállóan állapította meg, hogy az előzetes letartóztatás általános feltételein túl az előzetes letartóztatás Be. 129. § (2) bekezdés b), c) és d) pontjaiban meghatározott különös okai is fennállnak [a gyanúsított] vonatkozásában. Enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásának a törvényi feltételei az eljárás jelen szakaszában nem adóttak.”

„A fellebbezés nem alapos. Az elsőfokú bíróság indokai mindenben helytállóak. Az előzetes letartóztatás elrendelésének, meghosszabbításának általános és a Be. 129. § (2) bekezdés b) és d) pontjaiban írt különös törvényi feltételei továbbra is fennállnak. Így törvényesen került sor az előzetes letartóztatás fenntartására. Ezért a másodfokú bíróság a Be. 371. § (1) bekezdése értelmében az elsőfokú bíróság végzését helybenhagyta.”

„A fellebbezések nem alaposak. Az elsőfokú bíróság végzésének indokai mindenben helytállóak. A védő érvelésével szemben törvényesen és tényekkel alátámasztottan állapította meg a Be. 129. § (2) bekezdés b) és d) pontjaiban írt különös okok fennálltát, ezért az előzetes letartóztatás

¹⁶⁴ Részletesebben lásd: Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 39–40. o.

fenntartása törvényes és indokolt. A védő által indítványozott enyhébb kényszerintézkedés alkalmazására az eljárás jelenlegi szakaszában nincs törvényes lehetőség.” (Az ügyben a védő 2 oldalas, megindokolt fellebbezést nyújtott be.)

Hozzá kell tenni, hogy a fenti típusú indokolást tartalmazó döntések egy részében a másodfokú bíróságok utaltak a Be. 371. § (4) bekezdésében foglaltakra, mint amely a „rövid indokolást” lehetővé teszi. (E rendelkezés kimondja, hogy a másodfokú határozat indokolásának „a helybenhagyás indokait röviden kell tartalmaznia”.) Meglátásunk szerint azonban a fentiekhez hasonló rövidségű, érdemi indokokat tulajdonképpen nem tartalmazó indokolások – különösen, ha a védelem részletesen előadja fellebbezésének indokait – igen aggályosak a fellebbezéshez való jog szempontjából.

A fenti példák alátámasztják azt a számos védőügyvéd által megfogalmazott kritikát, hogy az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések formálisak. Kíváncsún látszik ennek a kérdéskörnek a befoglalása a bírák és az ügyészek képzésének anyagába, különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogára.

3. Alternatív kényszerintézkedések

Összhangban a szabadsághoz való jog fontosságával és azoknak az ügyeknek a kivételes jellegével, amelyekben e jog korlátozása a terhelt bűnösségét kimondó jogerős ítélet meghozatala előtt elfogadható, miközben a terheltet még megilleti az ártatlanság vélelme, az Emberi Jogok Európai Bírósága újra és újra megállapította, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (3) bekezdése magában foglalja a szabadlábon való védekezéshez való jogot, feltétel nélkül vagy feltételek mellett.¹⁶⁵ Mivel a vélelem a szabadlábon való védekezés, a hatóságok kötelesek körültekintően megfontolni az alternatív kényszerintézkedések alkalmazását,¹⁶⁶ és amikor egy adott személy szabadon bocsátásáról vagy fogva tartásáról döntenek, magyarázatot kell adniuk arra, hogy az adott ügyben miért nem lehetséges alternatív kényszerintézkedést alkalmazni.¹⁶⁷

Amint azt már korábban is ismertettük (lásd fent a IV. 2.1. fejezetet), az iratkutatással érintett ügyekben nagyon kevésszer alkalmaztak alternatív kényszerintézkedést mind az első, kényszerintézkedésekkel kapcsolatos ülés eredményeként, mind az eljárás folyamán a későbbiekben. (Ezek között házi őrizet és lakhelyelhagyási tilalom szerepelt, illetve lakhelyelhagyási tilalom azzal a további feltétellel, hogy a terhelt meghatározott időközönként a rendőrségen jelentkezék.)

Tekintettel arra, hogy a védelem az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos, első ülésen a teljes mintába tartozó ügyek 52,4%-ában (N=84) indítványozta valamilyen enyhébb kényszerintézkedés elrendelését, ez egyben azt is jelenti, hogy az ez irányú terhelti, illetve védői kérések többségében sikertelenek voltak.

Olyan elrendelő döntésre nem volt példa, ahol a védelem erre irányuló indítványa hiányában rendelték volna el valamelyik alternatív kényszerintézkedést. A védelem által indítványozott alternatív kényszerintézkedések között a házi őrizet (a teljes mintában 50%-ban) és a lakhelyelhagyási tilalom (65,8%-ban) mellett elhanyagolható arányban szerepelt a távoltartás (2,6%-ban), illetve a házi őrizet a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel ellenőrizve (szintén 2,6%-ban). Az iratkutatás során továbbá azt tapasztalták a kutatók, hogy a védők több esetben elmulasztották konkrétan megjelölni, hogy melyik „enyhébb” kényszerintézkedés elrendelését kérik.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga szerint az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (3) bekezdése alapján a bíróságok a fogva tartás kérdésében hozott döntés során kötelesek érdemben megfontolni azon alternatív intézkedések alkalmazásának lehetőségét, amelyek biztosítják az eljárási

¹⁶⁵ *McKay kontra Egyesült Királyság* (Application no. 543/03, Judgment of 3 October 2006), § 42.

¹⁶⁶ *Wemhoff kontra Németország* (Application no. 2122/64, Judgment of 27 June 1968)

¹⁶⁷ *Yagci és Sargin kontra Törökország* (Application nos. 16419/90 and 16426/90, Judgment of 8 June 1995)

cselekményeken való megjelenést. A Be. 60. § (2) bekezdése¹⁶⁸ és a BKv 99. szintén előírja a bíróságok számára annak vizsgálatát, hogy az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok nem valósíthatók-e meg enyhébb kényszerintézkedéssel. Azonban az iratkutatással érintett ügyekben csak elvétve találtunk olyan döntést, amely érintette volna az enyhébb kényszerintézkedések kérdéskörét, és ha mégis, azok indokolása javarészt abban merült ki, hogy a terhelt „személyi körülményei nem indokolják enyhébb kényszerintézkedés elrendelését”. A vonatkozó kérdésre választ adó 28 ügyvéd közül 20 (71,4%) vélte úgy, hogy a bírának nincs bizodalma az alternatív kényszerintézkedésekben, többségük úgy vélte, ritkán fontolják meg azokat komolyan az előzetes letartóztatás elrendelése előtt. Ahogy az egyik ügyvéd fogalmazott: „A Be. 60. § (2) bekezdésének alkalmazása csak formális.”

16. táblázat – Komolyan megfontolják a bírák az alternatív kényszerintézkedések elrendelését?

	Mindig	Gyakran	Ritkán	Soha
Elemsszám	0	4	23	4
%	0%	12,9%	74,2%	12,9%

Ugyanakkor arra a kérdésre, hogy melyek az elsődleges szempontok az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéseik tekintetében, a kérdőívet kitöltő budapesti nyomozási bírák mindegyike azt a választ adta, hogy értékeli, az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok nem érhetőek-e el enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásával. Ahogy egyikük fogalmazott: „a kérdés részben fordítva kell, hogy felmerüljön a döntés hozó bíróban, nevezetesen úgy, hogy miért kizárólag az előzetes letartóztatás alkalmas az eljárás céljainak biztosítására, miért nincs lehetőség enyhébb kényszerintézkedés alkalmazására”.

A rendelkezésre álló alternatív kényszerintézkedések közül a **lakhelyelhagyási tilalommal** kapcsolatban foglalmaztak meg erőteljes aggályt a budapesti ügyészek: mindhárman azon az állásponton voltak, hogy míg egy például egy kisebb településen ennek van létjogosultsága, de Budapest tekintetében a lakhelyelhagyási tilalom „nem ér semmit”, „szinte értelmezhetetlen”, „gyenge” kényszerintézkedés, amit így nem is indítványoznak. Ahogy egyikük fogalmazott: „[M]ilyen korlátozást jelent az, hogyha valaki nem hagyhatja el Budapestnek környezetét, noha Budapesten él, és esetleg a cselekményt vagy cselekményeit is itt követi el?” Volt olyan bíró is, aki megfogalmazott olyan aggályt, hogy a lakhelyelhagyási tilalom nem hatékony, „semmit nem garantál” egy nagyobb városban – és különösen a fővárosban – a bűnismétlés és az eljárás megghiúsításának veszélye szempontjából.

A **házi őrizet** kapcsán a megkérdezett ügyészek közül egy kivételével mind utalt arra, hogy a házi őrizet esetében a lakcímnek, lakóhelynek van kiemelt jelentősége (hiszen lakóhely hiányában nincs hova elrendelni a házi őrizetet, de a lakhelyelhagyási tilalmat sem), és hogy ilyenkor a „tényleges állapot” feltárásán van a hangsúly. Ilyen esetekben a nyomozó hatóság ellenőrzi, hogy a terhelt által megjelölt ingatlan valóban létezik-e, ott valóban a terhelt hozzátartozói, stb. laknak-e, és valóban vállalják-e azt, hogy a kényszerintézkedés ideje alatt eltartják a terheltet, illetve gondoskodnak róla, stb. Ilyen szempontból megfelelő „egzisztenciának” minősül az is, ha bár a terhelt nem lakik a bejelentett lakcímén, de egy családtagjánál lakik rendezett körülmények között. A kutatásban részt vevő bírák között volt, aki úgy vélte, hogy a házi őrizet „nehézkes”, leköti a rendőri erőket, és az is visszatartja annak alkalmazásától, hogy nem ismeri a rendőrség ellenőrzésre fordítható kapacitását.

Arra a kérdésre, hogy kevesebbszer indítványozza-e előzetes letartóztatás elrendelését, amióta lehetővé vált, hogy a lakhelyelhagyási tilalom, illetve a házi őrizet előírásainak megtartását a rendőrség a **terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel** is ellenőrizze, a megkérdezett öt ügyészből négy úgy válaszolt, hogy ez a tény nem befolyásolta a gyakorlatot.

Amint azt már említettük, az előzetes letartóztatások számának csökkenésének okát e helyett például a szigorodó ügyészi és bírói gyakorlatban, illetve a bizonyítékokhoz való hozzáférést a védelem számára garantáló jogszabályi változásban látják a megkérdezettek. A kérdőívet kitöltő bírák esetében éles törésvonal mutatkozott e kérdés tekintetében: míg a kérdőívet kitöltő összes budapesti bíró úgy

¹⁶⁸A Be. 60. § (2) bekezdése a következőket mondja ki: „Ha e törvény a kényszerintézkedések alkalmazása esetén az érintett személy alkotmányos jogainak korlátozását megengedi, az ilyen cselekmény elrendelésének az egyéb feltételek megléte mellett is csak akkor van helye, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más cselekménnyel nem biztosítható.”

nyilatkozott, hogy ennek lehetősége csökkentette az általa elrendelt előzetes letartóztatások számát,¹⁶⁹ addig kollégáik a megyeszékhelyeken mind úgy nyilatkoztak, hogy ez nem befolyásolta a gyakorlatukat.

Az egyik ügyész jelezte azt is, hogy külön kérdés ilyen esetekben, hogy az eszköz használata megoldható-e az adott lakcímen technikailag, az egyik bíró pedig beszámolt egy olyan esetről, hogy miután elrendelte a nyomkövető alkalmazását, derült ki, hogy annak nem állnak fenn a technikai feltételei.

A **távoltartással** kapcsolatban felmerült az egyik ügyész részéről, hogy csak akkor lehet egy meghatározott lakás elhagyására kötelezni a terheltet, ha a lakhatása máshol biztosított, hiszen „az utcára kizárni nem lehet”. Míg az **óvadék** kapcsán a kérdőívet kitöltő egyik ügyvéd úgy fogalmazott, hogy „megállapítása csak jogi, de nem tényleges lehetőség”, addig a kutatásban részt vevő ügyészek épp azt hozták fel, hogy bár ez alkalmazható lenne, de „elenyésző” a megállapítására irányuló indítványok száma.

A kutatás alátámasztani látszik az ügyvédek azon meglátását, hogy a hatóságok kevésbé bíznak az alternatív kényszerintézkedésekben, és ezen az elektronikus nyomkövetés elérhetővé válása sem változtatott érdemben. Úgy véljük, ez a kérdéskör további vizsgálódást érdemel, amely a Kúria elnöke által létrehozott, az ítélkezési gyakorlat kiemelt jelentőségű kérdéseit vizsgáló joggyakorlat-elemző csoportok egyikének vizsgálati tárgykörét képezhetné.

4. Az ítélet és az előzetes letartóztatás összefüggései

A kutatás során vizsgáltuk azt is, hogy annak, hogy a terhelt előzetes letartóztatásban volt az eljárás folyamán, illetve az előzetes letartóztatás hosszának volt-e bármilyen hatása a kiszabott büntetésre.

Ami a kiszabott büntetéseket illeti, a tiszta mintában első fokon a terhelték 98,2%-ára, míg másodfokon a terhelték 100%-ára szabtak ki letöltendő szabadságvesztés-büntetést. A teljes mintában ez az arány 94,8%, illetve 95,5% volt. A kiszabott szabadságvesztés-büntetések átlagos hosszát az előzetes letartóztatások átlagos hosszával összevetve a következőt látjuk:

17. táblázat – A kiszabott szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás átlagos hossza

	Szabadságvesztés átlagos hossza (hónap)	Előzetes letartóztatás átlagos hossza (hónap)
I. fok		
- tiszta minta	50,9	9,0
- teljes minta	54,4	8,9
II. fok		
- tiszta minta	49,1	14,3
- teljes minta	54,1	13,4

Első fokon a teljes mintában négy, a tiszta mintában kettő; másodfokon a tiszta mintában nulla, a teljes mintában pedig egy olyan terhelt szerepelt, akit az előzetes letartóztatásnál rövidebb szabadságvesztés-büntetésre ítélték. Egyetlen olyan terhelt sem került viszont a mintába, akinek esetében az előzetes letartóztatás hossza teljesen megegyezett volna a kiszabott szabadságvesztés-büntetés hosszával, amely így ilyen módon minősült volna „kitöltöttnek”. Megjegyzendő, hogy azon hat bíró közül, aki a vonatkozó kérdésre bírói beosztása fényében választ tudott adni, öten úgy nyilatkoztak, hogy az előzetes letartóztatásban töltött idő nincs semmilyen kihatással a büntetéskiszabással kapcsolatos döntésükre.

Ezen a ponton érdemes megemlíteni, hogy a Be. 580. § (1) bekezdése alapján a terheltnek kártalanítás jár az előzetes letartóztatásért és a házi őrizetért többek között akkor, ha a bíróság a

¹⁶⁹ Egyikük hozzátette azt is, hogy bár tudja, hogy az ellenőrzést végzőnek „kényelmesebb” a házi őrizet a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz alkalmazása mellett, de az eszköz alkalmazását mégis csak nagyon indokolt, súlyos esetben rendeli el, mert meglátása szerint a jogszabály is differenciálást mutat e tekintetben.

terheltet felmentette; a Be. 580. § (2) bekezdése értelmében pedig akkor is, ha bíróság bűnösségét jogerős határozatában megállapította, de az előzetes letartóztatás és a házi őrizet tartama meghaladja a jogerősen kiszabott szabadságvesztés tartamát. Az ügyészi interjúk tanúsága szerint abban az esetben, ha például a terhelt felmentése miatt kártalanításra kerül sor, a döntéshozó ügyész személyesen is anyagi felelősséggel tartozik a döntéseiért, amely az ügyész többhavi illetményéig is terjedhet. Ez a megoldás (amelynek nincs egyértelmű törvényi alapja) aggályokat vet fel, mivel olyan szempontokat visz be az ügyészek (vagy a bírák) döntéshozatalába, amelyek nem játszhatnának szerepet az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéseik során.

V. AJÁNLÁSOK

A jogalkotó és a kormány számára:

- Szüntessék meg a „korlátlan” előzetes letartóztatás lehetőségét: módosítsák a Be. 132. §-át oly módon, hogy a korábbiakhoz hasonlóan minden büntetőeljárásban legyen felső határa az elsőfokú ítélet előtt elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatásnak.
- Szüntessék meg azt a Be. 309. § (1) bekezdésében szereplő lehetőséget, hogy a tárgyalás elnapolása után a bíróság tanácsulésen, tehát a terhelt távollétében is határozhat a személyi szabadság elvonásával vagy korlátozásával járó kényszerintézkedésről.
- Tegyék kötelezővé a védő jelenlétét az előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken, de különösen az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésen.
- Határozzanak meg olyan határidőt a védő az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülésről való értesítésére, amely reálisan lehetővé teszi a védő számára az ülésen való megjelenést.
- Határozzanak meg olyan határidőt az előzetes letartóztatásra irányuló indítvány és az azzal kapcsolatos nyomozati iratok a védelemnek az ülést, illetve a döntést megelőző megküldésére, amely reálisan lehetővé teszi a védelem számára az ülésre való felkészülést, beadvány/indítvány tevését, iratok beszerzését, stb.
- A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 7. cikkének való megfelelés érdekében módosítsák oly módon a Be. 211. § (1) és (1a) bekezdését, hogy ne csak az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó nyomozási iratokat legyen köteles a hatóság megküldeni a védelemnek, hanem minden, az adott ügygel kapcsolatos dokumentumot, amely nélkülözhetetlen a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez.
- Foglalják jogszabályba, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló indítvánnyal kapcsolatos nyomozási iratok másolatának megküldése a védelem részére az előzetes meghallgatással kapcsolatos ülés vagy döntés előfeltétele, ennek hiányában ülés nem tartható, illetve döntés nem hozható.
- Fontolják meg az elektronikus kézbesítés bevezetésének lehetőségeit a védelemnek az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésről való értesítése kapcsán.
- Határozzanak meg megfelelően rövid határidőt az előzetes letartóztatással kapcsolatos írásbeli, indokolt végzések meghozatalára, közlésére.
- Tegyék lehetővé az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések elleni fellebbezéseket elbíráló másodfokú bíróságok számára is ülés tartását. Tegyék kötelezővé az ülés tartását másodfokon akkor, ha az első fokon eljáró bíróság ülésen döntött az előzetes letartóztatásról, illetve akkor, ha az ülés alapján a nyomozási bíró, vagy a terheltet személyesen meghallgató elsőfokú bíróság nem rendelte el (illetve tartotta fent) az előzetes letartóztatást, az iratok alapján azonban a másodfokú bíróságban felmerül a terhelt szabadságelvonásának szükségessége.
- Határozzanak meg megfelelő határidőt az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés elleni fellebbezéseket elbíráló végzések meghozatalára.

- Határozzanak meg jogszabályi szinten eszközöket a bíróság számára a soronkívüliség elvének biztosítására (pl. ha a nyomozás elhúzódása az előzetes letartóztatás elhúzódását is okozza, a bíró határozhasson meg határidőt egyes nyomozati cselekmények elvégzésére; legyen jogszabályban kimondott lehetőség az előzetes letartóztatás megszüntetésére a nyomozati cselekmények hiányában, stb.).
- Foglalják jogszabályba, hogy amennyiben az előzetes letartóztatás valamely különös, a Be. 129. § (2) bekezdés a)–d) pontjaiban foglalt okára a bíróságok az eljárás során nem hivatkoznak, vagy az arra való hivatkozást az eljárás egy pontján mellőzik, akkor az adott különös okra az eljárás későbbi szakaszában csak abban az esetben hivatkozhat (újfent) a bíróság, ha azt valamilyen új körülmény indokolja.
- Biztosítsák a szakértői intézmények számára a szükséges anyagi és humán erőforrásokat, hogy a szakértői vélemények időben elkészüljenek.

A bíróságok számára:

- Biztosítsák a jogalkalmazás egységességét annak érdekében, hogy az előzetes letartóztatás kérdésében döntő bíróság a bizonyítékok bizonyító erejét mérlegelje, mérlegelhesse az előzetes letartóztatás általános oka fennállásának érdemi vizsgálata érdekében.
- Biztosítsák a jogalkalmazás egységességét annak érdekében, hogy – a jogszabály esetleges módosulásától függetlenül – az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés tartásának, illetve döntés meghozatalának előfeltétele legyen, hogy a védelem számára az előzetes letartóztatásra irányuló indítványhoz kapcsolódó nyomozási iratokat megfelelő időben megküldték.
- A Kúria elnöke hozzon létre joggyakorlat-elemző csoportot az előzetes letartóztatással és általában a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos gyakorlat vizsgálatára. (A joggyakorlat-elemző csoportnak vizsgálnia kellene az alternatív kényszerintézkedések alkalmazásának gyakorlatát is, illetve azt, hogy az elektronikus nyomkövetés bevezetése miért nem volt jelentős pozitív hatással a kevésbé korlátozó intézkedések alkalmazására.)
- Biztosítsanak képzést az Emberi Jogok Európai Bíróságának kényszerintézkedésekkel, és különösen az előzetes letartóztatással kapcsolatos esetjogáról és a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvről az előzetes letartóztatásról első és másodokon döntő bírák számára.

Az ügyészség számára:

- Biztosítsák – a jogszabály esetleges módosulásától függetlenül –, hogy az eljáró ügyészek egységesen úgy értelmezzék a Be. 211. §-át, hogy a nyomozási iratok közül minden olyan iratot át kell adniuk a védelemnek az előzetes letartóztatásra irányuló indítványaikhoz kapcsoltan, amely nélkülözhetetlen a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, ide értve azokat is, amelyek az előzetes letartóztatás szükségessége ellen hatnak.
- Biztosítsák közjogi szervezetszabályozó eszköz megalkotásával vagy munkaszervezési lépésekkel, hogy az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülésen az indítványozó ügyész legyen jelen, és ha ez nem megoldható, akkor a jelen lévő ügyész az indítványt módosíthassa.
- Biztosítsanak képzést az Emberi Jogok Európai Bíróságának kényszerintézkedésekkel, és különösen az előzetes letartóztatással kapcsolatos esetjogáról és a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvről az ügyészek számára.

Az ügyvédi kamarák számára:

- Biztosítsanak képzést az Emberi Jogok Európai Bíróságának kényszerintézkedésekkel, és különösen az előzetes letartóztatással kapcsolatos esetjogáról és a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvről az ügyvédek számára.